

L $\frac{A}{631}$ I

J. Janfons (Brauns) kopoti raksti

^I
fehjums
Baltijas
revoluzija
^I
data

26

55261.

A
631

J. Jansons (Brauns)

Ropoti raksti

Pirmais sējums

Baltijas revolūzija

Pirmā daļa

Rīgā, 1921. g.
Romanditsabedribas „Daile un Darbs” apgādībā.

13 Lc

Vija Lāča Latv. PSR
VALSTS BIBLIOTĒKA

~~74-9.631.~~

0304009239

E. Pihina un J. Upmana drukātava
Rīgā, Marijās eglē Nr 10

J. Jansons (Brauns) plaschi pasihstams kà literatūras kritiķis un publiziķs. Kà politiķs rakstneķs un darbīneķs viņš pee mums tuvi pasihstams tikai teem, kas wairak waj masak tuvi stahweja revoluzionarai nelegalai organizacijai, kuras nesalaušchamais dseljs pamatstabs bija lihds 1917. gadam Latvijas Sozialdemokratija. — Deemschehl viņas jaunakai paaudsei Jansons wairs nebija tik labi pasihstams, pareisaki, kluwa arween šweschaks, jo šahlot no 1906. gada šahkuma tas atradās ahrpus Latvijas robešchām — emigracijā. No šchi laika viņa juhsmīgā, dedsigā runa wairs neskanēja plaschās masu šapulzēs, kà 1905. gadā un wehl preekšch tam, kad tuhštoscheem latweeschu strahdneeku jauneku un jaunawu un ari padsihwojušču zilweku, aišrauti no viņa brihwi un špehziģi pluhstoschās runas, šafaištija uš muhschu šawu likteni ar Latvijas Sozialdemokratiju. Daudsi no wineem jau tanī pašchā 1905. gadā waj ari wehlaķ ar šawām ašinim apleezinaja šawu uštizibu šawai šchīras partijai. Domehr daudsi ziti no teem bija laimigaki par Jansonu un peedsihwoja 1917. gada revoluzijās šawas šchīras ušwaras, tizibu uš kurām nelaiķis Jansons pat wisdruhmalos reakzijas brihšchos nemitejās išpaust šawos daudšajos rakstos un runās daščhadās partijas konferenzēs un kongresos...

Teescham tragīķs Jansona liktenis. Wiņšch, kas wisstiprak tizeja revoluzijas un strahdneeku šchīras ušwarai, tragīķi aiseet bojā — zekā uš revoluzijas ušwarās gawilejoščo Kreewiju*).

*) 1917 g. pawasari Jansons kopā ar daudsi ziteem politisķeem emigranteem, starp teem ari pasihstamais Karpowitščs, brauza ar neleelu angļu twaikoni no Anglijas uš Norwegiju, lai no tureenes steigjos turp, uš kureeni tee wišu šawu dsihwi steidsās — uš revoluzijas ušwaru. Bet juhrā tos wahzu semuhdens laiwa nogremdeja lihds ar wišu kugi.

Ārkātooties ūs to, ka Ķānsons ūawas dšihwes pēhdejos 10 gadus bija pēespeests pāwadit ahrpus Latwijas, wina eespaids latweeschu strahdneezibā bija leels, pateizotees wina nepahrtrauktam dšihwam ūakaram ar partijas organizāciju.

Aprakstīt un raksturot Ķānsona (Brauna) dšihwes darbu kā literariskā tā politiskā darbības laukā buhs atsewišchs ūsderums. Weenā no Ķānsona kopoto rakstunahkameem ūehjumeem tiks eeweetoti wina biografija un apzerejums par wina politisko un literarisko darbibu. Scheit. lai ir atkauts teikt tikai nedauds wahrduš par wina nelegalā presē nodrukateem raksteem un Briselē 1912.—13. g.g. isnahkušcho „Baltijas rewoluziju“, kuras I. daļa teefšhini ūehjumā nodrukata.

Jau 1906. gadā, tikko noškumis emigrāzijā, Ķānsons ūehrās pēe „Baltijas rewoluzijas“ rakstišchanas. Kad darbs bija nobeigts, Ķānsons to nosūhtija ūs mahjam nodrukāšchanai, bet nelaimigā ūahrtā manuskripts pēe ūahdām kratišchanām „eegahšās“ un tā wairš deenas gaismu redset nedabuja. Briselē nodrukata „Baltijas rewoluzija“ ir pawišam no jauna ūsrakstīts darbs, kura I. daļa isnahza 1912. gadā; bet II. daļa wairak kā gadu wehlaū tika gan nodrukata turpat, bet Ķiropas kara ūahkums nelahwa to islāist un ūchis darbs guū wehl nebrošchets drukatawā Briselē (Belgijā). — Nelegalu rakstu liktenš stipri lihdsigs nelegalo politisko darbineeku liktenim. Deem beeschi gadas kaut kur ūs ilgaku laiku eestrehgt. — Un wišpahrim jaatsihst, ka preekšhrewoluzijas laikmetā nelegalus, aisleegtus rakstus ūazeret bija tomehr pawišam kaut kas zits, nekā isgatawot likumigai nodrukāšchanai un tikpat likumigai palāšišchanai ūawus gara raschojumus. Wišmas tā tas bija ūchauri eesprostītā latweeschu rakstneezibā. Ja atūakamees no latweeschu beletristikas un dsejas nosihmes nowehrtejuma atteezibā ūs latweeschu kultureli-politisko attihstibu, tad atleef wehl leels jautajums,

Ķam bija dsilaks un iſſchĶiroſchaks eespaids uſ muhſu ſa= beedriſko un politiſko attihſtibu, waj ſamehrâ plaſchi iſplah= titai, wiſadâm zenſurâm zauriſgahjuſchaj, bahlai legalai pre= ſei, waj tilai nedaudſ tuhſtoſchu ekſemplaros iſdoteem nele= galeem rakſteem, no kureem ikweens ekſemplars tika laſits, lihds Ķuwa neſalaſams.

Jakonſtatē, ka brihwās preſes truĶkums mums dewa i hſteni brihwu nelegalu preſi. Pee ſamehrâ labi noorganijetas aiſleegto rakſtu iſplahtišchanas — Latwijas Sozialdemokratijai iſdewās laſitajus peeradinat pee tahdas iſteikmes un domaſchanas brihwibas, ſahda pat reti no= wehrojama wezās politiſki brihwās kulturas walſtis. To peerahda 1905. gada un ſewiſchki 1917. gada revoluzijas. Ja ſewiſchki pehdejâ neſas nepaliſka neiſteikts un paſchu re= woluziju neiſdewās apturet puſzelâ, kâ tas notika p. p. ar 1848. g. revoluziju, tad tur ſawš ſinams nopelnš preſes nebrihwibai, kura dewa mums nelegalo preſi, kaš ſawâ laiĶâ iſteiza wiſu, kaš bija ſalaſams, un neĶa neatſtahja neiſſazitu, ſagatawodama tâ ſemi un prahtus leelai 1917. g. revoluzijai*).

Janſons (Braunš), kura zihnas preeziga daba bija kâ radita leelam politiſkam darbam partijâ un preſē, iſrauts laukâ no legalas preſes ſchnaugeem, nodewās ar wiſu ſirdi un dwehſeli nelegalai preſei.

Janſons bija ļoti daudzpuſigas dabas. Wina gars pa= ſtahwigi alĶa ſtraujas un jaunas darbibas. Tas nebaidijās pahrmainas. Taiſni otradi. Literatūra, mahĶſla, dſeja, po= litika, gleſneeziba, ſinatne, praktiſka partijas darbiba, ne= ſkatotees uſ winas nepatiĶlamâm peedewâm — neiſbehgamâm partijas intrigâm un ſtrihdeem — wiſš tas dſihwi winu

*) Œhini „Baltijas revoluzijas“ iſdewumâ „aiſ neatkarigeem apſtahĶteem“ naw nodrukata weena otra weeta no nelegalâ Briſeles iſdewuma, kaut gan preeſch 10 — 12 gadeem uſrakſtitam Janſona dar= bam newareja uſ tagadejo Latwijas waldbibu neĶahda atteeziba buht.

intrefeja un intensīvi nodarbināja viņa prahtuš un juhtas. Spehja weegli pahrnešt ņawu intrefi uš pawišam zitu gara darbības ņferu, p. p. no praktiņkas partijas darbības uš dņeju — padarija to peewilzigu ņā politiņkā tā literariņkā darbībā. No ņhīs spehjas atwaņinama wiņa asprahtiba, ņura peedewa wiņa polemikai to pahraņuma rakņturu, ņas eeguht ņew peekritejus jau pirmos ziņas gaņjeenos un leet preteekam ņaudet duhņchu pehz pirmem zirteeneem.

Spehja netiņween iņrahdit dņihwu intrefi wiņdaņhadatām zilwezes darbības noņarēm, bet ari ahtri un pareiņi uņtwert to buhtibu, dara ņanņonu ņtipri lihdsīgu nelaiņim ņahnim Aņaram.

Pateefibā tee tomehr bija pawišam pretejas dabas zilweki. Temperaments un indiwiđuēlās teekņmes teem bija loti daņchadas; bet laiņs preteji wenu teekņmēm rahwa wiņas kopejā ņtrahwā eekņhā. ņahni Aņaru tas ar waru rahwa prom no noņpectnā pehtneeka darba klusā darba kabinetā; bet preekņch ņanņona ņchi ņtrahwa tomehr nebija deesgan ņipra, lai iņņauktu tos ņabeedriņko ņawilnojumū augņtumus, weenigi ņuros wiņņch buhtu warejis pilnīgi un wiņpuņīgi leetā liņt ņawas indiwiđuēlās spehjas un ihpatnības. — ņchi ņtrahwa, ņā ņinams, aiņneņa wiņu uš noņtaņjuņchamees ņakar-Giropas uhdeneem. Te wiņa dņihwes pehdejos 10 gados bija nemtā tam iņweena eekņehja iņleetot ņawas eewehrojamās runas dahwanas un noņtahtees ņā tautas wadonam leelu maņu preekņhā, lai dedņigeem wahrdeem pahrneņtu uš wiņām ņawu dņiņlo pahreelzibu un eedwehņtu tām to leelo rewoluzionaro ņajuhņmu, ņad maņas un wiņu tribuns top tuhņstosņchahrtām ņawņtarpejām ņaitēm ņeeti un tee kluhņt weena doma un weena griba.

ņanņona „Baltijas rewoluzija“ ir lihdsī ņchim weenigais darbs, ņas aņņtata weenu no wiņņwarigakeem momenteem latweeņchu tautas wehņturē: no ņtrahdneeku par-

tijas organizēto un vadīto tautas pašorganizāciju pret muišniekiem un zaru valdības aģentiem.

Ku jau pagājušā gada 15. jūnijā un šīs Latvijas vēsturē tik svarīgais fakts, leekas, arī 1917.—1919. gadu notikumiem gandrīz jau šah pašust „aismirstības krešlā“, no ka tā baidījās Jansons. Lai izjētu no jauna gaismā 1905.—06. gadu notikumu un lihdj ar teem viņu pateesjōs zehlonus, kuri 1917. g. revoluziju leeliskā atspihdumā top spilgti redjami, „Baltijas revoluzijas“ pahrdrufaschana ir neatleekams darbs. Ar viņu mehš stipri peetwinam weenu otram 1905. un 1917. gadus un atgreescham pee dsihwes teeschamibas tos šabeedriskos spēkus, kuriem Latvijā minetos gados peedereja wadoschā un ischkiroschā loma.

Jansona „Baltijas revoluzija“, kā tas pateesam vēsturiskam darbam arī jādara, nostahda teeschamibas gaismā netikween daschu labu no tautiskā laikmeta dischwihreem, bet arī weenu otru no Latvijas patstahwibas laikmeta eewehrojamaeem walsts darbineeem, kas 1905. g. tautas pašorganizānās briedi bija pret tautu, waj labakā gadījumā weenaldisgs pret to.

Ta muhsu kludha un nelaipe, ka mehš loti wahji waj pat pawisam nepasihstam šawu vēsturi.

Tagad, kad nomanama stipra tendenze šahst rehkinat un škaitit tikai no 18. nowembra 1918. gada, gandrīz neweens negrib wairs labi atminetees, kam ihsti japateizas par augschā mineto datu, ja to grib darit atkarigu ne no wisparigeem politiskeem apstahleem, bet no eekšcheeem pašchas tautas spēheem.

Wiss, ko par maso tautu pašorganizānās teesibām un viņu atbrihwoschānu runaja kara laikā Nikolajs Nikolajewitschs un Wilsons, Wilums II. un Kerenskis — bija tihrais schwindelis. Nebuhtu Kreewijas un Wahzijas re-

woluzijās ušwarejuse darba tauta, maso tautu pašchnoteifšchanas prinzipecem ilgi wehl buhtu tikai prinzipecem ween japaleef. Lai tikai uš brihdi eelaischam Denikinu waj Wrangeli Maškawâ un Wikumu II. Berlinê, ko tatschu wifu tautu reakzionari gaidit gaida, — un maso tautu jaunās walstis pašustu nebuhtibâ, šaprotams, wiku pašchu labâ, kâ šchahdâ gadijumâ tad teiktu. — Bet kas attur šchos „ihstos tautas glahbejus un atšwabinatajus“ no wiau atgreeschanas pee waras? Waj ne Kreewijas darba tauta, ne Wahzijas strahdneeku šchkira un Franzijas un Anglijas strahdneeku partijas, kuras nelahwa šawâm waldbibâm mobiliset palihga špehkus Wrangelim? — Schini apstahkli weenigi pareiji meklet Latwijas patstahwibas isskaidrojumu. — Bet ja to mehginatu meklet ari pašchas tautas eefšchejos špehkos, tad tatschu jaatšihst, ka Latwijas patstahwibas iswešchana un winas aistahwešchana bes darba tautas gribas un špehka naw ne masakâ mehrâ eedomajama.

Deemschehl to negrib šaprast daudsi no Latwijas patstahwibas „politiskâm stutem“, kas 1905. gadâ bij ar darba tautu un tagad nesin, waj buht ar waj pret to. Par teem, kas arween bijušchi pret darba tautu, jau naw ko runat. War jau buht, ka starp teem atrodas pat tahdi „tahfredsigi politiki“, kas labpraht šakombinetu Latwijas patstahwibu ar Wikumu waj kaut kahdu Nikolaju bes latweeschu proletariata. Bet toš netikween neweena rewoluzijas wehsture, bet ari neweena rewoluzija nepahrleezinas. Kupri tikai kaps isahrstès, — šaka kreemu paruna. Bet ne par kupraineem scheid runa. Deeta ta, ka tagadejâ patriotiskâ reibonî pat dascham labam „apsinigam“ šahf isliktees, ka 18. nowembris 1918. g. ir teescham kaut kas no strahdneeku šchkiras neatkarigs un ka no šchis wehsturiskās datas šahkas zilwezê („prahtigakee“ šaka latweeschu tautâ) jauns laikmets, kurâ strahdneeku šchkirai wairs nelahda patstahwiga loma nepeeder un sozialisms to jau isšpehlejis. Lai

Ńhini leelo pahrwahrtibu brihdi aiŃkawetu tamlihdŃigu maldu uŃŃlatu eeŃpeeŃchanoŃ politiŃki neŃkolotâ Ńtrahdneeku maŃâ, tai ĵaparahda, kaŃ winaŃ eenaidneekŃ biĵiŃ un kaŃ taŃ wehl tagad, ka ari, kaŃ ta pate ir tagad un kaŃ agrak biĵuŃe un ko wina Ńpehĵ un ŃpehĵuŃe. WiŃlabak taŃ iŃdaramŃ, pa-rahdot winaŃ lomu un noŃihmi ziĵnâ pret Ńaweem apŃpee-dejeem un iŃŃuhzejeem. JanŃona „BaltijaŃ revoluzijaŃ“ wehŃŃture dod Ńhini Ńinâ daudŃ bagatigu materialu un daudŃ dro-Ńchu pareiŃu ŃlehdŃeenu. Ta dod beŃ tam lihdŃ ar wehŃŃtu-riŃko atŃlatu par 1905./6. gadu aŃinaino dramu — eeŃpehĵu guht pareiŃu iŃpratni par 1917. g. revoluzijaĵ un Ńtrahd-neeĵu ŃŃŃiraŃ taŃŃakeem uŃdewumeem.

NeweeneŃ no latweeŃchu rakŃŃneekēem naw lihdŃ ŃŃim ŃpehĵiŃ tiŃ labi uŃŃihmet un rakŃŃurot weenu no latweeŃchu darba tautŃ galwenajeem eenaidneekēem — wahzu muiŃŃneeziĵu, ka JanŃonŃ. ŃŃai wiltigai warmahkaŃ figurai, kura ziĵnâ par Ńawâm ŃatruneĵuŃŃâm privileĵijaĵ Ńpehĵiga leetot wiŃreebigakoŃ lihdŃeŃkuŃ, JanŃonŃ noŃŃahda pretim waron'go, paŃŃhuŃupurigo, ĵaunai dŃih-weŃ eeŃahrtai tizoŃŃho latweeŃchu Ńtrahdneeku un blaŃuŃ winam ŃadumpoĵuŃŃhoŃ latweeŃchu Ńemneeku, kaŃ netiŃween griĵ ba-roneem atmaŃŃat par wiŃâm winam un wina ziltei gadu ŃimtenoŃ nodaritâm pahreŃtibâm, bet zer no muiŃŃneeziĵaŃ gaĵŃŃhanaŃ Ńew ari kaĵdu praktiŃku labumu guht.

„BaltijaŃ revoluzija“ rahda, ziĵ tuwu ĵau biĵa Ńawam galam wahzu muiŃŃneeziĵa 1905. gadâ, bet ari ziĵ aplam ahtri ta noŃkuwa uŃ kaĵĵâm un uŃ karŃtâm pehdâm ŃariĵŃkotâŃ ŃodekŃpedizijaŃ zentâŃ lihdŃ ar wiĵu Ńakni iŃŃŃauŃŃ netiŃdaudŃ revoluzijaĵ, ziĵ paŃŃuŃ revoluzionaruŃ.

ŃŃiŃ peedŃihwoĵumŃ, leekâŃ, nebuhtu aiŃmirŃtamŃ. — DeemŃŃehŃl, netiŃween taŃ ir aiŃmirŃŃŃ, bet aiŃmirŃŃi daudŃ ĵaunaku datu peedŃihwoĵumi: 1917.—1919. g.g. revolu-zijaŃ un kontrrevoluzijaŃ. — Ńo ka gan zitiadi BaltijaŃ muiŃŃneeziĵa buhtu wareĵuŃe tiŃ daudŃ neŃaunibaŃ Ńanem-

tees, lai greestos pee tautu ligas ar ūhdsibu par netaisnibu, kura tai itkà notifuse, isnihzinot winas waru un privilegijas (kas juridiski tatschu wehl naw notizis, bet, leetu faktiski nemot, par ko stipri wehl jāschaubas) un eewedot 16. septembra 1920. g. agrarreformu, kura tatschu par atšawinato semi peelaish wehl atlihdjibu). Bet ta ir ij wehstures gaitas usstahdama politiska aksioma, ka muischneezibas nekawniba weenmehr peeauguse lihds ar winas waras šajuhtas peeaugšchanu. Jansona „Baltijas revoluzija“ lai ir tapehž atgahdinajums: „Neustizi wahzu muischneezibai!“ — Kamehr tai Latwijâ peeder kaut pehda semes un kaut neezinšch politiskas waras — nekahds de jure newar garantet latweeschu strahdneekus un semneekus no muischneezibas jaunās awanturas.

Pelekeem baroneem tamlihdjigâ gadijumâ nekahda garantija nebuhtu wajadsiga. Jo tas ir neapšchaubami, ka laikâ no 1905. g. lihds muhsu deenâm notifuse starp wahzu muischneezibu un latweeschu turigajeem šaimneekem teesifkâ un šaimneezifkâ šinâ eewehrojama niwelifazija un deesgan stipra solidarisešchanas winu agrak pretejšas intreses. Gan 16. septembra agrarreforma eedšinuse paphwu kihli starp abâm solidarisešchamees pušem, bet jau nojaušchama abu pušu teekšme ijspeest šcho kihli atkal ahrâ.

Te tikai jajautâ, waj teescham isdosees reakzijas špeškeem anulet weenu no leelakeem praktiskeem šasneegumeem Latwijas tautas 1905.—1919. gadu zihnâs?

— Tam negribas tizet, bet gan škaišteem Jansona wahrdeem, ar kureem tas nobeids šawu preekšchwahrdu „Baltijas revoluzijai“, —

... „bet nesatrizinamo pahrliezibu tomehr wiseem atstahjis 1905. gads, ka šchee upuri naw bijušchi welti, ka tauta tiks brihwa un uswarès šawâ leelâ zihnâ par leeleem mehrkeem!“

D. Brauns

Baltijas revoluzija

Atskats uz 1905. un 1906. gadu

Pirmā daļa

Preeſchwahrds.

Latwijas revoluzijas wehsture wehl tikai rakstama — 1905. gada zihnās wehl tikai eekalamas marmorā. To mehs efam paradā ſawai pagahrnei un nahkotnei. Un pee tam ſchim darbam jabuht jo plaſcham un pamatigam: te, faktus kritiski pahrbaudot, netikween jaaprakſta notikumumu gaita wiſos ſihkumos, bet jaapgaiſmo to ſakarā ar wiſas Kreewijas ahre-jām un eekſhejām katastrofām, te jaiswirſa un jaiſſkaidro muhſu revoluzijas wiſpahrejee un weetejee zehloni. Schis broſchuras noluhſs naw aptwert 1905. gada revoluzijas weh-sturi, ta apſkata tikai weenu daļu — paſchu breeſmigako un aſinainako — par k o n t r e w o l u z i j a s ſchauſmu darbeem Baltijā, par balteefchu junkuru rihkotām un waditām ſo d = e k ſ p e d i z i j ā m. Un ari ſchi nodala nebuhs glufchi pil-niga: truhſt aprakſti un ſinojumi no teem, kas paſchi pahre-zeetuſchi ſodekſpediziju breeſmas, truhſt daudsi un daſchadi dokumenti, nebij pat pee rokas „Düna Ztg.“ un „Balti-ſche Tageszeitung“ gadagahjumu, kur paſchi baroni, daſch-reiſ wehl ar aſinaineem pirkſteem, apleezina un iſſtahſta ſawu rihzibu. Schi broſchura tā tad uſſkatama tikai par preeſch-darbu nahkotnē ſarakſtamai revoluzijas wehsturei un ta lai noder ari par eeroſinajumu wahſt un kraht materialus iſ pagahjuſcho zihnu deenām, lihds tās wehl neſahſ ſegt aiſ-mirſtibas krehſla.

Sneedſot ſinamu wehſturifku liniju uſmetumu, ſchis ap-zerejums grib atkal wairak ſaulē iſzelt daſchus no Latwijas revoluzijas ſwarigakeem momenteem, apgaiſmot ſewiſchki lauku proletariata taktiku toreijejās zihnās pret muiſchnee-

zibas neganto waru, kà ari aprahdit muhsu fihšgruntnee-
zibas un birgelibas lomu pirms un pehz revoluzijas (ne-
fenà interpelazija walšs domè par Baltijas fodekspe-
dizijam un birgelifko laikrakstu atfaušmes dod ihstu eemešlu
šchis atteezibas pahrrunat un nošfaidrot) *). Un reifè ar to
šchis apzerejums lai buhtu šwaigs pušu wainags uš muhsu
kritischo waronu šapa, lai mirušcho peeminu godinot tas
dšihwajeem atgahdinatu wiru peenahšumus pret nepabeigto
zihnu, kura no Latvijas proletariata prasijufe tikdaudš dahr-
gus upurus, tikdaudš tautas ašinis un ašaras. Wehl war-
mahku šahjas špahrda brihwibas mozeklu šapus, wehl šehdes
škan un šlogi šchnaudš, — bet nešatrizinamo pahrlēezibu to-
mehr wišēem atšahjis 1905. gads, ka šchee upuri naw bi-
jušchi walti, ka tauta tišs brihwa un ušwarēs šawâ
leelâ zihnâ par leeleem mehršēem! —

*) Wahrdi „nefen“, „tagad“ šhini Janšona rakštâ apšihmè ne
tagadni, bet laikmetu, kad „Baltijas revoluzija“ tifa šaraktlika, tāpat
tās parahdibas, kuras Janšons apšihmè kà notifušchās tagadnè, tās
jašaprot norišinamees augšchâ norahditâ laikâ, t. i. 1908.—1911 g.g.

I.

Ir nenoleedšams fakts, ka 1905. gada revolūzijā Baltijas provinces bij aīsstēigūschās wīstahlat preekščā netītwēen pahrejām walsts nomalēm, bet ari Kreewijas zentram. Nebuht nemaldas balteeschu junkuri, ja tee ar nīknu ruhgtumu min, ka latweeschī 1905. gadā atraduščees revolūzijas zihnitaju pirmās rindās*). Ka revoluzionarā mašu kustiiba šasneedsa pee mums tahdu plaschumu un dsilumu, tas īsskaidrojams ar to, ka šaimneezīškā attīštība teit jau bij šagatawojuše semi klajām un ašām šchīru zihnām. Weetejos ruhpnēezibas un tirdsnēezibas zentros — Rīgā un Leepajā, kā ari Jelgavā un Wentspilī, — kapitāls jau 90-tos gados bij kopojis plaschu strahdneeku armiju, peespeedis tos beedrotees un staht zihnā par šawa līkēna atweeglināschanu. Zīf leels strahdneeku škaitis Wīdsemē un Kursemē teef jau nodarbināts ruhpnēezibas ūsnehmumos, to redšam īf fabrikū īnspektorū šīnojumeem par 1909. gadu: Rīgā fabrikū īnspekzījai bij padotas pawīšam 269 ruhpnēezibas eetaīšes ar 50,670 strahdneekēm, wīšā Wīdsemē kōpā — 372 ruhpnēez. eetaīšes ar 60,507 strahdneekēm; Kursemē — 159 ruhpnēezibas eetaīšes ar 14,095 strahdneekēm. (Šchee škaitī atteezas tīfai ūf fabrikās īnspektorū pahršīnā stahwošcheem ruhpnēezibas ūsnehmumeem un tā tad nebuht wehl neaptwer wīšu ruhpnēezibā nodarbinato

*) Mēhs zeram, ka... latweeschēem „tīfs eerahdita goda weeta starp Kreewijas revoluzionareem“ — šaka ar šchultainu ūšbudinājumu pašīštāmā pamšlētā „Die lettische Revolution“ šastahditājs (fl. Bd. II Vorwort). Mēhs to ari zeram un wehlamees, kaut tas tā palīktu ari joprojam Kreewijas nahšošchās revoluzionarās mašu zihnās.

strahdneeku kopfkaitu). Rahda loma Baltijas šabedriški-politiskā dsihwē peekriht pilsehtām — un tamlihdš ari pilsehtu proletariata zihnām —, to waram spreesš jau no tam, ka pehz 1897. gada statistikas no wiseem Widsemes eedsihwotajeem pilsehtās dsihwoja 28 proz., Kursemē — 22 proz., kamehr Polijā ik us šimts eedsihwotajeem nahza 21,8 pilsehtneeki un pahrejā Kreewijā tikai 12,6. Par lauku proletariatu mehš pasneegsim tahlak atteeziguš škaitkus un aprahdisim tuwak wispahz jau pahstamo faktu, kahdā mehrâ pee mums laukšaimneezibâ walda kapitalistiskas atteezibas un kahds bessemes lauschu wairums teef lihdš ar to eebihdits proletariskā šchīru zihnâ. Rewoluzijās pilsehtu proletariatam peekriht išchīroscha loma. Pilsehtu proletariskas mašas wispirms nahš pee šchīras apšinas, wispirms usstahda šawas ekonomiskas un politiskas prasibas, wispirms usjahš klaju zihnu pret waldošcho eefahrtu —, un tad tikai wehlaš wehtra išnehšâ rewoluzijas šwehloščās dsirkšteles no pilsehtas pa lauku kluseem meerigeem zeemeem. Bes janwara generalstreika Baltijas pilsehtās, bes fabriku strahdneeku ilgstoščām ekonomiskām un politiskām zihnām, bes pilsehtu mašu demonstrazijām un mašu mitineem, mehš nebuhtum ari peedsihwojuschi muišchu kalpu un lauku gahjeju štreikus, basnizu demonstrazijas un brunotas šaduršmes ar šelbstschuzneekseem un kasakeem, kâ ari nowembra „semneeku karu“ un muišchneezibas padsihschanu. Un tomehr jaleezina, ka newis pilsehtu proletariata zihnas peešchīhra Latwijas rewoluzijai 1905. g. winas wehsturiski ihpatnejo raksturu, bet gan lauku demokratisko mašu kara gahjeens pret Baltijas muišchneezibu. Newis šwehposchee fabriku škursteni, bet Baltijas muišchu un basnizu torni ir šchis rewoluzijas zela rahditaji, un Latwijas rewoluzijas wehsturiskâ drama norisinajas newis pilsehtu eelu zihnās us barikadēm,

bet uš baronu piku kuhpoščam drupam... Kapehž rewolu-
zijas zihnas nehma pee mums tahdu gaitu, to mehš jī-
pratifim, ja masleet apškatifim Baltijas muiščneezibas
šaimneezifko un politifko waru un winas šmago
apšpeedeju lomu tautas mafu dšihwē. Mums tad buhš ja-
nem palihgā statififki škaitli, bet atšihmešim jau eepreekš,
ka tee pa leelafai dašai ir nepilnigi un nowezojušchees (tee
šneedšas atpakaš 1897. gadā) un ka tos daudšreij ir ša-
meifstarojušči muiščneezibas algoto statififku (peem. To-
biens) garee pirkšti. Behž ofifialas statififkas mehš redšam,
ka **Widšemē** tā šauktās muišču šemes ir 1 milj. 664,315
dešetinu, „šwotu šemes“*) — 256,318 dešetinas, šemneeku
šemes — 1 milj. 121,269 dešetinas.

Brunneezibas muišču **Widšemē** ir 729, tā tad muišču
un šwotu šemi šopā škaitot išnahl uš katru muišču 2634,6 de-
šetinas šemes šlatibas. Šemneeku šeme **Widšemē** bij iš-
dalita uš 25,456 mahjām, tā tad katru mahju leelums ir
šaurmehrā 44,73 dešetinas. No šchis šemneeku šemes lihds
1905. gadam šaur pirkšchanu bij pahrgahjuščas šemneeku
išpaščumā 22,272 mahjas ar 1 milj. 93,152 deš. šemes.
Muišču rofās tā tad wehl palifās (pahrdotās šwotu mahjas
un zitus šemes gabalus atrehškinot) 1 milj. 849,127 deš.
šemes. Šrona un mahžitaju nowadus lihdsrehškinot tā tad
išnahl, ka no wiša šrivata šemes išpaščuma **Widšemē**
61 proz. peeder muiščneeekeem, šamehr šemneeku rihžibā
atrodas tifai **39** proz. šemes (ta pate wehl nošlobšita ar
muiščas paradu mašām).

*) Šchi „šwotu šeme“ zehlušees tahdā šahrtā, ka no **Widšemes**
šemneeku šemes, šura gan šaur 1804 g. šikumu tifa iššludinata par „ne-
aišškaramu“, šinama daša (aliquoter Teil) tifa uš 1849 g. šikuma pa-
mata šeeweenota muišču šemei.

Widšemes šunkuri pašahweja uš to, ka teem jadow teešiba šem-
neeku šemi apširpt, un pat nopostit šemneeku mahjas, lai tee waretu
noapatot šawu muišču laufus un plawas. Tahdā šahrtā muiščas
eewilka šesto dašu no šemneeku neatnemamā leetošchanā nodotas šemes.

No Widsemes bruuneezibas muiščām 608 atrodas 162 muišchneezifķu dšimtu peederumā, pee kam weenai pašchāi baronu f. Wolfu dšimtei peekriht 36 muiščas (šcho muišču kopleelums īstāiſa kaħdas 200 tuhšt. deſetinas). Weenā puſē tā tad ſtahw ſchis 162 baronu dšimtas, kurām peeder gandrihš trihš peektdaħas no wiſas Widsemes, un ſchim dšimtām ir padoti 25,456 ſemneeku mahju ſaimneeki un lihds ar teem wiſs miſſigais beſſemes lauſchu wairums (ſchahdu beſſemes lauſchu Widsemē 1897. gadā ſkai-tijās ap 650 tuhšt.)!

Kurſemē peħz ſcheem paſcheem ſtatistiſkeem dateem muišču ſemes ir 976,705 deſetinas un ſemneeku ſemes 898,249 deſetinas (krona un mahžitaju muišču ſemi mehš te atſtahjam pee malas). Bruuneezibas muišču Kurſemē ir 648, — tā tad uſ katru muišču nahš zaurmehrā 1507,26 deſ. ſemes platibas. Pee ſchim muiščām peeder kaħdas 12,864 ſemneeku mahjas (beſ tām wehl Kurſemē atrodas kaħdas 7910 prahwakas krona ſemneeku mahjas, 6210 maſmahjeleš un 1280 ſaldateem eemehriti gabali*).

No ſchim 12,864 ſemneeku mahjām Kurſemes junkuri lihds 1884. gadam jau bij paſteiguſchi pahrdot 10,188. Zaurmehra ſkaiħlus nemot, mehš redſam, ka no wiſa privata ſemes ihpaſchuma Kurſemē 53 proz. peeder muiščneekeem, kamehr ſemneeku ihpaſchumā pahrgahjuſchas 47 proz. ſemes. De jaatſihmē wehl, ka Kurſemes muiščām wehl leelakā mehrā peemihht latiſundiju rakſturs, nekā Widsemē, jo te mehš ſaſtopam taħdas muiščas, kā: Dundagu ar 66,700 deſ., Popi ar 46,500 deſ., Puſeneekuš ar 19,500 deſ., Suhras ar 14,900 deſ. u. t. t.**). Šchis Kurſemes baronu muiščas

*) Beſſemes ſemneeku ſkaiħtu Kurſemē 1897 g. reħhinaja uſ 377 tuhšt.

***) Alpmehram diwas peektdaħas (746,463 deſ.) no wiſas privatihpaſchumā atrodoschās ſemes Kurſemē peeder 28 muiščneezifķām dšimtām (to ſtarpā f. Behreem — 105,227 deſ., Oſten-Sakeneem — 91,481 deſ., f. Sahneem — 67,223 deſ., f. Firkſeem — 59,759 deſ. u. t. t.

pehž ſawa ſemes plaſchuma war pilnigi lihdsinatees Sakſijas un Tiringenas firſtu un herzogu ſihkwalſtinām, bet tikai Wahzijas herzogeem un firſteem nepeeder tahda neaprobeshota wara un tahdas feodalaſ privilegijas un rektēs, tā muhſu ſila junkureem.

Schee ſkaitli ween jau runā loti ſkaidru walodu, bet tee wehl neiſſaka wiſu un nepaſtahſta mums, tahdas privilegijas peefchirtas muiſchu ſemei un tahdas naſtas un klaufchi noſloga ſemneeku ſemi. — Starp ſchahdām privilegijām pirmā weetā jamin muiſchu monopols uſ meſcheem, jo ſemneeku ſemei atgreesti noſt wiſi meſchu gabali (mahjas pahrdodot muiſchneeki patureja ſew teeſibu ſinamu gadu laikā iſzirſt pat pehdejās ſemneeku birſtalaſ un ſoku pudurus!). Wiſi buhwoſki un kurinamais materials tā tad ſem neſamehrigi ſmageem noteikumeem eeguhſtami waj nu no muiſchu ihpaſchneekteem, waj ari peegahdajami iſ krona meſcheem. Bet ja nu eewehrojām, ka peem. Kurſemē Wentſpils aprinki muiſchām peeder 100,775 def. meſcha un kronim tikai 26,868 def., Wiſpites aprinki muiſchām — 46,993 def. meſcha, kronim turpretim — 13,263 def. (tahds pats ſamehrs ir ari Taſu un Tukuma aprinkos), tad ſapraſiſim, ka ſcho aprinku ſemneeki malkas un buhwoſoku ſinā gandrihſ pilnigi padoti „lungu“ ſchehlaſtibai. Zik ihſti muhſu baroni eedſen no ſawecm meſcheem, par to truhſt ſkaitku, bet ja eegaumejam, ar tahdu traſu ſkubu baroni pehdejos gados leel iſzirſt un nopōſtit meſchus, tad ſchi ſuma katrā ſinā ſneegſees miljonos. Wajadſiga taſſchu nauda Berlinaſ ſmalkām eelu dahmām un Monte-Karlo ſpehku galbeem, un ſchi wajadſiba tā ſpeesch muhſu diſchziltigos junkurus, ka tee daſchreis paſchrozigi norauj ſehnu laſitajām galwas laſatus waj ogotajeem atnem groſus! — Bet tamdehl mehſ waram ari ſapraſt, ka pehž 1905. gada lauku mitinu reſoluzijās wiſgaram atrodama praſiba, ka meſchu iſſkaufchana

apturama un ka mešchu leetoschanai janahk sem weetejo pagastu šabeedribas kontroles.

Starp tahtakām privilegijām minesim baronu peesawinatās rektēs, ka tikai muišchu ihpašchneekēm peekriht uš laukeem ruhpneezibas un tirdšneezibas teesibas un ka pehz kontraktu noteikumeem uš semneeku mahju semes nedrihkst atwehrt nekahdas ruhpneezibas eetaises waj weikalus. Tikai muiščām drihkst peederet papes fabrikas, šahgu šudmalas, keegelu dedšinatawas un kaku zepi, ja pat weenfahrschas dsirnawas un smehdes (pat no tik nepeezeschamām semneeku wajadsibām, kà no sirgu kalschanas un labibas malščanas, muišchneeki prata preekšch šewis issist zenu!). Rahdā mehrâ zaur šchahdeem šaimneeziskeem monopoleem, šewiški wehl tagad, ruhpneeziskai un tirdšneeziskai dšihwei Baltijâ ušplaukštot, teek šawairota muišchu wara un kahdi eekehmumi pluhst no tem baronu kabatās, par to buhtu leeki wehl kahdu wahrdu bilst.

Tomehr par šawu wisšwehtako privilegiju Baltijas junkuri it dibinati ušskata muišchu teesibu — eerihkot alus bruhschus un špirta dedšinatawas, kà ari pahrdot un kroget alkoholiskus dšehrenus. Taisni šchi muišchneezibas krogu privilegija nešuse Baltijas semneekēm neiššakamu postu: paaudse pehz paaudses tikuse šchinis krogos šamaitata, apdširdita un noplizita, un kà postošchâ hedrē te latweeschu semneeki noslihzinajušchi gan šawu truhzigo peknu, gan šawu apšinu un pahrlēezibu! Bet tamdehk ari balteeschu junkuri šawas krogu bušetes aištahw ar daudš karštaku dedšibu, nekà bašnizu altarus: pehz šodekšpediziju eerasašchanās muhsu graši un baroni, pār lihkeem kluhpot, šteidšās tuhliit atdarit šawu krogu durwis, kamehr bašnizas wehl daudšās weetās 1906. gada wafarâ palika šlehgtas. Miljonus un atkal miljonus muhsu baronu leeklungi išsuhkušchi no bauru išdserteem šchnaba kortelišcheem un bai-

rišča pudelēm, bet kad 1900. gadā Baltijas gubernās tika eewests degwihna monopols un frogu ūkails tika ūamajinats ($\frac{2}{3}$ no Widūemes frogēm tika ūlehgti), tad uū muiūūneezibas pēēprafijumu par ūahadu „teefibu“ aprobesūūūhanu beū kaħdas eerunas tika no walūts lihdslekeem iūmakūati 10 milj. rublu „atlihdsibas“*). (Geūūūkreewijas gubernu ūahdsūas, ūurām tāpat tika atnēēmas frogēūhanas teefibas, nedabuja, protams, ne graū!). Bet atliūūū frogu ūkails nebuħt nebij tiū maūs: 1903. gadā uū laukeem daūhadu priwatu dūertuwju bij 762, 1905. gadā ūhīs ūkails pamafam bij zēhlees uū 798, — tad nahza neūaufais treezeens muiūūneezibai, ka rewoluzijas mehneūūū frogi tika ūlehgti! — bet pēħz tam pa ūodeūūpediziju un kara teefu laiku frogu ūkails bij jau pawairojees uū 904. Un tagad Widūemes muiūūneeziba atradufe, ka tauta tiū ūoti iūūlahpufe, un ūawā ūūehligā gaħdibā ta lihds waldbibu, lai tai atkauj weħl no jauna atpēħrt **300** frogus!**) . Tā muħū

*) Zapeefihmē weħl, ka pēħz monopola eeweūhanas muiūū eēnabhumi no frogēm beeūhi weēn naw wiū maūinajuūūeēs, bet taiūnt wairojuūūeēs. Tā pēēm. Veel-Gezawas muiūūa agraf bija 3 frogi, par ūureem kōpā tika maūūata 1500 rublu leela rente gadā, pēħz monopola palifa 1 frogū, bet ar 2000 rbl. leelu renti. Leħdurgas muiūūā (Rigas aprinkū) bij 2 frogi ar 1700 rublu gada rentēē, pēħz monopola palifa weēns ar 3300 rbl. rentēē u. t. t.

„J. Deewas Lapa“, 80. num., 1911. g.

*) Wiūās malās tagad balteefū ĩunkuri dūen nadūigu agitaziju par frogu atweħrūhanu. Tā pēēm. no Bernawas apfahrtneū ūino, ka muiūūneeki gribot atkal atweħrt monopola eeweūhanas laika ūlehgtos frogus. Tas pats noteēkas ari ĩurūemē. Tā pēēm. uū ĩurūiūū alus bruhūa ihpaūūneeka eeroūinajumu ar 1. jul. atkal atweħrūūhot gluhūi jau aiūmirūto Greeses baūnizās frogu, jo tas eūot nepeēzeēūami wajadūigs „zeēineeku un galwenais baūnizenu atpuħtai“! Par frogu weetejais barons nēēūot 3500 rbl. leelu gada nomu. Kroga atweħrūhanai neūas nēēūot pretim ne no „pagasta tehwu, ne no baūnizūfunga, ne ari leelūunga (— kā lai ari leelūungs pretotos! —) puūes.“ „Dūimt. Weħūtn.“ 91. num. Gaħkōs par kroga atweħrūhanu „ūoti inte-reūeūas ari weetejais mahzitajū (!), jo lihds ūhim baūnizu apmekleja weēnigi pagasta neūpēħneeki un wezas ūewinas, ūuri, kā tas pats par ūewi ūaprotams, bijuūūi ĩuhtri keūelē meteji. Domajams, ka lihds ar kroga atweħrūhanu wairoūeēs ari baūnizenu ūkails.“ „Dūihwe“ 46. num. 1911. g. Kā buħtu, zēēnigi mahzitaji, ja deewkalpoūhanu wiūpahrim pahreūellu uū baūnizās frogu telpām? Baūnizēni tad neūahdā ūinā netruħūlu.

augstidsimtee krogeri netikween dabuja atpakaļ savus frogus, bet savas reis jau isandeletas krogeschanas teesibas tee taisas atkal par jaunu — ispahrdot. Pehz walsts domes nolikuma, ka pagastu sabeedribas war peenemt lehmumu par weetejo krogu slehgschanu, balteeschu prese fazehla negantu brehku, ka nepatwisam newarot un nedrihstot aisskahrt balteeschu muischu ihpafchuma teesibas, bet turpat ari peemetinaja, ka par peemehrigu naudas sumu warot schis dahrgas teesibas no Baltijas junfureem „atpirkt“. Pee tam weikals drofchi ween atkal isnahktu tahds, ka pehz „atpirschanas“ muischneeki tikpat paturetu savus frogus...

Newar atstahst neminetas ari zitas muischu rektes un preefschrozibas, kuru weenigais usdewums ir pildit baronu muhschigi zauras kabatas. Ta peem. meestinaus drihst buhwet tikai us muischu semes: fatiksmes tihklam Baltija paplaschinotees schahdi meestini rodas weena otra weetâ, sewischki dselszeli peestahtnu tuwumâ (ka peem. Deel=Uuze, Stende, Stukmani, Smiltene u. z.), kas wisi atkal eenes muischam smagas sumas*). Gada tirgus us laukeem drihst atkal weenigi tikai noturet us muischu semes; pehdejâ laika, tirdsneeziskai ismainai us laukeem plafchumâ ejot, teef daudjâs weetâs eerihkoti nedelas tirgi, un baroni prot te atkal zirpt wisadeem lihdsfelleem**). — Lopu ehdamo drihst weenigi pahrdot muischas; bes tam baroni isgudrojufchi, ka weenigi wincem teesiba pahrdot buhwmaterialu, aīmenus, mahlus, granti u. t. t. — Un kur tad wehl paleef slawenâs feodalâs rektes: muischu swejas un me=

*) Nesen laikrakstos bij lasama sīna, ka barons Wolfs nobomajis pee Stahmereenes dselszela stazijas eerihkot meestinu; jau samehrīti 64 semes gabali pa puspuhra weetâs leeli; pirzeju ari netruhstot.

***) Nupat laikraksti sīnoja, ka nedelas tirgus īf zeturtdeenas atlauts Diršas baronam Alfredam Zeimernam pee wina muischas frogas. „Tirgus weetejeem eedfihwotajeem gan bij wajadsigs, bet ne pee frogus“ — elegiski peebilst lauku korespondents.

di bas teesibas pat paschu semneeku peederumâ, pee kam muischneezibas swehto lopinu — saku — saudseschanas dehl baroni reisâ ar to peesawinas teesibu apschaut semneeku sunus un kâkus. Naw breefmigaka noseeguma balteeschu junkuru azis, ka nomedit winu meschos kahdu saki waj teteri, un taifni par schis privilegijas nezeenischanu daschs iabs sod=ekspediziju laikâ dabuja samakfat ar sawu dsihwibu... *).

Ka Baltijas muischneeki prot sew nodroschinat wisadus eenehnumus un fainnceziskus labumus, pehz kahdeem sikhumeem te daschreis teezâs winu negausiga mantkahriba, par to mums wislabako leezibu dod baronu fastahditee mahju pirkshanas waj rentes kontrakti is pascheem pehdejeem gadeem. Tâ peem. kahdâ Siguldas pils rentes kontraktâ noteikts: „Rentneekam naw teesibas sawâs ehkâs atwehrt un usturet frogus, weefnizas, fabrikas, tirdsneezibas, ruh=neezibas, dsehreenu un zitas tamlihdjigas eestahdes, tâpat winam naw teesibas ehkas un atsewischkas telpas tanî isihret agrak minetâm eestahdem, kâ ari waldibas cestahdem, krona monopola noliktawâm un bodim, bes tam dsihwolkus ahrsteem, apteekâm, schandarmeem, wiseem polizijas eerehdneem, dselsszeli staziju busetschikeem un wispaher wiseem, kas kalpo krona eestahdês.“ Seb atkal schahds pants is „Seel=Gezawas leelfunga firsta v. d. Bahlen“ kontraktu

*) Ari pehz sodelkspeziziju laikeem baroni schur un tur rikho sawas zilweku jaktis. Tâ peem. „Dsihwes“ 53. num. lasam schahdu schauschaligu sijnjumu no Rruhtes: „Barons meschsargeem par meschâ noschautem sunem un sakeem maksâ sinamas premijas. Tâ kâ minetos kustus war deesgan reti sastapt pa meschu klejojam, tad meschsargi sawu schauschanas mahkslu ismehgna pee zilwekeem, kuri ais kaut kahdeem eemesleem bes winu sinas eeeet meschâ. Tâ pahris gadu atpaka meschsargs Tobijans wahrigi saschahwa kahdu G., kursch bij eegahjis barona ihpaschumâ wizes greest. Tagad, 4. majâ, wist jeschî meschsargi sarihkoja medibas us pahris „mescha brahleem“, kuri eegahjuschi meschâ medit. Ar pehdejeem skreeschanâ newaredami mehrotees, meschsargi noschahwa Bartas pag. loz. J. Wezwagari. Ar schahweeneem no muguras puses nelaimigajam sadragata galwa un plezi.“

litumeem (firšta walodu atštahjam nepahrgrositu): „Beš isnomataja kunga atwehles zaur rakstu nomneekam naw brihw... ahboliau, feenu, falmus, pelawas un mehslus (pat mehslus „leelfungam“ jabahsch fawš deguns!) pahrdot waj zitadi kà is mahjam aisdot projam... Nomneekam ari ne us kahdu wihsj naw brihw un pee strahpes par mahjas postifchanu us fchis mahjas gruntes atrodoscho, neapstrahdato materialu, kà: alminus, granti, mahlus, semes malku u. t. j. pr. pahrdot jeb zitadi kà aisdot projam. Ne nomneekam, ne ari pee wina dsihwodameem laudim naw brihw j a k t i fchihš mahjas robeščhàs ne pašcham, nedj ari zitam laut turet, tik weenigi nomas deweja kungam“ u. t. t. Beeriau muiščas ihpaščneeks barons Rautensfelds fawš kontraktos pašludina: „Nomneeks apnemās ne pee fewis nepeelaišt atkłahtas šapulzes un beedribas, ne tahdam atwehlet nomato gabalu waj kahdu wina daku waj us to atrodoschàs ehłas, kautiču tikai us weenu reisi.“ Un netifween par pašcheem semneekem fneedjas baronu gahdiba, ka tee nenoturetu „atkłahtas šapulzes“, bet teem pat ruhpes dara semneeku lopi un tapehž Siguldas pilš kontraktos stingri noteikts: „Nomneekam wajag fawš lopus (širgus, gowis, zuhłas, aitas) turet weenigi aisslehtās telpās; par katru pahrkahpumu fchini šinā winšč isnomatajam maksà 5 rub. šoda“*). No darit! katram baronam fawa fantafija...

Mehš waretum wehl ilgi turpinat fchahdu kontraktu punktu usfkaitičhanu, bet peetiks jau ar peewesteem peemehreem: weens paragrafs tanis ir šmagaks un nekehdsigaks par otru un wišeeem peelikts kłaht bahrgš peedraudejums, ka par neišpildičhanu teek uslikta „strahpe“ waj ari pats kontraktš tuhliit teek atzelis. Šchos leelfungu kontraktus lat-

*) Šk. „Šimt. Wehstn.“ Nr. 23, 1911. g.

weeschu semneekem jatur tikpat ſwehtus kà tizibas bauſchlus, un ne wolti baroni kontraktu beigàs ir eewedufchi ſinamu ſakramentalu formulu: pirzeja waj nomneeka ſeewai jausremas ar ſawu mantu lihdsatbildiba par kontraktu iſpildifchanu un lihdsi japarafſta kontrakts ar teem ſinameem ſwehraſtibas wahrdeem: „tik teefcham, ka man Deews palihds! Amen!“ Ja gan, „tik teefcham, ka man Deews palihds!“ — jaſaka waj katram pirzejam un rentneekam, kad tas parafſta ſchos punktus un uſnemàs uf ſewi neſamehri gi augſtàs iſpirkſchanas waj rentes nomakſas. Ta pate ſeme, ko latweefchu ſemneeki gadufimteneem bij aſtrahdajufchi un ſaweem ſweedreem ſlazijufchi, tika Alekſandra I. waldibas laikà 1817. un 1819. g. zaur iſdaudſinato „ſemneeku brihwlaiſchanas“ aktu ſemneekem atnemta un paſludinata „uf ſwehtu pirmlikumumu pamateem“ par muiſchneeku peederumu „ar neaprobeſchotàm ihpaſchuma teefibàm“! Un kad pehz 60-teem gadeem ſemneeki ſahka iſpirkt wineem nolaupito ſemi, tad muiſchneeki, kà jau tas no wineem bij ſagaidamàs, iſpirkſchanas makſas ſaſkruhweja ahrtahrtejà augſtumà un lihdsi ar to kà dſirnawu akmeni uſkrahwa kaſklà ſaimneekem-pirzejeem tahdu paradu naſtas ſmagumu, ka teem bij jabeidſas waj nõſt. Tà peem. Rigas, ſekabmeeſta un Jaunjelgawas aprinkos ſemneeku ſeme daudſàs weetàs tika nowehrteta 5 reis dahrgaki nekà muiſchu un baſnizu ſeme; paluhkojot jau peewefstos Leel-Gezawas Bahlena kontraktus mehſ redſam, ka, ſalihdsinot ar 1897. gadu, rente pehz 12 gadeem teef uſzirſta par weſeleem 44½ prozenteem augſtata. Widſemè ſawas mahjas eepirkufchi 23,778 ſaimneeki par milſigu ſumu — 77 milj. 329 tuhſt. rbl. Durſemè tahdà pat fahrtà no 1864. lihdsi 1884. gadam baroni par 10,188 ſemneeku mahjàm noplehſufchi 38 milj. 529 tuhſt. rublu. Tà tad apalus 116 miljonus muhſu ſchehligeelckungi lihdsi ſchim panehmufchi par ſemneeku ſemi, un

ka lai pehž tam wini ari neleelitoš, ziņ apbriņņojami „hūmani“ un „pašchaisleedšigi“ tee nofahrtojušchi Baltijas agrarjautajumu!*) Semneekēm mahjās eepehrfot, protamš, nebija šchee miljoni škaidrā naudā tuhlit pee rofās — te gahdigi stahjās par widutajām muišchneeku kreditbeedribas un aisdewa eepiršchanas naudū uš prozenteem un procentu prozenteem, tā kà semneeki pehž tam wareja uš behrnu behrneem raudadami un lahdedami maškāt mahju parahduš. Un tee nu ari plehšās un rahwās ismišufchi, lai tikai eeguhtu „šawu faktinu, šawu stuhriti“, bet leela daļa no teem tikpat šalausti pakrita pušžekā.

1894. gadā Widsēmē ween nahža uš uhtrupi 1350 mahjās, 1895. gadā — 1464, 1896. gadā — 1112, — tā tad triju gadu laikā frita sem uhtrupes ahmura 3926 mahjās**). Šchee šaufee škaitki stahšta mums, ziņ daudš zilweku muhšchu ispostijufchi šmagee muišchu kontrakti un šahdeem šweedreem un ašarām aplipufchi muišchām maškajamee rubli.

Šchee kontraktu šlogi tika uškrauti mahju pirzejeem un rentneekēm, bet wina šmagums bij jaisbauda mahju gahjejeem = kalpeem, jo no kalpu darba šaimneekēm nu bij jaišsit muišchām maškajamās naudas sumas. Nedaudšoš „peleko baronu“ apgabalus (peem. Jelgawas apwidu) atškaitot, latweešchu šaimneeki pa leelakai daļai pašchi lihdi ar šawu gimenu peederigeem plehšchās šweedreem waigā mahju darbos, bet lihdi ar to tee wehl nejaukak išdsen un nokalpina šawus gahjejuš-šrahdneekus. Lai tikai kaut kà šaknapinatu algojamo šrahdneeku škaitu, tad tee nemas

*) „Muischneeziba taiššufe brangu weikalu“ (Der Adel hat ein gutes Geschäft gemacht) — šchahds isteizeens bij newikus isšpruzis Widsēmē landratam Šamsonam š. Šimelštiera par semneeku „brihwlašchanas“ zildinoto reformu. Jašin, ka wišas „reformas“ semneeku labā balteešchu jun-turi weenmehr pratušchi pahrwehrst par „brangeem weikalēm“ šawā labā.

**) Škaitki nemti pehž Rošina „Latweešchu semneekš“, otrais pahr-šrahdatais išdewums, Rīgā, 1906.

mahju tihrumus apstrahdat ar gluschi nepeeteefoschu darba spehku un dſen waſarâ darbâ nepeeauguschuſ behrnus un wahrgus weziſchuſ; tee nenowehl wajadſigo atduſu un norihſta gaiſmas lihds wehlai naktij mahju laudim japuhlâs nemitigâ darba gaitâ; tee zenſchâs atlizinat kaſhdu kapeiziu uſ katru maijeſ kumoſu, uſ katru ſupas karoti, un tamdehl atrauj ir ſew, ir ſaweem gahjeem. Augſtâs iſpirkſchanas maſſas, kâ ari muiſchu klaufchi lihds ſchim bij par ſmagu ſchkehrſli laukſtrahdneeku=proletareeſchu zihnai par augſtaku algu, par labakeem darba apſtahkeem. Tamdehl taſ ari pilnigi ſakrita ar lauku gahjeju un kaſpu intereſem, ja 1905. gada „reſoluzijâs“ tiſa praſiſt, ka augſtai ſemeſ rentei jateek paſeminatai waj iſnihzinatai, un ka jaatzet muiſchu ſaimneeziſkâs un politiſkâs privilegijaſ. —

— Wehſ nebuht wehl neeſam galâ ar muiſchu privilegijam: balteeſchu junkuri tad jau nebuhtu ſawu wahrdus zeenigi, ja tee preekſch ſewiſ nepanemtu wiſas teeſibaſ un neuſtrautu ſemneekeem wiſuſ peenahkumuſ. Apſkatiſim maſleet tâ ſauktâs naturalnaſtaſ, galwenâ kaſrtâ zeku klaufchuſ, par kureem muiſchneeziſibaſ dſeeſmineeki tiſ weegli iſſakaſ, ka muiſchâſ dodot preekſch teem wajadſigo materialu un ſemneeki atkal wajadſigo darba ſpehku. Wet ſchim paſcham junkuru ſtatifiſkim Tobienam ar wiſu ſtiſhweſchanoſ jaatſiſiſt, ka ſemneeku darba ſpehks pee zeku klaufcheem naudâ aprehkinot Wiſſemê ween ſwer 287,270 rbl. gadâ. Wet ſcho ſumu taſ nekaunigâ kaſrtâ ſamaſinajis, jo tahds muiſchneeziſibaſ labwehlis kâ agrakaſ Wiſſemeſ gubernatorſ Sinowjewſ „uſ wiſmehrenaſo wiſu aprehkinot“ wehrtê ſchoſ zeku klaufchuſ uſ 400 tuhſtiſoſchi rubleem gadâ. Semzewſ turpretim, dibinoteeſ uſ ſenatora Manafeina materialeem, noſaka ſcho ſumu 1 milj. 106,393 rbl. augſtumâ. Un tanî pat laiſkâ muiſchneeku dotaiſ materialſ zeku laboſchanai Wiſſemê neiſtaſa wairak kâ neeziguſ — 15,192

rubliſchus! — Kursemê pirmās un otrās ſchkiras zeku uſturſchana gadâ pehž ofizialâm ſinâm iſmaksâ 326,548 rbl.; Semzews turpretim Kurſemes zeku klaufſchas aprehkina uſ 677,535 rbl. gadâ. Sawus iſdewumus zeku leetoſchana i Kurſemes muiſchneeziba nemaſ nepublizè, jo ſchi ſumina iſnahktu uſkrihtoſchi ſema. — Pee ſcheem zeku klaufſcheem nahk wehl ſlaht tâ ſauktâs „ſchkuhtes“. Widsemê ſemneeku pagaſteem uſliktis peenahkums gahdat ſalmus paſta ſtaziju wadjadſibâm, ka ari dot ſirguſ un laudis materialu peeweſchana i, buhwes darbeem u. t. t. Schi naturalnaſta pehž dſeliſzela liniju iſwilſchanaſ pa leelakai daikai pahrwehrſta jau naudâ. Pehž Tobiena dateem ar paſta klaufſcheem Widsemê 1905. gadâ ſaſtahweja ſchahdi: ſemneekeem tee iſmaksâ ſaja gadâ 55,416 rbl., muiſchâm turpretim — 25,490 rbl., tâ tad uſ ſemneeku daſu nahk 68 proz., uſ muiſchu ihpaſchneeku daſu tika — 31,9 proz. *).

Mehs redſam, ſahda miſſiga naſta ſamehrâ ir ſchee zeku klaufſchi un zil manigi prot muiſchneeki ſchis naſtas ſmagumu noſtratit uſ ſemneeku plezeem, kaut gan lauku zeki uſturami labâ ſahrtibâ galwenâ ſahrtâ preeſch muiſchu ſareetem un weſumu rindâm. Un tâ taſ ir beſ iſnehmuma ar wiſâm ſemſtes naſtâm un nodewâm: muiſchas iſleeto preeſch ſewis wiſus ſabeedriſtus labumus, bet ſtrahdat un gahdat un naudu maksat tâs uſleek par ſemneeku peenahkumu. Muiſchu pilnwarneeki waj katrâ ſehdê prahwojas ar ſalpeem un ſaimneekeem pagastu teeſâs; muiſchu gahjeju un deenderu behrni teeſ raiditi pagastu ſkolâs; muiſchu tihru-

*) Schis „ſchkuhtes“ kâ breeſmiga aſinaina naſta bij janes Bal-tijas ſemkopiem ſodekſpediziju laikâ: teem bij jawada apſahrt junkuriskee bendes un winu ſalpi no weenas ſleptawoſchanaſ weetas uſ otu Notika pat tahdas leetas, ka Wehrgalê (Kursemê) pagasta wezakais M. Walbarde tika 4. janwari 1906. g. no ſodekſpedizijas noſchauts par to ween, ka taſ nebij laikâ ſagatawoſis praſitos pajuhguſ („Düna-Zet.“ Nr. 7. 1906).

mos un muischu darbâ nodsihtee un fakropłotee strahdneeki teef wezuma deenâs eeforteleeti pagastu nabagu mahjâs, — bet muischa s uf sawas feodalaš kundjibas pamata tomehr ir un paaleef brihwâs no pagastu nodokleem! Un kotas nosihmê, to redjam no milju skaitkeem, kahdus katru gadu praša pagastu isdewumi. Pehz Tobiena kga zipareem. Widsemes (Sahmu šalu lihdi nerehkinot) pagastu budšcheti 1904. gadâ istaisija 1 milj. 629,694 rbl. 29 kap. Šhi milju suma tika isdota šekoščâ kahrtâ:

Pagastu walschu uštureščanai	388,022	rbl.	23	kap.	=	24	proz.
" teefu	139,273	"	13	"	=	9	"
" šolu	486,144	"	12	"	=	30	"
Xhrstneezibas wajadšibâm	16,886	"	59	"	=	1	"
Kešpehjneeku un šlimu apgahdibai	304,153	"	60	"	=	19	"
Šstruhkumu šegščanai	103,179	"	42	"	=	6	"
Ugrako gadu nodoklu atlaiščanai	48,436	"	—	"	=	3	"
Daščadi isdewumi	143,589	"	20	"	=	18	"
Kopâ	1,629,694	rbl.	29	kap.	=	100	proz.

Deelata dala no pagastu isdewumeem — Widsemê 1 milj. 333,733 rbl. 66 kap. — teef segti zaur pagastu nodokleem, galwenâ kahrtâ zaur „galwas naidu“, kura teef nemta no pagastu lozelleem-wihreescheem, no 14 lihdi 60 gadam, beš kahdas šamehrigas ščkirosčanas pehz maščataju šaimneezikâ un šabeedriškâ šahwoška (pehdejos gados tas nu daščos pagastos ir tizis zitadi). Tâ kâ 1904. gadâ Widsemê no 294,313 nodoklu maščatajeem šaimneeku un šihiošemes ihpaščneeku bij tikai ap 40,000 zilweku (t. i. nepilni 14 proz.), tad inahza, ka wišas ščis nodoklu sumas — pahri par 1 milj. rublu! — bij jamakšâ beššemes šemnee-

leem, zaurmehrâ 4 rbl. 53 kap. no galwas*). Mesamehrigee pagastu nodokli un bessenneeku kalpu un gahjeju teefibu aprobeſchojumi pagastu paſchwaldibas leetâs (— bessenneeki wehl armeenu teef tureti par desmitdaku zilweekeem! —) bij ari weens no eemeſleem, kapehž 1905. g. rudenî wezâs pagastu waldes tifa gahstas un wehletas jaunâs „rihžibas komitejas“, kas starp zitu ari isdalitu nodoklus pehž pareiſa famehra un usliktu toš ari muiſchu plaſcheem tihromeem un muiſchu ruhpneeziſkeem un tirdſnneeziſkeem usnehmumeem.

Muiſchas ir atſwabinatas no pagastu nodokleem un ja tâs daſchâ weetâ ari dod ſinamus pabalstus laukſkolu uſtrefſchanai (peem. kahdu ſemes gabalïau, daſchas aſis malkas u. z.), tad ſchee pabalsti famehrâ ar muiſchu bagateem ceennumeem ir tiſpat neezigi kâ puſamhrzinas praſtas konſektet, ko ſchehligâs leelmahtes pa ſeemſwehtkeem isdala kalpu behrneem. — Blakus pagastu budſcheteem wehl waretu ari runat par draudſchu budſcheteem Widſemê, bet teem peekriht wiſai maſa noſihme: no draudſchu puſes tifa 1897. gadâ isdoti pawiſam 68,013 rbl. 9 kap. preeſch daſchadâm ſabee driſkâm wajadſibâm (draudſchu ſkolâm, ahrſtu palihdſibai, paſta isdewumeem). No ſchis ſumas ſemneeku pagasti ſedſa 29,542 rbl. 91 kap. un muiſchas — 38,470 rbl. 18 kap. Tâ tad te nu buhtu pret 1 miſj. 333,733 rbl., ko ſadſen pagasti no galwas naudâm, muiſchu upuris 38,470 rbl. 18 kap. leelumâ, bet leeta te tika ta, ka pat ſcho nodokli muiſchas prot uſwelt muiſchu mahju rentneekeem un cebuhweeſcheem. Un tâs jau buhtu tihraš „ſozialdemokratikſas republikas“, ja no muhſu baroneem=leelgruntneekeem (ſuru

*) Se wehl tika japeemin, ka lihds pat pehdejam laikam wiſas pagastu un bahriau naudas obligatoriſki wajadſeja noguldit muiſchneeziſko kreditbeedribu ſparkaſes, ka par pagastu kapitaleem wajadſeja pirkt muiſchneeku „pfandbrifeš“, ſurâm tahdi tika pazelts kurſš, un ka tahdâ kahrtâ ar ſemneeku kapitaleem teef weizinati muiſchneeku kredit-eeſtahſchu apgroſijumi un wairota winu peſna.

ihpašchumi daščreis ſneedſas miljonos) praſitu, lai tee uſ-
nemtoš uſ ſewi ſinamu ſamehriġu daġu no weetejeem komu-
naleem nodokleem. Bet warbuht, ka muiſchneeki, iſwairoteles
no weetejeem (pagastu) nodokleem, tomehr neatſaſas no wiſ-
pa hre jà m nodewu naſtàm preeſiſch kopejàm gubernas
eedſihwotaju wajadſibàm? Wiſu laiġu pehž ſemneeku „brihtw-
laiſchanas“ paſtahweja tahda ſahrtiba, ka no ſemneeku ſemes
tika peedſihtas gubernas ſemſtes ſaimneezibai wajadſigàs ſu-
mas (tà ſauktàs „preſtandes“, Praeſtanden), ſamehr muiſchu
ſemes pehž wežàm feodolàm tradizijàm no ſcheem nodokleem
bij ſwabadaš (ſchazfrei) un muiſchneezibas eetahdes nehma
tikai uſ ſewi gruhtoš puħlinuš ſchis ſumas pahrwaldit un iſ-
ſpreest, protams, beſ ſemneeku preeſiſchſtahwju lihdsdalibas).
Bet no 1889. gada ſahſot Wiðſemes muiſchneeziba tika ſpeesta
no ſchis privilegijas atteiktees un peedalitees wiſpahreju
gubernas nodewu maſſajumos. Gubernas un aprinġu
ſemſtu ſaimneeziba joprojam palikàs muiſchneezibas ſahrtas
eetahſchu (landtaga) un gubernas birokratijas roġàs. Schahds
gubernas ſemſtes budſchets Wiðſemê 1908. gadà iſſtatijas
ſchahds:

Ʋabalſts waldibas eetahdem . . .	154,599	rbġ.	26	kap.
Weetejas paſchwaldibas eetahſchu uſturalam	214,125	„	—	„
Zeetumu un areſtu mahjàm	91,188	„	78	„
Zeġu wajadſibàm	75,485	„	30	„
Reſpehjneeku apġahdibai	700	„	—	„
Ahrſtneezibai	86,027	„	85	„
Weterinar ahrſtneezibai	16,700	„	—	„
Paradu nomakſaſchanai	5,721	„	1	„
Daſchadu kapitalu nodibinaſchanai .	35,696	„	77	„
<hr/>				
Ʋopà	683,246	rbġ.	97	ġ.*).

*) Ģġ. anonimu broſchuru „Semſtoje chojjaiſtwo Ʋribalt. Kraja“, 1908.

Veelakâ dala no ſcheem iſdemumeem teef ſegta zaur nodokli no nekufstameem ihpaſchumeem (1908. gadâ taſ bij 321,539 rbl. 25 kap. leels). Schiſ nodokliſ (tâ ſauktas „riterſchafteſ naudas“) ſtarp atſewiſchâm ſemes kategorijâm bij ſadalitſ ſekofchâ kahtâ: no krona ſemneeku ſemes tika maſſati 29,269 rubli, no muiſchu ſemes — 99,260 rbl., no kvotu ſemes — 35,970 rbl. un beidsot no ſemneeku ſemes — 157,540 rbl. Tâ tad, neluhſojot uſ to, ka no wiſa priwata ſemes ihpaſchuma Widſemê muiſchneeku rokâs atrodas 61 proz., no ſemes teeſcheem nodokleem muiſchneeziſa neſ tikaſi apmehram 30 proz. un wiſa pahrejâ ſuma jaſamaſſâ, protamſ, atkal ſemneekem! Mums te naw eefpehjamſ tuwaſ apſtatit paſtahwoſcho ſemes nowehrteſchanas iſſtemu Widſemê, kuru muiſchneeziſa — atſwabinot pilnigi no nodokleem meſchuſ un ganibu ſemes — eegroſijufe tâ, ka muiſchu ſeme nodokli maſſaſchanai ir nowehrteta 2 reiſ leh-taka neſâ ſemneeku ſeme. Tahdâ zelâ muiſchneeziſa panahfuſe to, ka no muiſchu derigâſ ſemes teef maſſatas ſikai 5,3 kap. deſetinu naudas, kurpretim ſemneekem jamaſſâ 13,9 kap. no deſetinaſ*).

Ja gan, muhſu muiſchneeki prot rehkinat un pee tam uſdabut tahduſ ſkribentus, kaſ wiſuſ rehkinuſ noſtahda un iſgroſa tâ, kâ balteeſchu junkuri wehl iſnahſ par augſtſirdigeem, neſawtigeem labdareem! Ir gan jauki buht par ſemneeku „aiſbildneem“ un „labdareem“, ja taſ paſcheem neka nemakſâ un ja pee tam ſemneeki waidot un nopuhſchoteeſ ſarauſch muiſchâm winu bagatibaſ, ja tee netikween neſ wiſaſ komunalas naſtaſ, bet aiſmaſſâ nodokluſ ari preeſch muiſchâm, ja tee pat peegahdâ lihdselkuſ aprinaſu poliſiſtu dſihwoſkeem un zeetumeem, kur toſ ſawâ reiſê eeflodſit par noſeegumeem pret muiſchu „ſwehtâm“ teeſibâm. Tomehr

*) Gal. „Peterburgaſ Latweeſchu Sautas Kalendars“. 1909 g. Latwijâſ ſemſteſ ſaimneeziſa.

pateesibai par godu jāleezina, ka mušju junčuri nebuhj naw tīk sīhktī, ja leeta negrosas ap wīspahribas wajadībām, bet ap wīnu pašču un wīnu fahrtas interesēm: tee atwehl no muišchneezibas kafes deesgan prahwas sumas daschadām wahzu fereina skolām un eestahdēm, tee nesche-loja naudu 1905. gadā, israkstot fēw meefas fargus un tšherkesus, un muišchās eewetoteem kasakeem un draguneem (fēwīschki wīnu ofizeereem) laikam nekad naw nahzees sčeh-lotees par laipnas gahdibas truhkumu...

Nest sinamus peenahkumus fabeedribas labā, nemt uš fēwi sinamu daku no fabeedriško nodewu nastām — tas ne-faetas ar Baltijas muišchneezibas feodaleem prinziipeem, bet par to tee fawās duhrēs fagrahbuschi weetejo pašch-waldibu un peefawinajuschees weenigi fēw teefibu spreesť un lemt par weetejas prowīnzes un wīnu eedšihwotaju lik-teni. Mehš te neefim daudš wahrduš tehret par tahdām zaurzaurim feodalām eestahdēm, kahdi ir muišchneezibu land-tagi (bes Wīdsemes, Kurfemes un Jgaunijas fawš land-tags ir ari Sahmufalas junčureem). Schinīs landtagos war peedalitees un lihdsšpreesť weenigi dšimti muišchneeki, kam peeder brunneezibas muišchas; landtaga fēhdes noteek aiš flehgtām durwim un par wīnu lehmumeem nedrihkt at-klahtibā nekā ispaust; landtags war spreesť par „wīsu, kas atteezas uš muišchneezibas teefibām, labumeem un eestahdi-jumeem, kā ari uš wījas prowīnzes labklahjibu“. Wīji li-kumu projekti par weetejeem jautajumeem tīkuschi weenmehr eefneegti landtageem eepreesč. jai pahrspreeschānai un fawu-fahrt atkal landtageem peeder inziatiwes teefiba eerosinat sinamus likuma pahrgrosijumus. Latweeschu femneeki sin pahrať labi, kō nosihmejuse fēwīschki pehdejā gadu šimteni šcho landtagu darbiba: te tīka isperinati wīši projekti, kā aišfargat uš laiku laikeem feodalaš muišchneezibas waru un kundšibu, te tīka kalbinati wīšadi lihdsfekki, kā noturet beš-

teesibu wehrdjibâ un atkaribâ semneeku tautu. Katrs likumi projekts, ko sem wehsturišku apstahku špaida Kreewijas wal-
diba daschreis gribeja ijwešt latweešchu un igauru semneeku
labâ, tika šhini junkuru mihtnê tâ sagrosits un šakroplots,
ka no ta muiščas tikai issita few šinamus labumus un ka
wislabatâ gadijumâ semneeku lehdēs tikai par kahdu šoliti
tika atlaistas garaki. Minesim tikai daudš zildinato sem-
neeku „brihwlaischanu“ 1817. un 1819. gados, kur taisni
muišchneeku landtagi leetu eegrosija tâ, ka semneekem tika
atnemta winau seme un atdota muišcham, ka muišchneeki tika
atšwabinati no wiseem peenahkumeem pret semneekem un
semneeki tika nospeesti wehl launakâ klausibas šahwošli! Un
tâpat tas gahja ari ar 40-to un 60-to gadu reformâm, ja
ari muišchneezibai ihsti wairs nepalaimējās wilkt til brangu
weikalu kâ ar „humano“ semneeku brihwlaischanu. Tikai
muišchneeku landtageem war ari pateiktees, ka Kreewijas
60-to gadu reformas netika pahri par Baltijas prowintšchu
feodaleem walneem un ka pat lihds šchim laikam pee mums
newar un newar eewest pat til šchauru un nepilnigu wee-
tejo pašchwaldibu, kahda šen jau peeschkirta Kreewijas semstu
gubernâm. Bet tamdehl ari ir šaprotams, ka pehž 1905. gada
zihnâs til šlaki šlaneja šauzeeni pehž weetejâs paš-
waldibas šaeimas us wispahreju, weenlihdšigu, tee-
šchu un aišlahtu wehlešchanu pamata, kas šalauštu muišch-
neezibas neganto waru, atraisitu no feodalâm waschâm Bal-
tijas šaimneezišo un šabeedriško dšihwi un teescham špehtu
apmeerinat eedšihwotaju weetejas šozialpolitiskâs un kultu-
relâs prasibas.

1905. g. tomehr tâ jau bij šatrizinajis šcho feodalo zee-
tošni, ka diščiziltigee brunineeki atrada par wajadšigu us-
mest daschas šlanstis no jauna un par aišstahweem aizinat
ari palihgâ jaunzeptos „pelešos baronus“, lai — kâ tas
Widšemes landtaga 1906. gada eefneegumâ teiktš — „nah-

Totnê stiprinat spehtus pret gahsejeem". Tapeh3 tad ari 1907. gada wafarâ generalgubernatora sewiſchâ padomê sem Baltijas kahreja Meller-Sakomeſka preeſchſchdibas tifa iſſpreestis kahds kehmain3 projekt3, kur weetejas „paſchwaldibas“ prinzijs paſtahweja eekſch tam, ka no tã3 tifa iſſlehgta3 beſſemneeku maſa3, ka noteizoſchais pahrfwar3 tifa nodroſchinat3 muiſchneekem=leelgruntneekem, bet treſchâ ſurijâ tifa nu ar' ſchehligi peelaiſti daſchi iſſijati lauku leelſaimneeku preeſchſtahwi. Muhſu „peleſee baroni“ jau bij kihgſmã3 zeribã3, ka tagad tee dabu3 weenã3 telpã3 kopã iſſehdetees ar dſimteem junteem, bet nu jau gadi nahſ un aiſeet un par ſcho „paſchwaldibas“ projektu wair3 ne-dſird itneka! *).

Tã3 weentahrfchi nepatihſ wair3 muhſu feodaleem un tapeh3 ta3 laiſam ſaule3 gaiſmu wair3 neredſe3. So tã ta3 ir bijis weenmehr Baltijã: ja jaiſwed kaut ari zil troplaina „reforma“, tad ta gadu deſmiteem nekult ne no weeta3, bet ja jaiſſlubina „paſtiprinata apſardſiba“ waj „kara ſtahwokli3“, tad ta3 ar muiſchneezi3 marſchala brauzee nu ſ Peterburgu teeſ iſdarit3 nedela3 laiſã! Tikpat apſuhnojis widu3 laiſu eeſtahdijum3 kã ſchis brunneezi3 landtag3 ir ari muiſchu patronat3, t. i. muiſchu ihpaſchneeku teeſi3 eezelt draudſem mah3itajus. Meh3 ſinam, kahda loma tautas dſihwê peekrituſe baronu iſfraudjiteem un eezelteem baſnizkungeem: teem baſnizã3 no ſanzele3 bij ar lahſteem un draudeem jaturpina ſwehtdeenã3 ta3 pat3 darb3, ko nedela3 deenã3 iſpildija muiſchu wagari un klehtneeki ar ſaweem ſpeekeem — teem wajadſeja

*) „Утпалат! мумс wajaga atdabut to, ka3 mums noſagt3!“ tã ſchogad Widſeme3 muiſchneezi3 landtagu atklah3ot Jehlaba baſnizã ſpreditoja generalſuperintendent3 Gaeh3tgen3. Zeen. generalſuperintendent3 azim redſot te pah3teizee3: wiſ3, ka3 bijis ſemneekem noſogam3, ir jau teeſcham no muiſchneekem noſagt3, un pateeſi newar iſprah3ot, ko ihſti muhſu junteuri waretu wehl „noſagt“.

ceaudsinat semneekos wehrdsifku bijibu un klausibu pret saweem kungeem. Wehl simts gadus atpakaļ basnizu durwim epretim rehgojās kaha stabi, kur sawā laikā tika šhaussti un bendeti bauru kahrtas zilweki, kas kautkā bij noseegušchees pret wišwareneem dsintkungeem; pehz tam klauschu laikos (lihds 1860=teem gadeem) šwehtdeenām pee basnizas dsina kopā semneeku barus, lai teem issinotu, kurā deenā un kurā weetā katram jaunnedel jaerodas klauschu darbos; šodekspediziju laikā basnizu pagalmi daschā weetā tika pahrwehrsti par nobendeschanas weetām (tā peem. Druftos 11. aug. 1906. g. bes kahdas teefas un ismekleschanas, bes masakās wainas, tika noschauts skol. Schirons, semn. Schulmeisters ar sawu 15 gadus wezo dehlu, kusch — tā tas interpelazijas tekstā lasams — wehl „ar dsihwibas sihmēm tika eemests pee basnizas fleegschina (!) israktā bedrē!

Kristus ewangelijs, ko ik šwehtdeenās altara preekščā šludināja draudses dwehseku gani, šastahweja no pasihstameem Bankawa šprediku grahmatas wahrdeem: „klausī to kungu, klausī to gāspāschu, un ja tu neklausīsi, tad tew tā klausiba us to muguru usraktīta taps!“ Un no Kristus preezas mahzitaju istehloteem elles šankeem un welnu mozibām šabaiditee lautini meta kustus un škaitija luhgschanas par saweem „kungeem, mahzitajeem un wiršneekem“; ar šagraustu širdi, trihzoschā balsi tee dseedaja pasihštamo Widšemes dšeesmu grahmatas pantinu: „Es kungeem klausischu No wišas širds, zil špehschu, Teem mantu wairoschu“ u. t. t. Wehšu melnšwahrtschi bijuschī weenmehr nejawakee pretineeki šemako šchīru labklahjibai un attihštibai (nedaudsee isnehmumi starp luteranu mahzitajeem to tīkai wehl apstiprina): tee weenmehr gahnijuschī un lahdejuschi katru brihwaku pašakumu, tee rehjuschi un denunzejuschī katru, kas ween ko zentees darit apšpeesto šchīru labā, un tā tee rihlojas ari wehl joprojam tagad. Kad 1902. gadā

Mufjnes eemihntneekem taifni pret draudses griibu tifa uf-
 fpeests kahds neeeredsets „dwehseku gans“ un kad pret to
 nu wisa draudse zehla protestu, tad Mufjnes muifchas ih-
 paschneeks f. Fitinghofs=Scheels atfauzàs uf fawàm patro-
 nata teefibàm un weenfahrschi pateiza: „Tifpat fà manàm
 aitàm naw jasin, kahdu funi es winàm peenemu, tàpat ari
 semneekem naw jasin, kahdu basnizkungu es wineem eezeku!“
 Schi junkura glupee, neklaunigee wahrdi tomehr loti raksturo
 ir basnizas patronus, ir winu eezelamos mahzitajus, furi
 gluschi apsinigi usnemas schahdu „aitu funu“ lomu. Bal-
 tijas luteranu garidsneeki nekad naw apmeerinajuschees tifa
 ar wineem padoto aitu ganischanu, — tee tàs schkehrè un
 zehrp, fur un kad tifa ween tàm teef klah. Kad jau leels-
 kungs ir islaupijis latweeschu un igauwu semneekus, tad nahf
 wehl zeenigtehws un ar fawu fwehto rofu nem iswandit
 draudses behrneem wifas kabatas, lihds atrod kahdu tur
 noslehpuschos grafi. Wispirms — muhsu luteranu mah-
 zitaji fawu muifschu robechàs ir tahdi paschi semneeku pleh-
 faji un issuhzeji, fà apfahртеjo muifschu baroni: „mahzitaja
 lauschu“ rentes kontrakti nebuht naw weeglafi par sem-
 neeku mahju pirkschanas noteikumeem*).

Widsemè ir pawifam 102 mahzitaju muifchas ar
 49,665 def. semes; Kurssemè mahzitaja muifschu ir 90 ar
 24,000 def. semes (semneekem mahzitaji drihst tifa femi
 isrentet, bet newis pahrdot). Tapeesihmè, fa, falihdsinot ar
 baroneem, muhsu Kristus kalpu eenehmumi no winu muif-
 schàm naw par til trefneem fawzami, bet par to atfal winu
 kungi par teem zitadi gahdajuschu. Gandrihf wifas Bal-

*) Rahdà „Sinibu komisijas“ fapulzè agrafais „Austruma“ is-
 dewejs un tagadejais Weetalwas mahzitajis Andr. Weedra gaudigà
 balfi mineja, zif gruhti nahfotees renti samakfat wina muifchas 19 faim-
 neekem. Tawu mihtstu firbi! — nodomaja daschs labs naiws klauft-
 tajs; Andr. Weedra renti atkaiht waj paseminat newar, bet par to
 winsch, luhf, gataws tuhlt aaras few noslauzit...

tijas draudisēs pastahw no feodaleem laikeem tā fauktee „regulatiwi“, pehz kureem semneekem jaatber garidsneekem „seezini“, jadod sinams daudsums olu, siwju, putnu u. z. waj atkal japilda sinami klauschī (jabuhwē mahzitaja muischas ehkas, jaapstrahdā wiau tihirmi u. z.). Un wišus hauschlu pahrkahpumus muhsu mahzitaji ar meeru peedot křistigā lehnprahtibā, bet tikai to grehku ne, ja kahds draudisēs lozeklis usdroschinatos neatwest noteiktos „seezinus“! — Te wehl nahk klast ziti basnizkungu eenehmumi: par křistichanu, laulachanu, lihku glabachanu u. t. t., pee kam par saweem sakramenteem tee genu prot ussist deefgan augstu un peedjen to bes kahdas schehloschanas. (Agraf muhsu apgaismotee luteranu mahzitaji wehl peeprata semneeku mahatizibu eksploatet zaur tā dehwetām „aisluhgšchānām“ (glušchi lihdsigi katolu miščām): par 1—5 rubkeem tee nehmas no kanzeles ihfak waj garaš „aisluhgt Deewu“ par dsihweem un mirušcheem, par usbuhweteem laidareem u. t. t.). Baltijas basnizkungu eenahkumi ir deefgan neweenadi: sem 2—3000 rubkeem gadā neweens no teem nekalso ewangelija mahzibai, bet ir ari tik eenesigas weetās, kur sakrahjas sawi 10 tuhšt. rubli gadā. Un taišni schinis weetās isdshwojušchees Terbatas teologi zenschas wišwairak deewwahrdus šludinat un saweem patroneem=muischneekem iskalpot.

Pret luteranu basnizkungeem fen jau walda tautā neapklusinams naidis un patronatu teesibas tamdehl pastahwigi bijušchas par peedausišchanas akmeni starp muischu ihpaschneekem un draudisēs semneekem. Weenu laiku starp muhsu lauzineekem waldija wišpahreja sawuhšminaschānās par to, ka basnizu kanzelēs jaleek pašchas draudisēs kandidatus — dsimtus latweeschus; tahdā weidā isteizās semneeku oposizija pret muischneezibu un wahzu garidsneezibu, pee kam šchos zenteenus sewišchki wehl puhlejās uskurinat tautiško korpo=

raziju teologi (Plutu Wilis, Needra u. z.), kureem nakti un deenu stahweja prahtâ brangâs mahzitaju muischas. Bet baroni stuhrgalwigi palika pee fawâm patronata rektêm un mahzitaju talarâ tehrpa tifai fawus luteklus; tas radija daschfahrt afas fadursmes pee usspeesto basnizlungu eewe-
 schanas (fewischki Widsemes igawu dakâ) un beeschi tween
 apbrukoti polizisti toš eskorteja lihds altarim. Bet muischa
 paleef muischa! domâ muhsu melnswahrtſchi, ja ari sw. wa-
 farehdeena biferis jatura blafus selbſtschuzneeku plintêm un
 nagaitâm (kâ tas fewischki notifikâs 1905. gadâ*). — Weenu
 neatſweramu labumu tomehr atneſuſchas patronata teefibas:
 us winu pamata eezelte wahzu basnizlungi tâ atſweſchina-
 juſchi tautu basnizai, tif pamatigi iſgaisinajuſchi wehjà
 wiſus tizibas mahmus tautas mafâs, ka to nekad pa gadu
 deſmiteem nebuhtu ſpehjuſe iſdarit brihwa, antiklerikalu uſ-
 ſklatu propaganda! Tas pa leelakai dakai ir muhsu meln-
 ſwahrtſchu „nopelnſ“, ja Latweeſchu ſemneeku mafâs ir tif
 ſwabadaš no religioſeem aiſſpreedumeem kâ nekur zitur Giro-
 pas ſemês (ne demokratikâ Somija, ne protestantikâ Swee-
 drija waj Norwegija ſchini ſinâ nebuht newar lihdsi ſtah-
 tees Baltijai — par Giropas katolu ſemêm jau nemaſ ne-
 runajot.

To atjehdſa pehz 1905. gada ari muhsu apro-
 beſchotee junkuri un ſahka ſpekulet, waj newaretu beſ wehr-
 tibas palikuſchâs patronata teefibas warbuht par naudu
 iſ a n d e l e t (tamlihdsigi preeſchlikumi bij laſami balteeſchu
 organos)? — Bet tifai neradâs pirzeji ſchim feodalâm ſfran-

*) Mineſim te tifai weenu peemehru. „Deenaš Lapas“ 255. num.
 1905. g. laſam: „ſirundaš draudſeš ganš ſ. Wöningens netikween
 no kanzeles katru ſwehtdeenu gahnijs tautas brihwibas zihnu, bet pat
 lizis ſazirſt meſchâ kuhju weſumu un eewetot tâš aiſ altara (!),
 lai winam paſcham un pehrmindereem buhtu rungaš pee rofaš, ja
 „ſozjalisti“ nahitu winuš trauzet.“ Ihts Jeſuš mahzetliš ar rungu
 rotâ!

dām, un wispahrim wehsture mums rahda, ka privilegijas teef weenfahrschi atzeltas, bet newis atpirktas)*.

Lihds ar basnizu muischas warâ atrodas ari skolā: tāpat kâ basnizai wajasdeja ari skolai ifaudsinat muischām padewigus un paklawigus kalpus, jeb — kâ tas isteikts 1875. g. apstiprinatos ew.=luteranisko laukskolu preekshrafskos — „weetejos eedsihwotajos nostiprinat religiošus un morališkus usfkatus“. Wehl 1905. g. aprīlī Widsjemes brunneeziba greeščās pee ministru komitejas preekščehdetaja Wittes, ka tautskola usfklatama par „basnizas eestahdi“ (kirchliche Einrichtung), kuras pahrwaldibā noteizoschais wahrds, protams, tad peekristu weetejai muischneezibai un garidsneezibai. Muhsu leelkungeem un zeenigtehweem nekad naw ruhpejuse tautas isglihtibas pazelščhana, nekad tee naw gribejuschi skolu programu paplašchinat waj skolās apgahdat ar mahzibas lihdsjekleem, bet wineem no šwara weenmehre bijis tikai tas — eelikt par skolotaju kahdu kesteri, kas kungu preekščâ lihds semei lozās un kas ar kantschufas un linjalu palihdsibu behrneem eefal galwās zik tik ween eespehjams daudj tizibas gabalu, bibeles stahstu un garigu dseefnu pantinu. Tā peem. 1853. gadā Kurjemes

*) Tagadejā reakzijas laikmetā balteeschu junkuri prahto, ka winau privilegijas kufs atkal zehlees, un tapēz sahļ atkal puhst zitadu melbiju. Tā peem. pasihstamais treschās domes deputats barons Meijendorfs, kuru wina „brihwprahtigo“ usfkatu dehl tik loti apbrihno „Dšimt. Wehstn.“ un „Latwija“, tagad zeešchi atfahrto, ka Widsjemes muischneeziba no patronata teesibām warot atteiktees tikai tad, ja buhšhot nodroschinata „bespartejishta un fahrtiga“ mahzitaja eewehleščhana, t. i. ja muischneezibas un konsistorijas rolās paleef isščkiroščâ wara. Tā tad wišs lai paliktu atkal pa wezam! — Peesihmešim wehl, ka šchis pats barons Meijendorfs, starp zitu, ir ari nahwigs alkohola apkarotajs; bet tikai to wina „širdsapšina“ nepeelaišch, ka Baltijā tiktu frogu sfaitis aprobeschots, jo tad jau buhtu aišfahrtas muischu šwehtās „priwatu ihpašchumu tecšbas“. O ja, muhsu baroni prot daschreš deefgan weilli kumediņus špehet — us zitu rehkina tee war israhditees pat par „liberaleem“ un „konstituzionalishteem“, lai atkal pee gadijuma toteef jo širdigaf ar nageem un sobeem plehstos par šawu feodalo priwilegiju grabaščām.

muischneezibas landtagâ daschi tihrafinu baroni pastahweja us to, ka Irlawas seminars flehdsams waj wismas noleedsama nahfameem tautskolotajeem wahzu walodas praschana, jo zitadi tee eefuhzot fewi augstprahhibu un „sinamu garu“! Un turpat ari tika peewesti daschi bihtami fakti: kahdu skolmeistaru wajadsejis no amata padsiht, tapeh3, ka winâ „tas augstprahhibas Belzebuls eefrehjis un winsch pehdejâ fwehtdeenâ mahzitaja kungam naw fuhpstijis fwahrku stuhri“*). Un zil skolotaju lihds pat pehdejam laikam naw tikufchi no tweetam atstahdinati tahdas pat „augstprahhibas“ un „sinama gara“ dehl!

Muischneezibas un basnijkundzibas atkaribâ muhsu tautskola atradâs lihds 80-to gadu widum — tad tai usgulâs pahrfreewofschanas leetuwens. Divas tumfchas wacas tagad plehsâs ap tautas i3glihtibas likteni — wahzu muischneeziba un freewu birokratija: reijê ar basnizas kesteru speekeem behrnu galwas nu dawsija freewu inspektoru kulaki, — kopâ ar nesaprotameem katkisma gabaleem bij sehneem un meitenem jaeekal tikpat nesaprotami freewu wotabuli. Tautskolotajeem nu wajadseja iskalpot diweem neaukeem kungeem un neatlaidigi strahdat teem usspeesto behrnu kroploschanas darbu — kas to nespehja darit, tas tika weenkahrfschi padsihts.

Muhsu tautskolu behdigais stahsts jau wiseem sinams un tikpat saprotams ir ari tas, kapeh3 tautas brihwibas kustiba newareja atstahnt nomakus muhsu apspeesto tautskolu un kapeh3 tautskolotaji, kas ween zil nezil apsinigi nostahjâs pret sawu usdewumu, juta schai kustibai lihds. — Wahzu unkuru prese nebeids gaudot un waimanat, ka, luhf, tautskolas pahrfreewofschana esot weens no galweneem Latwijas ewoluzijas zehloneem: ja tautskola joprojam buhtu atstahnta

*) Cf. Spahga brochuru 60-to3 gados: „Zustände des freien Bauernstandes in Rurland“.

baronu un basnizkungu zeeschâ pahrsinâ, ja par skolmeistareem buhtu weenigi peelaidschî tikai muischai ustizamus pikeerus un behrnus buhtu wisu laiku turejuschi pee bibeles stahsteem un dseesmu grahmatas, — tad, ja tad tauta nebuhtu tikuse „famaitata“ un nebuhtu suduse klausiba pret „autoritatem“. Nefas jums nebuhtu lihdssejis, junkuri un melnschwartschi! ja ari juhs buhtu zentuschees semneeku behrnus gluschî par dulneem padarit, ja juhs teem buhtu likuschî tikai deewwahrdus skaitit no rihta lihds wakaram, pat ja juhs teem azis buhtu isduhruschî, — tikpat 1905. gadâ buhtu tauta fazuhlusees pret jums un tikpat buhtu leesmâs iskuhpejuse juhsu godiba!...

Sawu „kulturtregeru“ lomu balteeschu junkuri ihsti israhdijsa sodekspediziju laikâ, kad winu swehriskais niķnumš wehrfâs taisni pret kreetnakeem un apsinigakeem tautskolotajeem, kuri tik kautkahdâ sinâ bij dusmas aisdewuschî basnizas un skolas patroneem. Likst skolotaju us nahwi nobendet masu behrnu klahtbuhtnê! likst skolotajus lihds asinim schaut ar nagaiâm winu skolneeku preekschâ! — tahdas leetas wereja isdomat weenigi muhsu augstsimtee huligani un darpsinatâs balteeschu „kulturas“ fargi. Un pee tam scho skolotaju „noseegums“ bij galwenâ kahrtâ tas, ka tee bij eedroschinajuschees behrneem pasneegt mahzibas mahtes wiodâ, pehz jaunâs skolas programâs, t. i. darijuschi to peschu, ko dara ari junkuri, kas prasa preeksch fewis teesibr mahzit musichneeziskâs gimnasijâs un fereina skolâs sawus kutekus wahzu walodâ un pee tam pehz tahdas programâs, kahda buhtu peemehrota baronu dehlinu garigam spehjam*.

*) Pehz sodekspediziju laikeem muhsu tautskolas aigahdni wais ihsti tã newareja rihkotees ar knutâm pa skolotaju mugurâm, bet pa to tee nemas skolu un skolotajus noslodst ar wisadcem zirkulareem. No pahrfreewoschanas laikmeta schot tautskolas leetâs galwenâ kahrti jainneeko freewu birofratijas inspektori, bet tagad ar scheem tschinownikem scht konkuret agrako laiku kirspesku un oberlandschulkom-

Tomehr par basnizu un skolu Baltijas muischneeķi ween-
mehr un wisur ir augstak stahdijuschi poliziju, un tapehz
muischu privilegiju šarastâ mehš usejam ari paragrafus
par „muisčas poliziju“. Tâ wareja liktees, ka šchis zaur-
zaurim feodalais instituts šawus laikus pahrdsihwojis un
ka tas wairs nefad neatdabûš tahdu waru un nosihmi,
šahda tam peekrita šewišķi pehz semneeku „brihwolaišča-
nas“. Toreiš muisčas polizija bij galwenâ un iščķirošchâ
instanze semneeku leetâš un semneekem peeschirtâ „pašč-
waldiba“ bij tikai muisčas polizijas ehna. Muisčas po-
lizija (t. i. barons waj wina weetneeks) netikween apstipri-
naja (jeb ihsti nemot eezehla) iswehletos pagasta amata wi-
rus un kontroleja (jeb dišteja) pagasta teefu špreedumus, bet
ta bij ari widutaja štarp pagasta šapulzi un apriakâ waj
gubernas walbi un teefu. „Kâ neweens kristigais newar
tik ta Tehwa zitadi kâ zaur Jesu Kristu, tâpat neweens
latweeschu semneeks newareja tik pee šahdas apriakâ waj
gubernas eestahdes zitadi, ka zaur šawu junkuru jeb wina
muisčas polizeju“*).

Waldibas eestahschu pawehles un preeščkraksti pagastu
„paščwaldibas“ eestahdem gahja wiši zaur muischu poli-
ziju; ta ari pahrraudsija, waj un kâ teef šchis pawehles is-
pilditas. Muischu polizija wareja pehz paščas eestata ap-
zeetinat semneekus par daschadeem „noseegumeem“ un tos
nodot kirspehles waj brugu teefai. Ša semneeks gribeja no

šjas. Šchis muischneeziklâš eestahdes tihlo pehz tam — „paturet
šawâš rotâš wišas školâš pahrwaldibas pawedeenus“ (kâ tas šahdâ
zirkularâ teiktš). Un šchi pate Kursemes oberlandšulkkomisija pag. gadâ
nolehma: „neatkaut ne tautškolâ eeweetot bibliotekas, ne ari šolo-
tajeem atwehlet usnemtees kautšahdus amatus isglihtibas beedri-
bâš!“ Šâ kâ muischneeziklâš skolu wirswaldes usdewums ir gahdat
par to, ka tautâ neišplatas isglihtiba, tad ari wina „teem mihteem
latweeschem“ atwehl skolu bibliotekâš eeweetot tikai 62 grahmatas
(Freija un Stefenhagena kristigos lubu isdewumus), jo wiša pahrejâ
latweeschu rakšneeziba ir „no šauna“. Šķ. „Isglihtiba“ Nr. 12, 1910. g.

*) Rosina „Latweeschu semneeks“, otrais isdewums, 177. lap.

pagasta israštitees waj ari tika uf laizinu aifzelot, tad tam wjadseja isluhgtees no muischu polizijas apsehgeletu pasi. Un beidsot par „rupjibu un nepaflaufibu“, ka ari par „peenahziga goda nenodoschanu“ muischu polizija war semneefus eeflodjit zeetumâ uf 2 deenâm un naktim un usflaitit 15 lasdas (wihreescheem) waj 15 rihstes (feeweefcheem). Pee kam tad wehl pastahweja „labeeguhâ teefiba“ (wöhlerworbenes Recht), ka ispehrteem semneefkeem bij par sawu benodeschanu wehl jafamakâ (schi tafse bij pa leelakai dalai 15 kapeikas)! *).

Schi muischu polizijas wiswareniba tika stipri aprobeschota zaur jaunajeem „pagastu pahrwaldibas likumeem“ (isdoti 1866. g.), pee kam tad ari negantâ „maifses pahtaga“ tika junkureem issista no rotâm. Wehla 1888. g. apstipriatee Baltijas gubernu polizijas likumi atstahja muischu ihpafschneefkeem tika teefibas apfargat „fahrribu un drofchibu“ sawas muischas semju robeschâs un „muischas polizijas“ rektes rahdijâs efam tika tahds kehmainis kanfars is feodaleem dsimtlaifeem. Bet 1905. gadâ schis widus laiku kehms fwineja sawu augfchamzelschanos Baltijâ: jau wafarâ, atsauzotees uf sawâm „muischas polizijas“ teefibâm, baroni raidija kasafus wirfû streifotajeem kalpeem, kehra un apzeetinaja welosipedistus (tee, luhl, efot proklamaziju isplatitaji) u. t. t., bet kad augustâ pehz kara stahwofla eeweefchanas Rursemê schi muischas polizija tika pahrwehrsta par muischas inkwisiziju un daschâs muischâs (ka peem. firstam Siwenam peederigos Bukaischos un Kalna muischâ) tika eerihfoti gatawee mofu pagrabi! Un wehla, ar sodespediziju eerafchanos, muhsu junkuri guwa pilnigi neaprobefchotu patwaldneeku waru: 1632. g. Sweedrijas karalis Karlis XI. atnehma Widsemes muischneefkeem teefibu spreesf teefu un

*) Rosina „Latweefchu semneefs“, otrais isdew., 178.—179. lap.

šodit šavus šemneekus par krimināleem nošegumeem, bet 273 gadus mehlaf, pehž „konstitūzijas“ pašludināšchanas Kreewijā, tika Baltijas muišchneekem dota teesiba špreeš par šemneeku dšihwi un nahwi, beš kaħdas teesas un išmeklešchanas! Grešnās muišchas, kas no šamalkateem junksuru škribenteem teek apdšeedatas kà „kulturas un jauku tikumu šwehtnizas“, pahrwehrtās tagad par ašinainām šlepšawu bedrēm, kur (kà peem. Preekulē (Kursēmē), Siguldā u. z.) pehž Rigaš „mušeja“ parauga bendeja un špihšinaja šaguštitos revoluzionarus, rahwa teem dšihšlas pušchu, šalauša kaulus... *).

— Mums naw eespehjams apštatit Baltijas teesu un administrāzijas eekahrtu un aprahdit, kaħdā mehrā tās kalpo muišchneezibas interešem. Tas bij loti šarešchgits dšelonainu wašchu pinums, kaħds nešenās feodalās kundšibas laikā šlodsija šemneeku šabeedriško un teesiško dšihwi, bet tas tika pa labai daļai šarauštits zaur 80-to gadu birokratiškām „reformām“. Baroniskās wahzu draudšes un aprinka teesas lihds ar pašchu augšto oberhofgerichti Kursēmē un hošgerichti Widšemē, kà ari polizejiškās pils- un brugu teesas tika atzeltas, muišchneeziškos kreisrichterus un ordnungsrichterus, pils- un brugu kungus waj treeka pahrnehma, kad teem ar šaweem ašeforeem un ministerejakeem bij jawahkas pee malas, — jo uš šchim „wahzu leetas deewiškās kaħrtibas“ (die göttliche Ordnung der deutschen Dinge) drupām Kreewijas birokrācija zehla nu šawas kreewiškās teesas, šawas kreewiškās administrāzijas un polizijas eestahdes. Un kaħdi pašlawiškā zenteeni ari nebuhstu šcho „reformu“ pašteidši-

*) No šchaušmigā lihds šmeekligam mehds dašchreis buht tikai weens šolis — pašchulaiš baroneem wairs naw kur šodekšpedizijas riškot un — pehž laiškraštu šinām — tee dašchās weetās tagad išmanto šawas „muišchu polizijas“ teesibas, lai ar tām šegtu šlepenu dšehreenu pahrdošchānu šawos aiššlehgtos krogos. Šā agrātee warenee bendes paleek par šhkteem šaglišheem.

najuschi, kahdos walsts zentralizācijas noluhkos birokratija to ari nebuhtu isweduse, un kahdi truhkumi un nepilnibas (peem. tautas walodas nepeelaischana) ari nepeemita schim kreewu teesam un eestahdem, tomehr bespartejiskam wehsturneekam buhs jaatsihst, ka tas wairak jau tuwojas jaunlaiku teesu prinzipeem un wairak nehma wehrâ eedsihwotaju intereses, nekâ fapelejuschas balteeschu teesu kanzlejas. Pehz eewestam birokratiskam pahrgrosibam 80-tos gados balteeschu junkuri bij pirmâ laikâ gluschu waj fastinguschi no schahda spehreena: tee gribeja waj pat stahtees oposizijâ pret kreewu walidibu, isdewa ahrsemes broschuras un usfaukumus un grasijas waj pawisam nokratit pihschus no kahjam un zeltees pahri us Wahziju. Bet tad tee drihji ween apdomajās, us naida swehrastu pazelto roku eebahsa atkal bilschu kabatâ, sahka eekalt nepeezeeschamaos kreewu wolabukus un pehz kahda laizina wilka few mugurâ paschu apspaudito kreewu tschinowneeka uniformu. Baltijas baroni aprehkinaja, ka tã kurnot un spihtejot tee weegli ween islaistu isrolam sawas waras groschus, un bes tam daudsus bes muischam palikuschus muischneekelus drebinaja bailes, ka polizistu amatu nepeekemot tee — a! breesmas! — buhs speesti mahzitees kahdu fabeedriski derigu darbu. Tã pamasam kreewu eerehdni tika isspeesti no sawam weetam un weetejã administracija un polizija nahza atkal ihstu balteeschu lauschu finã. Kursemê 1908. gadã wisi semneeku leetu komisari bij tikai weetejee junkuri (Kaiserlingi, Drachenselsi u. t. t.); no 8 aprinku preekschneekem 7 bij wahzeeschi, no 25 aprinku preekschneeku palihgeem bij 19 tituleti muischneeki*). Un no 1905. lihds 1907. gadam newajadseja pat wairs nekahdas eerehdnu tschinas; peetika ar to, ka kahds ir muischneeks, lai tam tuhliit peederetu gluschu neaprobeshota zariska wara

*) „Sowremennij Mir“, fewr. 1911, „Starij spor“.

un lai teeša, administrāzija un polizija buhtu padota katrai junkuristai eegribai.

Tā tas weenmehc ir bijis, ka Baltijas muišchneezibai vajadseja tikai tā uš podsiņu paspeest, lai weetejee walsts waras preekščstahwi bes kahdas eerunas steigtoš ispildit wiņu wehleschanās. Schurp tika no Peterburgas šuhtiti tikai tahdi augštaki eerehdai, kas uš lunkanašo prata isdanzot pehz junkuru šwilpes, un kas to nespehja tik weikli, kas zil nezil gribeja aisstahwet zitu eedšihwotaju interešes waj pat weenfahrschi turetees pee lifuma preekščrakšta, tas ar wišadām denunziacijām un intrigām tika no weetas isehšts un padsihts*). Tas šewiški nahza redsams pehdejos gados: 1905. gada dezembrī kara stahwokli Widsemē eewedot tika par Baltijas generalgubernatoru eezeltš Sologubš un lihds ar to nahza tahdi ašinu pluhdi pār muhsu semiti, ka te atdsertees wareja pat pašchi ahrprahtigakee junkuri. Bet ar to wehl nepeetika! Sologubam pahrmeta, ka wišch nesot pagumis noslattet wišus rewoluzionaru „wadonus“, un tas tika ašraidits, pee kam balteeschu prese to tikpat kā kahdu atlaištu kutscheri islamaja par „nespehjiņu šlinki“**). Tapat isgahja ari Kursemes generalgubernatoram Bōlmanim, kaut gan tas katreis paraštija tildauds nahwes špreedumus, zil tik ween wiņam noslahja preekščā. Širšnigu mihlešlibu un labwehlibu pee balteeschu junkureem eeguwa tikai tahdi, zilweziškās juhtas un prahtu šaudejuschi

*) Nu jau 30 gadi pagahjuschi pehz šenatora Manaseina rewifijas, bet šcho wahrdu dsirdot balteeschi wehl tagad dabu krampjus: Manaseins, luhš, Baltijas jautajumā zentās pahrstahst šemneeku intrešes un balteeschu teešas un eestahdes rewidejot tas nebaidijās gaismā wilkt nodaritās prellifumibas un patwaribas. 1906. gadā „Dūna-Štg.“ un „Walt. Tageszeit.“ waj ar šobeem gribeja šaplošt freewu ismekleschanās teešnešus, jo tee taišot tikai wehl weltas zeremonijas ar šaguhšiteem rewoluzionareem: ja weetejās muišchas ihpašchneeks reis teizis šawu wahrdu, preekšč kam tad wišpahrim wehl kahda teešas ismekleschana wajadšiga?!

***) Gal. „Lettische Revolution“. Zweites Bd. 239. lap.

negehli kà Drlowš un Meller-Sakomelškis, un scho reebekku aptraipitās rotas dšikā pateizibā ūkhuŭpsta gan muiūhnee-
zibas marūhali, gan winu augūtdšimtas damas. Un pee
tam ūchejeenes junkuri nebuht naw til nepeezetami aristo-
krati, kà to paraūti daubšina: tur war nahlt zil praūts.
nodūehrees un pahrlupojees ofizeerelis waj poliziūts, tas war
pat pa gabalam jau ūmirdet, bet ja til ween winsch „ūhnei-
digi“ prot ūchaut un bendet ūemneekus, tad tam grafi un
baroni ūilti ūpeedis roku un balteeshu publiziūti tam lauru
wainagus wihs (kà peem. kahdam Maksimowiūham, waj
ari pat Greguūam un Weinbergim). Ir jau iūstrahdajufes
ūinama praūtika, kà Baltijā teek amatā eeweūti gubernatori
un generalgubernatori; tos ūadūirda muiūhneeku klubos, teem
eeshpehlē uū kartim prahwas ūumas, tos wadā apfahrt pa
muiūhu medibām, pee kam ūem Meller-Sakomelūka medibu
deenās tifa ūemneekēem noleegts jel ūoli ūpert uū apfah-
tejeem leelzeleem un kahdreis pahrmainas pehz meūha ūu-
ūtonu weetā tifa noūhauts muiūhas kalps-dšinejs! Widūemes
gubernators Sweginzewš tilai tamdehl ween til ilgi no-
turas amatā, ka tas kà labi eedrefets ūulainis uū puswahrdā
jau ūaprot kungu gribu, un par jauneezelto Kurūemes gu-
bernatoru Nabokowu ūinoja awiūes, ka tas, pat ūawas kanzle-
jas durwis neatwehriū, ūteigūhus aisbrauzis pee paūiūtamā
Rasdangas Manteiūela brofastot un ūakus medit. ūhis ūaka
zepetis ir puslihdū tahds uūtizibas ūwehraūts no atkomandeto
Baltijas gubernatoru puūes. —

Mehs redūejām, kahdā ekonomiūkā un politiūkā
atkaribā wahrgūt latweeshu un igauuu ūemneeki un ka ūem
muiūhas wiūūundūibas ūtahw baūniza un ūkola, teefa un
adminiūtrazija, tā kà newiūus mums uūmahzās jautajums:
kur un kahdā zelā balteeshu junkuri tiūuūhi pee ūchahdas
pahrmehrigas waras? Mums naw te eeshpehjamš apūūatit
Baltijas wehūturisūo pagahtni, kà te gan ordena brunineeki

un biškapsu kara kalpi, gan kreemu, sweedru un polu kara pulki sem kahjām minušchi ūcho semišchu likteni, kadēhē te tikdaudš wehl usglabajušchās feodalu laiku paleekas u. t. t., bet par tagadni runajot mums ihši jafaka, ka par ūawu priwiligeto ūtahwolli balteeschu muišchneezibai japateizas ūaween zeescheem ūafareem ar Kreewijas zariško galmu, ar Kreewijas waldofchām reakzionarām aprindām. „Mehš esam patwaldibas mameluki (meesas ūargi)!“ tā ar lepnumu ūit ūew pee kruhtim Baltijas leelungi. „Sahot no Birona laikeem (1730.—40. g.) wini weenmehr bijušchi un palikušchi trona tuwumā; wini pastahwigi eenehmušchi wišaugstafās un atbildigās weetas walšts pahrwaldibā, kara ūpehkā un flotē, polizijā un ūchandarmerijā.“ Ne welti Bišmaršs par wineem bij išteizees, ka „Baltijas muišchneeku dšimums ir ihšta ūehwniza (Gestüt) preekšch Kreewijas generakeem un diplomateem“*). Kā generali un „diplomati“ wini gan weenmehr eeguwušchi loti behdigu ūlawu, bet par to tee atkal neatšneegtas ūpehjas ušrahdijušchi kā gradonatschalniki un oberpolizijmeistari: ja wajadseja kad apšpeest kahduš brihwakus zenteenus waj ašinš nosližinat tautas kustiibu, tad kā nejaukus ūehšchu ūunus Kreewijas patwaldneeki weenmehr palaida wakā ūawus balteeschu mamelukus. Sawa kunga un keisara wahrdā tee katrreiš pratušchi kahrt un bendet ar ūwehrišku regehlibu, pee kam ūawā reišē tee war pahrkost riškli ari pašcham pahwehlnEEKam (pee zara Pawela I. noschnaugšchanas galwenais riškotajs bij taišni grafs Bahlens). Pušotra gadušimteni zauri tee nehmušchi dalibu wišos Kreewijas waldibas ašins darbos, jo balteeschu junkuri ir teescham kauls un meesa no zarišma meesas un kaulcem, un kamehr naw išuižinats

*) Suwat par to ūal. manu apzerejumu „Balteeschi“ krahjumā „Altwasēs“ Nr. 1, Peterburgā 1907. g., kurušch rakšts te pirmās nodakās teef weenā otrā weetā išleetots.

Kreewijas zarisms, tik ilgi ari wehl mitinafees no tautas
 fweedreem un asinim Baltijas muischneeziba. Balteeschu
 junkuri ir weenmehr zeeschi speeduschees klaht aptreepiam
 kreemu zara tronim; wiau zilts peederigee pastahwigi ir
 nehshajuschihofmeistaru un schtalmeistaru liwrejas un reisē
 ar to zentuschees sawām damām eeguht galma freilenu un
 metrefu tšchinu (peem. Aleksandrs I. weenu laiku atradās
 pilnigi sem kahdas pustrakas baroneses f. Krüdener eespaida
 un lepojās wehl ar scheem sakareem ofizialās Eiropas
 preekščā). Ja jau tahdā kahrtā wispahrejās walsts leetas
 pahrmains atrodas kahdu Pahlenu waj Viewenu, Meijen-
 dorfu waj Budbergu rokās, tad, protams, ari nebij ko do-
 mat, ka tā sauktais „Baltijas jautajums“ waretu schahdi
 waj tahdi tikt isschkirts pret weetejās muischneezibas gribu!
 Un ja kahdreis, truhkuma un ismisuma speesti, Baltijas
 muischneeku wehrgi besspehzigu raustija sawas kehdes un ar
 saweem waideem greesa us sewi wispahreju wehribu, ja Kre-
 ewijas walsts intrefes prasija daschas neatleekamas pah-
 rgrosibas (kā peem. 60-toš gados) waj ja wahziski-baltiska
 klike pee galma saduhrās ar „ihstem“ kreemu elementeem
 (kā peem. 80-toš gados), — tad tomehr muhsu junkuri ar
 saweem sakareem, ar sawām intrigām, luhgumeem un eeru-
 nām prata waj nu neatraidamas reformas nowilzinat waj
 atkal weetejo likumu projektus tā sabojat, ka tee nahza par
 labu muischu interesem un nostiprinaja atkal tikai muisch-
 neezibas stahwokli (tā tas bij netikween ar semneeku „brihw-
 laischanu“, bet ari ar 40-to un 60-to gadu semneeku liku-
 meem). Baltijas junkuru privilegijām japastahwot „us
 muhschigeem laikeem“ — tā wini nemitejās atkahrtot ar
 ihstu parasitu nekāunibu, jo wehsture peerahdot, ka „pri-
 wilegijas neefot wis masinamas, bet wairojamas“!? Un
 tas efot jau teikts Widsemes brunneezibas kapitulazijas aktis
 (1710. un 1721. g.g.) un to efot apstiprinajis generalfeld-

marſchals Scheremetjewſ un zars Peters I., kà „wahzu nazija (t. i. Baltijas muiſchneeku dſimums) un winas pehz-nahkamee ſchinis ſemês un ſchis ſemes preeſch wahzu nazijas un winas pehznahkameem“*). Un tamdehl tas eſot Deewa prahts, ka latweeſchu un igaunu ſemneekem jabuht balteeſchu junkureem par kaſju pameſlu muhſchigi muhſcham, amen!

M u i ſ c h a waldbija neaprobefchoti latweeſchu un igaunu tautas dſihwê lihds pat pehdejam laikam. Muiſcha pazelas kalngalâ ar ſaweem torneem un glahſchu logeem, ar ſawu dſimtkundſibas negauſibu un neſchehlibu, un kà nejauks puhkis ta noluhkojas uſ tai padoteem ſemneeku mitekteem, uſ wiku ſalmu jumteem, uſ paſtalâs un lupatâs tehrpteem kalpeem un gahjejeem. Muiſcha! — ſcho wahrdu ar drebeſchanu mineja muhſu tehwi un mahtes un ar lahſteem to atzereſees wehl muhſu behrni un behrnu behrni. Muiſchâ tika kapati un pehrti agratee dſimtswehrgi un klaufchu laiku ſemneeki, muiſchâ tika iſwarotas ſemneeku ſewas un jaunawas, muiſchas rijâs un tihrumos atſtahja ſawa muhſcha ſpehkus ſemneeki-darba ruhki. Muiſcha panehma teeſchâ waj neteeſchâ zelâ ſemneeku puhlinu augluſ, muiſchas ihpaſchneeka preeſchâ ſemneeku laudis drihſſteja ſahwet tikai ar failâm galwâm un par katru nodarito pahreſtibu luhgtees wehl peedoſchanu, paſemigâ bijibâ ſwahrku peedurkni ſkuhpfot. Muiſchas kundſiba pawadija latweeſchu ſemneeku no ſchuhpuka lihds kapam.

*) „Die deutsche Nation und deren Nachkommen in diesen Landen und diese Lande für die deutsche Nation und deren Nachkommen“ — ſcho teizeenu Widſemes muiſchneezibas uſdewumâ bij iſdibinajis balteeſchu wehſturneeks Schirens. No arkiwu pelejumeem wiſſſch bij iſwilzis ahrâ ſchis ſen ſaplehſtâs „kapitulazijas“ aktis, ſalipinajis kopâ kà wiltotu ſimtrubuku gabalu un ar ſcho ſchaubigo dokumentu balteeſchu junkuri nu gribeja ſawas „teeſibas“ nodroſchinat lihds paſaules galam!

Sal. Schirren „Livländische Antwort.“ Leipzig, 1869.

„Zelâ wezi, zelâ jauni wihri,
 Wiſi muiſčas gaitâs ſtaigadami,
 Wiſi muiſčas wahrduſ klauſidami,
 Muiſčas meſluſ, nomas maſſadami,
 Sawuſ brahluſ, raduſ nododami,
 Meeſas ſweedroſ mirkſt un waigi aſ'râs —“

(Kainis).

Revoluzionarâ kuſtiba Baltijâ uſ laukeem wiſpirmeſ atrada preeſchâ noſpeesto muiſchu kalpu baruſ, kuri teeſchi wahrgoja muiſčas juhgâ un tagad nu zehlâs kaſjâs; ſchinî kuſtibâ nehma dalibu ſaimneeku gaheji un algadſchi, kuri par ſawâm praſibâm un teeſibâm ziſnoteeſ atduhrâs pret augſto ſemeſ renti, ar kaſhdu muiſčas noſlodſijuuſchâſ ſemneeku mahjaſ, kâ ari pret muiſčas uſlikteem klauſcheem un naſtâm, pee kam tad ſawâ tahlakâ ziſnaſ gaitâ ſauku proletariatam neiſbehgami wjadſeja naſkt ſadurſmê ar wiſu muiſchneeziſkiſeodalo eekahrta. Bet 1905. gada kuſtibai ſeſoja ari lihſſ lauku ſihſgruntneeki ſawâ wairumâ (iſnemot turigo „peleto baronu“ apgabaluſ, kâ peem. Zelgawaſ apwidû), kuri toreis atſfahrta, ka augſto ſemeſ renti paſeminat, muiſchu privilegijaſ un monopoluſ atzelt, kâ ari iſweſt wiſpahrejâſ demokraſiſkâſ praſibaſ ſpehſ weenigi rewoluzionarâ proletariata ziſna. Dſimtkundſibaſ atleeku ſpaidi ar waru apweenoja weenâ ſemneeku kaſhrtâ diwaſ pretejaſ ſchſiraſ ar teeſchi pretejam intereſem — lauſſtrahdneekuſ un lauku ſaimneekuſ. Tâ lauku eedſihwotaju maſaſ ſapluhda ſopâ weenâ kara pulkâ un muiſchneeku ſtiprâſ pilis, eelenſtaſ no wiſâm puſem, neſpehja ar ſaweem draguneem un ſelbſtſchuzneekem tureteeſ karâ pret tautaſ ſpehku.

Lauku rewoluzionaro kuſtibu eeroſinaja un wirſija uſ preeſchu pilſehtu proletariata ziſnaſ, kurſch 1905. gada waſarâ un rudeni ſawukahrta ar uſwarâſ lihgſmâm gaidâm ſeſoja lauku rewoluzionaro notikumumu gaitai. Ja ari Bal-

tijas pilsehtu strahdneeki jau labi ſen arflu un iſkapti pahr=
mainiſuſchi ar fabrikas ahmuru un no muiſchas kalpeem pa=
likuſchi par kapitala algadscheem, tad tomehr tee wehl ar
daudſam ſaitem weenoti ar lauku dſihwes eekahrtu: toſ
ſaiſta netikween behrnibas atminas un radneeziſkas juhtas,
bet ari tik realas leetas ka pagasta nodolki un uſturas ſihmes.
Beſ tam pilsehtu proletariats ſawâ zihnâ pret kapitalu trau=
zas atkal pret iſſuhzejeem, kas tâpat peedereja pee baltee=
ſchu privilegetam aprindam: daudſu uſnehmumu aſzijas pee=
der muiſchneekeem, daudſas weetâs fabriku direktori un mei=
ſtari ir Baltijas wahzeſchi, kuri nekaunibu un negehlibu
ſinâ ne zaur ko neaſchkiras no lauku muiſchungeem un
wagareem. Baltijas wahzu birgeli pilsehtas ir tikai tahds
lehtaks un praſtaks iſdewums no Baltijas baroneem un baſ=
nizungeem un ſawu plutokratiſko pilsehtu pahrwaldibu tee
aiſſtahw tikpat zeſchi un ſihkti ka muhſu junkuru kaſte ſa=
was privilegijas; beſ tam pilsehtu domes, ka ari zitâs pil=
ſehtas eeſtahdes mehs beeschi ween atkal ſaſtaſſim wiſadus
ſonus. So kur ween iſſuhzeji un plehſoni war wilkt kahdu
lomu, tur, protams, nekahdi nedrihkt truhkt Baltijas jun=
kuru dſimums. Tiklab lauku, ka pilsehtu strahdneeki newar
ſawâ dſihwê ne ſoli ſpert, kur teem zekâ negaditos kahds
balteeschu aprindu preekſſtahwis: waj tur bij jaſtahjas re=
kruſchu komiſijas preekſchâ, waj jagreeschas pee teefas, waj
jadabu papihri no kahdas eeſtahdes, — wiſur te fehdeja
kahds rupjſch, nekaunigs barons. Neatraſees laikam ne=
weens ſtarp Baltijas pilsehtu un lauku proletareeſcheem, kas
ſawâ muhſchâ nebuhtu iſzeetis kahdu pahreſtibu waj ap=
wainojumu no balteeschu junkuru puſes un kas ſchos radi=
jumus neatminetu ar naida reebumu. Un wehlaſ, kad ſtrahd=
neeku kuſtiba ſahka eet plaſchumâ un kad ta, ſtahjotees ſem
ſozialdemokratijas karoga, peenehma revoluzionari=
politiſku rakſturu, tad ſtrahdneeku maſam wiſur ka niknaſee zariſtas

patvaldības kalpi stahjās pretim balteeschu junkuri. Tee usklupa un guhstija wišus, kas tik ween teem ijlitās „aišdomigi“ (beeschji ween bes kahda eemesla); tee aišflehdša zee-tuma durwis; tee rihfoja nopratinašchanas šchandarmu wal-des un aprinku poliziju telpās; tee laida darbâ šawus ku-lakus un nagaišas jau pirms 1905. gada. Un ka par „paštprinatas apšardšibas“ un „kara stahwošla“ špaideem, par kašaku un polizistu šwehriškeem usbrukumeem japateizas muišchneezibas landmaršchalu gahdibai, to šinaja katra we-zenite un katrs behrns tiklab pilšehtās, kâ us laukeem. Ta-pehž ari, kad 1905. g. rudena zihnās muišchneeziba tika pa-dsihta un winas plehšonu ligšdas pahrwehrtās par pelneem, tik neapraštamš uswaras preeks pahrnehma tautas mašas! Tatschu us zekeem bij nošpeesti nišnakee tautas brihwibas un labklahjibas pretineeki, tatschu ahrdita bij kundšibas un war-mahzibas negantâ wara un laušts bij šeptini šimtu gadu wehrdšibas šmagaiš, apšaumojošchais juhgs!

1905. gadâ wehštüre špreeda šawu bahrgo teesu par Baltijas muišchneezibu...

II.

Balteeschu junkuri un winu deretee aišstahwoji ne par ko negrib peelaišt, ka 1905. gada revoluziju pee mums radi-jušchi šinami ekonomiški un politiški zehloni. Nekur — pehž winu apgalwojuma — agrarais jautajums neesot tik šai-migi iščchirts, nekur muišchu ihpašchneeki neesot peerahdi-jušchi tahdu pašchaisleedšibu un gahdibu par šaweem šemnee-keem kâ pee mums, nekur neesot waldijufe tik jauka patriar-chala šatikšme starp baroneem un winu apaišchneekeem, — ja ween šcho paradiji nebuhtu išpostijušchi tšchinowneeki-pahr-kreewotaji un sozialiști-agitatori. Šcho blehnu pašaku ne-

kautrejas junkuru usdevumâ no treschâs domes katedra at-
 kahrtot balteeschu deputats Brakmans: muhsu semneeku sūh-
 dsibâm par wīnu nepanesamo likteni esot tikpat mas pamata
 kâ katoku tenkâm, ka pahwests Itālijas karala wangibâ
 zeeštu badu, guletu uš ņapuwuņcheem ņalmeem u. t. t.*). Ja
 jau Baltijas semneekem klahjâs tik labi kâ Romas pah-
 westam, tad teescham newar ņaprast, kamdehl ņchee ņaudis
 ņkrehjuņchi tahdâ postâ un nelaimē un pazehluņchi roku pret
 ņaweem aiņgahdneem un labdareem? Un „Lettische Revo-
 lution“ autoram zits neņas neatleekas kâ melst — ņinamâ
 momentâ wiņa nepateizigâ latweeschu tauta esot ņajirgufe
 ar revoluzijas trafumu! Bet druszin prahtigakee junkuru
 aiņstahwi noprot, ka ņchahdas teorijas uņstahditaju paschu
 war uņņkatit par nedņeedinamu plahnprahtinu, un tamdehl
 tee nahņ klajâ ar zitu iņņklaidrojumu: revoluzija neņahdâ
 ņinâ nebuhtu iņzehluņees, ja kreewu birokratijas reformas ne-
 buhtu ņatriginajuņchas muiņchneezibas deewiņcho autoritati
 un ja nebuhtu ņinamâ laikâ uņņklihduschi agitatori ar ņawâm
 „idejam“. Ehis „frantschu idejas“ (kâ Brakmnas winas
 noņauz) tikuschas ar welosipeedeem un automobileem (!) —
 kâ „Dūna=ņtg.“ ņinoja 1905. g. wafarâ — iņwadatas pa
 wiņu Wiņsemi un Kursemi un tās ari ņazehluņchas pee mums
 „frantschu revoluziju“... Uš to muhsu junkureem war at-
 bildet — un wini paschi to ari ņin pahraf jau labi —, ka
 tas wiņs ir mulkigi neeki, ka no zil nezil zilweziņkas ņa-
 tikņmes starp muiņchneekem un semneekem pee mums naw
 bijis ne wehņts un ka tautas kwehloņcho nemeeru Baltijas

*) Lai to eestahņtitu par zil nezil tizamu warbuhtibu, Brakmans
 un wina runas ņastahditajs nemas ņwaiditees ar zipareem, weenalga,
 waj teem ir kahds ņakars ar Baltijas agraro jautajumu waj ne. Tâ
 peem. tas peewed pagastu ņapitalu ņumas, Rigas latweeschu krahņņas
 bilanzes, Terbatas lauksaimneezibas iņstahdē pahrdoto biņetu ņkaitu
 u. t. t. Tikpat labi tas buhtu warejis ņaņkaitit telegrafa un telefona
 ņtabus Baltijâ, waj Rigâ iņdotos welosipedu numurus, un ņchos ņkaitus
 peewest kâ peerahdijumu latweeschu semneeku turibai un labņlahjibai.

baroni weenmehr ſpehjuſchi ſawaldit tikai ar waldibas ſchti-
keem un knutam. Tahdas ir ſchis zildinatàs „patriarchalàs
atteezibas“, ka ſem neeku dumpij i paſtahwigi iſzehluſchees
Baltijà, neluhkojot uſ wiſeem aſinaineem ſodeem. Tà peem.
1784. gadà nebij wehl ne „frantſchu ideju“, ne weloſipe-
diſtu, un tomehr ſemneeki wiſàs Widſemes malàs zehlàs
ſahjàs un praſija, lai toš atſwabina no pahrmehrigi ſma-
geem klaufcheem. Uſ muiſchneeku peepraſijumu tika atſuh-
titi ſaldati, ſahkàs nepaſlauſigo ſemneeku bendſchana un
pehrſchana, jeb — wahrdu ſakot — tika ſarihkotas „ſodekſpe-
dizijas“. Un ſchee aſinu pluhdi nebij wehl aiſmirſti, kad
1802. gadà Widſemes ſemneeki ſahka atkal klaji kurnet un
graſijàs padſiht ſawus muiſchneezikòš kaſla lungus! Tà
tad ſchi „leelà prahwa“ — Garlieba Merkela wahrdeem
runajot — ſtarp muiſchneekeem un ſemneekeem ilgſt jau wai-
rak kà ſimts gadus. Toreiſ Merkels ſawos „Latweeſchos“
rakſtija: „Eš noleeku ſawu darbu zilwezes azu preekſhà
kà leezibu tai leelai prahwai, kuru nahkotne agri waj wehlu
uſſahkš pret manàs tehwiſemes apſpeedejeem. Lai wina
teeſà! Wina teeſàs re iſ! Drebat, ſawu brahlu aſinš
ſuhzeji. Breesmigi wina teeſàs — un drihſ!“

Tik drihſi wiš ſchi teeſa nenahza, bet drebet weetejee
warmahkàs dabuja deeſgan beeſchi. Nemeeru kuſtibàs ſtarp
ſemneekeem uſleefmoja drihſ ſchur, drihſ tur (peem. 1818. g.
Uhrlawà (Kurfemè) un Leelwahrde 1819. gadà, tad atkal
1824. gadà u. t. t.); wišplaſchakòš apmehros ſchi apſlahpetà
kwehle iſlauſàs uſ ahru 1841. un 1845. gados Widſemè.
Keiſariškà „brihwlaiſchana“ un muiſchneeku tehwiſhà gah-
diba bij tik tahlu noweduſchàs Widſemes ſemneekuš, ka teem
uſnahza wišbreesmigakais badš: lauki palika neapſtrahdati,
nebij wairš maiſes, un ſemneekeem nekàs zitš neatliškàs, ka
waj nu mitinatees no ſprahguſcheem lopeem, waj eet un
uſlauſt muiſchu pilnos ſchkuhnuš un klehtis! „Bahrgo kungu

Klausitajus" bij sakustinajis nenoteiktu gaidu un zeribu wilnis: tee trauzās tagad projam uš „filto semi" Gekschfree-wijā, kur toš gaidot seme un brihwiba un kur tee tiffshot walā no muischu klauscheem un spaideem. Un lai atrastu patwehrumu pret muischneeku wiswarenibu, tad laudis bareem sahka tagad pahreet „krona tizibā". No wisām malām faradās Rigā semneeki, staigaja gar weetejo wal dibas eestahschu durwim un luhdsā atkāju aijskot uš daudsinato „filto semi". Baroni pahrbijās, ka tahdā kahrtā tee war palikt beš wehrgeem, steigšhus šinoja uš Peterburgu, ka Widsemē ižehlees „dumpis" un nelabā balsi kehrza pehz karaspehka. Un tāpat kā 1905. gada dezembrī nahza atkal saldatu pulki weens aij otra, kasaki un kahjneeki (pat artilerija); šafuh-titās armijas preeščgalā stahjās pats generalgubernators fon der Bahlens un nu sahklās bendeschana un pehrschana! Ušinu straumes apšihmeja fon Bahlena un zitu muischneeku zeku, pehrti un kapati lihds nemanai tika wiši pagastu laudis no weetas, wezi un jāuni, wihreeschi un seeweeshi, lihds pašchi saldati apgura ar knutām, rihštēm un schpizruhteeem bendejot. Pawišam netizami breešmigā weidā schi zilweku šakteschana notika Bebru muiščā (f. Transehe un f. Meijendorfu dsimtmuischās), un tagadejee šodešpediziju wadoni war lepotees, ka bendes amatu wini teeshi šanehmušchi no šawu tehwu ašinainām rošām. Pehz tam tika eezeltas kara teesās, notika wehl ekšekuzijas uš kara teesu špreedumu pamata, dašchi semneeki tika ajšuhrtiti uš Sibiriju, nopehrteem noškuwa pušgalwas kā bištameem nošedšneekem, pagastoš eeforteleja saldatu rotas, un semneeki nu bij „nomeerinati". Bet wiša šischana un pehrschana tomehr neta nelihdseja pret badu un tapehz, neluhšojot uš isdarito „nomeerinašchanu", 1845. g. semneeki atkal no jauna zehlās kahjās. Gan špihtedami šaweem baroneem un basnizkun-geem, gan mekledami šawā ismifumā glahbiņu un pašauda-

mees us pareistizigo misionaru folijumeem, tee tuhktoscheem pahrgahja tagad pareistizibâ. Un augusta beigâs Rigas, Zehsu un ari Walfas aprinku semneeki meta farvus darba rihkus pee malas un dewâs pa wiseem zekeem kahjâm prom us Rigu; wisa pilsehta tifa pahrpludinata no iswahrguschu, nosfrandajuschos semneeku bareem; bes pajumtes un pahrtikas tee gulâs semê pee generalgubernatora pils un pazeetigi gaidija, kas ar teem notiks. Tas nu bij teeschant „dumpis us zekeem nometotees“, bet tomehr dumpis! Wajadseja atkal rihlot efekuzijas; nemeerigos semneekus fashlodjija tik dauds Rigas zeetumos, ka tee tur waj nosmata, „mufinatajus“ dsina atkal zaur saldatu strojâm, lihds tee sem rihfshu zirteeneem farwu garu islaida, — bet Widsemes notikumi bij greesuschu us fewi wispahreju wehribu, no Peterburgas tifa suhtiti schurp balteescheem nepatihkami kreewu eerehdni un sem apstahku spaida bij kautkas darams, lai zik nezik weeglinatu semneeku nepanesamo likteni*).

Wislaunakais preesch Baltijas muischneekeem un mahzitajeem bij tas, ka nemeera gados Widsemê ap 100 tuhkt. dwehseku bij pahrgahjuschas krona tizibâ un pareistizigâ basniza farwas eeguhtâs awis wairs nelaida walâ. Plaschas semneeku masas bij nu atscheltas nost no luteranu basnizas un nahza tagad sem sweschu pareistizigu preesteru eespaida; lihds ar to bij raditas sinamas zeeschakas faites ar Kreewiju, un pareistizigai garidsneezibai, kâ ari kreewu birokrateem bij dots eemesls dauds leelakâ mehrâ eejauktees Baltijas leetâs. Tas wiss bij eelaufis sinamu robu Baltijas nozeetinâtâ feodali-brunneeziskâ eefahrtâ un draudeja wehl ar turpmakeem fatrizinajumeem, — bet kâ ari neispuhlejâs muischneezibas marschali, kahdus fatarus un eespaidus tee ari neis-

*) Suwat par 40-to gadu semneeku kustibâm, kâ ari par wehlat isdoteem agrarlifumeem stat. Rosina „Latweeschu semneeks“, otrais isdewums, 208—233 lap., un Landera „Latwijas Wehsture“, treschâ dala, 137—163 lap.

Yeetoja pee Kreewijas un pat pee Prusijas galma, zif skaku agitaziju ari nesazehla balteeschi ahrsemês par „luteranu basnizas wajaschanam“, tikpat nekahdi nebij wairs eespeh-
jams pareistizigàs draudsês istumt ahrâ no Baltijas pro-
winzèm un nokristitos latweeschus padarit atkal par luteranu
basnizlungu ganamu pulku.

Tà 40-to gadu notikumi palika neisdshejschams traips us
balteeschu feodalas kundsiabas pergamenta un ari tagad wehl
junkuru prese nebeidj gaudot, ka pareistizigee preesteri fa-
maitajuschy deembijigo un klausigo tautu un sagatawojuschy
semi revoluzijai! (Grahmatas „Lettische Revolution“ autorz
pat ustraipijis kahdu melnu statistisku karti, ka Ri-
gas un Zehsu aprinku pareistizigàs draudsês notizees wis-
leelakais „revoluzionaru noseegumu“ skaitz (par „noseegu-
meem“ junkuru skribents usskata peem. Keisara biltschu is-
nihzinaschanu, eerotfchu konjiskaziju muischâs u. t. t.). Bet
tad ir jajautà, kapehz tad taisni schinis apgabalos semneeku
nemeeri iszehlâs jau 40-toz gados, kad no kreewu popeent
te wehl nebij ne wehsts? Ja Baltijas junkuri buhtu sawâ
laikâ te wisus pareistizigos krustus israhwuschy no kapsehtam
un luteranu basnizlungi buhtu tr'hsfahrt wisus pahkrist-
juschy un pahrswehtijuschy, tikpat revoluzionarai kustibai te
wajadseja mutuleem pluhjt 1905. gadâ, jo tàs zehloni peh-
tami newis basnizu kristamos farakstoz, bet weetejos sem-
neeku rentes kontraktos un kalpu lihgumos. Tikpat strauja
bij revoluzionarâ kustiba Grobinas-Misputes aprinkî, laut
gan luteranu basnizu torni rehgojas if us juhdses pretim*).

*) Us zif sema intelektuela un moraliska lihmena ari nestahwetu
pareistizigee popi, zif pretigi mums ari nebuhtu wiau mahni un pah-
tari, tomehr pateesibai par godu jaleezina, ka starp pareistizigeeem pree-
stereem atradisees ari weens otrs ar zilwezisfam juhtam, famehr starp
luteranu basnizlungeeem tahdus welki meklesi. Sodekspediziju breefmu
laikâ radâs daschi popi, kas gabja aishugt par newainigu zilwefu
dsihwibâm, famehr luteranu dwehseku gani paschi palihdseja sastahdit
nobendejamo upuru farakstus.

Seſchdesmitēe gadi eeneſa plaſchās pahrgroſibas
 Kreewijas ſaimneezīſkā dſihwē: „leelo reformu laiſmetā“
 (19. februara manifeſts, 1861. g. jauno teeſu reforma, wee-
 tejās paſchwaldibas (ſemſtes) eewefchana, preſes ſpaidu mihi-
 ſtinaſchana) uſſahka Kreewijas dſimtwerdſīſkās eekahrtaſ li-
 widaziju, ja ari uſnemtaiſ reformu darbs pehž tam palika
 puſželā. Ari feodalaiſ Baltijas kaſts newareja palikt ne-
 aiſtikts — pate dſihwe te ſtahdija ſawas neatleekamās pra-
 ſibas (ſahka atkal eewilnotees nemeeru kuſtibas ſtarp ſem-
 neekeem, peem. Dundagā u. z.), newareja ihſti wairſ leegt
 Baltijas ſemneekeem taħduſ atweeglinajumus, kaħdi zaur
 jaunīſdoteem liſkumeem bij nodroſchinati kreewu ſemneekeem,
 un beſ tam paſchās walſts intereſes praſija, ka Baltijas pro-
 winzeſ zaur ſinamām reformām tiſtu zeeſchaki ſaiſtitaſ ar
 pahrejo Kreewiju. Un tā nu ari Baltijā lihdi ſinamam
 mehram tiſa liſwidets agrakaiſ „klauſchu laiſmets“. Wiſ-
 pirms jau paſchi muiſchneeki bij pahrlēezinajuſchees, ka
 klauſchu ſiſtēma naw tiſ eeneſiga, ne ari tiſ noderiga mui-
 ſchu tiħrumu raziōnelai apſtrahdaſchanai; tee redſeja, ka ſem-
 neeku mahjaſ no muiſchu darbeem atſwabinoſt un tāſ uſ
 naudaſ renti iſdodoſt, war iſſiſt daudi leelaſu pekru. Tā
 nahza nu klajā 1860. g. liſkumi par mahju iſrenteſchānu,
 kaſ ar wiſām muiſchai atſtaħtām preekſchrozibām tomeħr pa-
 zehla ſaimneeku-rentneeku ſtaħwoħli. Dihdi ar to krita da-
 ſchās muiſchu rekteſ, kaſ pagalam jau bij nowēzajuſchās un
 nekahdi wairſ neſaſkaneja ar notikuſchām ſaimneezīſkās un
 ſabeedriſkās dſihweſ pahrmainām: 1863. gadā tiſa iſſlu-
 dinati jaunee paſu liſkumi un muiſchu warā wairſ neſtaħ-
 weja aiſleegt ſemneekeem pahrzeltēeſ uſ dſihwi pilſeħtāſ waj
 uſ žitām gubernām; 1865. gadā muiſchām tiſa atnēmta
 teeſiba kaħpuſ ſodit ar meeſaſ ſodu (ſaimneeki no ſchi bar-
 barīſkā ſoda bij jau atſwabinati pahrs gaduſ atpaſal);
 1867. gadā ſemneeku kaħrtāſ pēederigēe eeguwa teeſibu briħwi

iswehletees nodarboſchanoš un nu nebij wairš jaet pašemigū luhgtees „kungu“, lai taš atkauj kaħdu amatu mahzitees (reišē ar to išbeidšās „labeeguhta teešiba“, ka semneeku puišcheem un meitām jaet pilskalnā ſkuhpštīt peedārknī, ka tee gribeja eedotees laulibā). 1866. gadā išnahl jaunee pa-gastu pašchwaldibas likumi.

Baltijas leekundšiba bij ſpeešta atfazitees no dašcheem apſuhbejušcheem feodalaš waraš kraħmeem, un junkureem mati waj zehlāš ſtaħwuš, ka reformu ſtraume ees wehl taħlaš un aišskaloz ſew lihđš wišu wīnu godibu. Wišwairak teem bij ko bailotees, ka tikai waldiba teešchi neeejauktoš Baltijas agrarjautajumā, nenofazitu likumu zekā renteš un išpirkšchanaš naudaš augštumu, waj ari peešpeeštā zekā neatſawīnātu muišchu peeweenoto semneeku semi un to neſa-dalitu ſtarp bešsemeš kalpeem un gaħjejeem. Te nu tika išleetoti wiši lihđšekli, tika išmantoti wiši ſakari un intrigu niķi, lihđš ſchis „reformas“ breešmas tika nowehrstaš ſaħnuš no Baltijas muišchneeku pilim. Un lihđš ar to — reakzio-naram wirſeenam atkal wiršrofu nemot Kreewijas walšis-dšihwē — netika uš Baltijas prowīnzēm atteezinati Kreewi-jas weetejo pašchwaldibu (semštu) likumi un bruaneezibas landtagš joprojam wareja ſpreešt un noteikt par weetejo eedšihwotaju likteni. Bet ir tad Baltijas junkuri ſazehla tiš negantu breħku, itkā toš dšihwuš uš ſaħrta dedšīnātu; Waſar-Giropā tika ušſaħta tiš ſkala agitazija par aišſaħrtām bal-teešchu weħšturiškām teešibām, par luteranu bašnizaš „wa-jašchanaš“, itkā muħšu junkuri teešcham buħtu kaħdi ap-draudeti žiwiliſazijas ſargi Giropāš auštrumu malā un ne-wiš widuš laiku warmahkaš un ašinainaſee reakzijas kałpi*). — Šcho pašchu metodi balteešchu junkuri išleetoja ari 1906. g. Giropāš birgelikā prešē, lai attaišnotu ſawu warmahzibu un pee reišeš ſabungotu labi daudš ubagu dahwanaš, bet ſcho-

*) Tuwaš par to apzerejumā „Balteešchi“, „Altwašeš“ Nr. 1.

Septindesmitos gados stahjās uš ūklatuves pašas Baltijas ūemneeku pašas (galvenā kahrtā lauku ūihlgruntneeki un pilūehtu ūihlpilūoni); tāš pašas tagad stahda ūawas pašibas un laūas un pulzejas kopā uš zihnu par ūawu labklahjibu, par ūawām teesibām, par ūawu kulturu. Mums te naw eespehjams uūkawetees pee ūhi „tauti ūko zenteenu“ laikmeta un apūtatit wina nenoleedsamo, ūwarigo kulturelo noūihmi latweeūchu ūemneezihlās tautas wehūsturē (latweeūchu ūkolas, latweeūchu preūe un rakūstneeziba nodibinatas taiūni ūhinē laikmetā); mehš tikai te gribam daūūus wahrduš minet par toreisejām muiūchu un mahju atteezibām. ūemneeki=maūgruntneeki wiūpirms ūteidsās iūmantot teem peeūūkirtos 60-to gadu atweeglinajumus, tee noūstiprinaja ūawas eeguhtās poūizijas un ūahka ūneegtees pehš ūawām tahlakām pašibas. 1870. g. Wiūūemes un ūgauņijas brunneezibas landtagi greesās pee Aleksandra II., lai tiktu nodroūchinatas Baltijas prowintūchu wehūsturihlās teesibas, kā pilniga tizibas brihwiba, wahzu walodas leetoūchana un neatkariga prowintūchu pašwaldiba (t. i. neaprobeshota muiūchu wirūkundūiba). ūhiš eesneegums tika atraidits un tam tika pahrakūtits pahri, kā ūem zara patwaldibas iūdodamee likumi atteezas tikpat uš Wiūūemi, kā uš zitām ūreewijas daļām. Bet Wiūūemes ūemneeki ari nestahweja klusu un no ūawas puūes eesneedsa kolektiwu luhgumu, lai toš taiūni atūwabina no Baltijas „wehūsturihlam teesibām“ un lai waldiba eewed weetejās gubernās jaunās teesas un ūemūtu pašwaldibu. Uš Peterburgu tika aiūūuhūtitas 52 pagastu adreeses ar kahdeem 50 tuhūst. ūemneeku parakūteem. ūaktihku panahkumu ūhim luhgumam nebij nekahdu, bet tikai nu wiūūas walūts preekūhā bij klaji iūteiktas latweeūchu ūemneeku pašibas*).

*) Sawu „karūti mihleto ūemes tehwu“ Wiūūemes ūemneeku ūuhūni gan ne redūet nedabuja. Deputaziju ūanehma eelūūleetu ministrs

Latweeſchu maſgruntneeku turiba auga un lihds ar to zehlās winu paſchapsina, winu ſpihtigā preteſtiba pret muiſchu, tā kā konflikti leelās un maſās leetās tifa tagad ne- iſbehgami. Semneeki nebuht nebija wairs ar meeru pa- zeetigi noleekt galwu, kad toš kehra muiſchneeka pahtaga, un par nodaritām pahreſtibām tee mekleja ſew gandarijumu likuma un teeſas zekā, un ja Baltijas wezās teeſas, pro- tamš, weenmehr ſpreeda par labu ſaweem ziltšbrahkeem, tad prahwoſchanās gahja tahlaſ „lihds paſcham ſinatam“. Pehdejee meera ſakari ar muiſchu tifa pahrrauti, kad uš deenas kahrtibas nahza jautajums par ſemneeku mahju pa h r d o ſ c h a n u. Pee reti iſdewigām labibas zenām ſemes rente bij zehluſees neſamehriģā augſtumā un muiſchneeki paſteidſās ſcho momentu iſleetot, lai pahrdotu mahjas 5 waj 10 reiſ augſtaſ par winu ihsto wehrtibu un nodroſchinatu ſew uš gadu gadeem noteiktu augſtu renti. Weſ tam jun- furuſ paſtahwigi tramdija bailes, ka tika waldbiba neſahf eejauktees Baltijas agrarjautajuma noſahrtuſchanā, un tee zentās ſawu noplehſto laupijumu nodroſchinat „brihwas wee- noſchanās“ zekā ar noſlehgteem kontrakteem. Tas nu bij pehdejais grahbeens, fur junkuri wareja iſkampt preeſch ſewis wiſuſ labumus, noſlodſit ſemneeku ar neſamehriģām naſtām muiſchu labā, noſtiprinat ſawas wezās un jaunido- matās rekteš, — un teeſcham mahju kontrahtoš tika ſalikti eekſchā tahdi punkti un noteikumi, kahduš ween wareja ſa- gudrot Weſtſalijas laupitaju un plehſonu augſtdſimtee pehz- nahzeji. Gaduš diwdeſmit atpaſak ſchahdas pahrmehriģas muiſchu eegribas latweeſchu ſemneeki buhtu iſpildijuſchi ar lehnu prahtu un ſchehligam leekungam wehl roku nobuſcho- juſchi, bet tagad katrs wahjakais ſaimneekeliš atſauzās uš

lihds ar „treſchās nodatās“ (polizijas departamenta) preeſchneeku, furi delegeem peefodinaja ſteigſchuš ween taiſitees no Peterburgas projam.

ſawu rekti un bij gataws wiſu Rigu un Peterburgu iſbraukt, padomu meklejot. Par laimi waj par nelaimi ſchahdi padomdeweji atradàs — tee bij latweeſchu tautiſkee adwofati.

Wiſpahrim iſredſes latweeſchu maſgruntneekem liſàs jo labàs, jo balteeſchu aſzijas paſchulaiſ ſtahweja newiſai augſtu. Sewiſchki pehz Berlines meera lihguma (1878. g.), fur Biſmarck peefpeeda Kreewiju atſahptees no agrakeem Turzijai dikteteem meera noteikumeem, ſahka pee Peterburgàs galma puhſt dſeſtraki wehji pret Wahziju un reiſè ar to ari pret wahzeetiſko Baltiju. Latweeſchu ſemneeku aiſſtahweem kreetu preſè — Waldemaram un winu beedreem — radàs aizinati un neaizinati labwehli iſ kreetu ſlawofiſku legera: tur bij tahdi pahrleezinati balteeſchu junkuru pretineeki kà Jurijſ Samarins, Aſſakows u. z., bet pa widu jauzàs ari wiſadi reakzionari, kam nebuht tà neruhpeja latweeſchu un igaanu ſuhrais liktens, bet kàs tihſoja iſſkaufſt Baltijas wehſturiski-iſhpatnejàs eeſtahdes, luteranu baſnizu un wahzu walodu, lai to weetâ liktu kreetu birokratus, kreetu walodu, kreetu kloſterus un preeſterus. Baltijas ſeodalàs kaites nahza tagad klajâ, neſaudſigâ pahrrunâ, wiſàs weetejàs nebuſſchanaſ tika atſegtas kreetu laſitaju publikaſ preeſchâ un muſſu prowintſchu noſlehgtaiſ kaſts tika nemts ſem tahdas ſtaru uguns, ka lepnee leelkungi neſinaja wairſ fur tvertees*). Ari latweeſchu un igaanu preſe (peem.

*) Wehl pehz 30 gadeem balteeſchi newar peemirſt, ka Kreewijas waldbiba wiſpahrim drihſtſtejuſe uſtant tik aſi rakſtit par winas uſtiza-meem mamekumeem. Kreetu laikrakſts „Goloſ“ bij toreij ſahdâ numurâ iſteizees: „Ja ſlawenâ wahzu ordena bruneneeku augſtdſimtee pehz nahzeji wehl neweenam naw uſſchlehrduſchi wehderu, tad taſ naw notizſ weentahſſchi tamdehl, ka lihds ſchim wehl nebij pehz ta nekahda wajadſiba un paſchi junkuri wehl to naw ihſti eegribejuſchees“. Wet ja wini to daritu, — ſaka laikrakſts tahlaf, — tad neweens teem zekâ neſtahtos: tik teeſcham atraſtos atkal ſahds weeteju liſumu punktſ, ka augſtdſimtam baronam ir teeſiba pehz ſawas patikaſ uſſchlehrſt wehderu iſdeeniſchkam mirſtigam: Un wehl „Goloſ“ bij rakſtijſ: „Aeno“

Matera „Baltijas Semkopis“) wareja toreis runat drošču, ņkarbu wahrdū pret baroneem un basnizkungeem, islikt un apņpreest ņemneeku=masgruntneeku wajadsibas un ņkubināt un ņaukt uņ kopeju intereņču aistahweņchanos. Tee bij braņchi laiki, kad nauda ņchķindeja ween pa ņaimneeku kabatām. Wiņās Latwijās malās riħtoja ņakumu ņweħtkus un goda meelastus, tautiņkee maķu un alus ķauņu patrioti ķlaigaja neņķaitamas „augķtas laimes“ un masgruntneeki atķal urraja un lihģņmoja par ņawu jauķo nahķotni „ņem ņreewijas ehģģla ņpahrneem“. „Tautiņkee wadoni“ ņawulaiķ tureja runas un ņawulaiķ peewahķa no tauteeņcheem=ņemneekeem ņmagus honorarus par ņastahditeem ņuhģņsibu rakņteem; par to tee atķal ņawus ķlientus preezināja, ķa wixu leeta ir droņķa un ķa zeretās agrarās reformas nahķs ķatrā ņinā. Nemas netiķa uņstahħdits Ķautajums, ķo tad ņahķt un darit, Ķa latweeņķu ņemneeku wiņpadewiģakee uņtizibas apleezinajumi un wiņpasemigakee luhģumi netiķs no waldibas eewehroti un Ķa buħs Ķapaleek ar tukņchām rokām? Nemas netiķa ņahķta iħņta, kopeja zihna, ķaut gan neķad weħl nebij tā ķweħloģiņs ņchķiru naidņs starp latweeņķu ņemneekeem un neķad paņķi Ķunkuri tā nebij iņaizinajuņķi uņ ņadurņmi ķā taiņni 80-to gadu ņahķumā. Baltiju tiķ ļoti beeņķi tanī laiķā ņalihģņināja ar Ķriju, bet muħņu „tautiņkee wadoni“ ar iņbailem nowehŗņdās ņahņus no Ķarnela un wina beedru taķtikas, ķas ar ņiņtematiņķu obņtrukģiju angķu parlamentā, ar „agrarās liģas“ iņweņto boiķotu pret lendlordeem, ar nenogurņtoņķu agitģiju panahģa to, ķa angķu leelgruntneekeem

teek neweena netihra leeta, ķur nebuħtu peedalijees ķahģs wahģzeetis. No pornografiņķu rakņojumu ņazereņchanas lihģņ dokumentu ņahģņibai, no reebigakeem iņģņihwes ķahrumeem lihģņ brutalai apņpeeņchanai — wiņur un weenmehr te ņastopams ķahģs wahģzeetis.“ Par tiķ nedņirdeti pahrdroņchām rindinām Wiģņemes muiņchneeģiba ņuhģņeja „Goloņu“ pee teefas, bet notiķa toreis tā, ķa noseedģigo ņchurnalistu ne paķahra, ne aissuħtģija uņ Ķibiriju, bet pat atraidģija — aķ breeģmas! — Ķunkuru ņuhģņsibu ķā nedibinātu. *Sl. „Lettische Revolution“ Bd. II, 34—35 kap.*

Beigās vajadzēja peekahptees. Mūhfu „patrioti“ turpretim šobus ween klabinaja aif bailēm, kad weetejee junkuri un šasnizkungi toš šahļa šaukt par „buntawneekēm“ un „sozialistēm“, un lai no šewis nowehrstu šchis breešmigās aifdomas, itkā tee teefcham gribetu šaukt tautu uš zihau par tai peenahšošchām teefibām, tad tee nu glušchi beš apstahšchanās dšeedaja walšis himnu un kleeđša zauru gadu urrā! *).

Un isliķās pat, ka no šchis urrašchanas ween jau šašahšisees Jerikas muhri junkuriskā Baltijā. 1882. gadā tika uš Baltiju atšuhitits šenators Manafeins, lai išdaritu weetejo administrācijas un teefu eestahšchu rewīfiju. Šchos šenatora Manafeina laikus balteefchu junkuri wehl tagad atmin ar tahdām pat šchaušmām kā šahda Zahna Breešmigā kara gahjeenu. „Wefela hekatomba no wahžu eerehdneem un teefnefcheem krita šchai rewīfijai par upuri!“ — tā wehl tagad waid wežās balteefchu šahrtibas deewinātaji (š. „Deutsche Revolution II.“, 52. lap.). Waretu jau domat, ka šcheem wahžu eerehdneem un teefnefcheem galwas tikuščas nozirštas; nē, notizis šautkas tikpat breešmigs — tee atšahdinati no amateem waj „šingrš brihdiuajums“ eewests wiru „deenasta šarakštā“! Bet pašchu bihštamašo postu šuršemes un Widšemes muišchneezibai to-

*) Mūhfu „tautiskās mahmufinas“ wihri buhtu labpraht ar meeru, lai nahf wehl pār Latwiju šodešpedizijas, lai aplauj un isnihzina wišus šemneekus un štrahdneekus, bet lai nonem jel no wineem apwainojumu, ka šahds no wineem jel šahdreis buhtu šapni domajis par Latwijas autonomu pašchwaldbibu („latweefchu republiku“ — kā barons Šelkeršams uš teem ar pirštu rahda, tā ka nabaga Grošwaldam un Weinbergim aif bailēm gar šeenmali jaskrej augšchā). Waram apmeerinat mūhfu pahršaiditos meelpilšonus un apleezinat, ka šapnos tee weenmehr redšejušchi šchandarmu šilās biķšes, bet nekad šahdu republikas karogu. Man ir šinams tahds šakts, ka 80-toš gados šahds šlients bij daudšinatam „tautas wadonim“ K. Ralnikam aifšineš par pahrš wina glabašchanā uodotām kreewu brošchurām, un „tautas wadonis“ tuhliť nodewa šcho „noseedsneeku“ (šahdu Rigas štrahdneeku) šchandarmērijai un tas tika išwahrdšinatš zēetumā šahdus 3 gadus. Un šur tad wehl wišī Weinberga špeegošchanas un denunzešchanas „nopelni“!

mehr ijdewàs nowehrst: uš winaš luhgumeem un eefnee-
gumeem tika atkal reiš „Wisaugstak“ apšolits, ka wal-
diba neeejaukšees Baltijas „agraroš ap-
stahkloš“. Ta nu bij atkal tik leeliška ušwara no pal-
teeschu pušes, ka tàs deht ween jau wareja peezeest rew-
šijai par upuri kritušchos wezo teesu sehdeklus un „dec-
nasta šarakstâ“ eefmehretoš brihdinajumus.

Manafeina rewšija šazehla wefelus puteklu mahkonuš,
bet zitadi tai nebija nekahda pozitīwu panahkumu preekšč
Baltijas semneekem. Tee bij tikai atkal walti ižerejušchees
un walti šawu naudu atdewušchi muhšu tautiškeem adwo-
kateem, kureem Manafeina zekojums bij ihštaiš plaujas laiks.
Par weenâm un tâm pašchâm, pehz pilnigi weenada šche-
mata pahrrakstitâm papira lošnēm, kuras nu eefneedja waj
no katra Widšemes un Kurfemes pagasta, tika nu panemti
300, 500, 800 un wairak rubli, zik jau nu katrreiš wareja
noplehst no teem miškeem tautas brahkeem. (Šchi rihziba
jau peenehma tik klaja škandala raksturu, ka kahds Mana-
feina eerehdniš muhšu godatos „tautas wadonus“ ihši un
strupi nošauza par „zuhlâm“) *).

Bet labinee, lehttizigee latweeschu semneeki toreiš maš-
šaja ar preeku: teem nebij wairš nekahdu šchaubu, ka tagad
pehz eefneegteem luhgumu rakšteem winu „leelâ prahwa“ pret

*) Waram šaukt šchos „tautas wihrus“ wahrda: tee bij toreiš
tik daudšinatais Kr. Kalniņš un A. Webers, Fridrihs Großwalds
un Frijis Weinbergs u. z., kuri ušupureschanos tautas labâ ween-
mehr likušchi katrâ weetâ brangi šamakšat. Weens no weiklakeem
tautiškeem agitatoreem un semneeku šehrajeem tanî laikâ bij Fr. Wein-
bergis, kas katra wahrda galâ ušwehra, ka Baltijas agrar-apstahkli
naw wairš panešami neweenu deenu. Bet tas winu nebuht nekawē
tagad, kad balteeschī tam noleef preekščâ uš galda šawu honorara
šumu, ar wišweenaldšigako nefaunibu pašaidrot, ka, šalihšmot ar
Gekškreewiju, „agraree apstahkti pee latweescheem ir šelšs, un ka
Latweeschī, ja tee deht šaweem agrareem apstahkleeem šazeh-
luščī rewolužiju, neko zitu nepelna kâ šoda ekspedizijas (!)
un ka tee ir nešaprahtigi un nemeerigi šaudis, kureem Walbiba ne-
drihšt uštizetees.“ „Rigaš Uwiše“, Nr. 3, 1911. g.

muischneezibu tiks Peterburgâ iſſchkirta Baltijas ſemneezibai par labu. Un ka tas wiſs notikſhot wiſdrihſakâ laikâ...

Bet no Rigas pahrbrauzot, kur 1883. gada auguſtâ Manafeins tika iſwadits ar leeliſku lahpu gahjeenu, ar urjavâm un walſts hinnu, muhſu maſgruntneekus gaidija bahrga likſte. Paſinotoſ kontraktus baroni nekur nedomaja nemt atpakaļ, ne ari jel druſku pamihkſtinat pirſſchanaſ noteikumus, nè, par ſchim ſuhdſeſchanâm un braukſchanâm tee taiſni wehl uſzirta ſinamas ſumas wirſû un paſchus ſpihtigakoſ un neklaufigakoſ baurus tee weenkahrſchi iſmeta iſ mahjâm. Bet lihds ar to ſahka nahkt uſtrauzoſchâs wehſtis: 1882. g. aprili dabuja kapata ſwina ſchahweenu ſejâ Apriku dſimtskungs Nolkens, oktobrî noteek uſbrukums ſon Meijendorſam Ramkâ un 1883. g. julijâ uſ leelzela teek noſchauts Wirgas barons Nolde. Un beſ tam tumſchâs rudena naktiſ drihſ weenâ, drihſ otrâ weetâ dega gaiſchâs leesmâs muiſchu ehſas un labibas ſchkuhni! Schis agrarais terors 80-toſ gados nepawiſam nenotika pehz ſahda kopeja plahna: te nebij nekahdas ſlepenas organiſazijas, nekahdas Srijas ſeneeſchu ſajwehreſtibas, bet ſchee ſkroſchu ſchahweeni un peeliktas uguns pagales uſſkatami kâ indiuidueli atreebibas un iſmiſuma akti*).

Bardauds ruhgti jutâs ſawâs zeribâs wiſluſchees ſemneeki=maſgruntneeki: pehz tikdaudſ pahreſtibâm un netaiſnibâm tee nedabuja nekahdu gandarijuma, bet kâ par apſmeeklu tika padſihti no ſawâm mahjâm, kur tee bij kopâ ſaauguſchi ar katru plawas lihzi, ar katru eeſtrahdatu tihruma gabalu un dahrſâ dehſtitu ahbeli. Un tagad lai tee buhtu likuſchees pazeetigi meerâ, kur winu muhſcha laime

*) Tikai Zeſwainê un apfahrtejos pagastoſ Widſemê bij tam lihdsigſ kas kâ ſahda ſlepena rewoluzionara organiſazija. Bet ſchoſ „nihilistus“ (ſtarp teem bij daſchi tautſkolotaji) drihſ ween iſlehra; pehz polizijas protokoleem pee wineem atraduſchi tulkojumus no „Semka i Woka“ iſdoteem rakſteem un ari dedſinamas weelaſ.

tika ispostita zaur eenihstâ dsimtkunga waru! — Agrarais terors tomehr neeebeedeja junkurus, ne ari nodarija teem kahdus eewehrojamus saudejumus (— muischneeki pasteidsas wehl ihsti augstu apdrofchinat teem nodedsinamos schkhus!), un drihs ween tas atslahba pats no fewis. Masgruntneeki, kâ jau fihki privatihpaschneeki, newar usstahtees kâ isturigi, solidari schkiras zihnita: weenmehrwinu paschu starpâ frustofees un sadurfees sawas priwatas interees, weenmehrwite atskaldisees nost elementi, kas paschu labuma dehl zentisees isjaukt ussahkto kopejo leetu. Masgruntneeki, kâ weenas sinamas schkiras lozekki, war fashleetes tikai us kahdu sinamu momentu, kad pahra djiiki teef aiskerta waj apdraudeta wisa wina materiala labkshjiba un kad tee pahrllezinati par drofcheem panahkumeem (kâ peem. 1905. gadâ); tiklihds ka schahds brijhdis garam waj kopejais pasahkums nepalaimejas, tad tee tuhliat atlaischas, schkiras un dalas katrs us sawu pusi un nemas tikai atkal pa sawu mahju faktu.

Muischas wara bij palikuse nefatrizinata, wisa fazelta kustiba nebij paspehjuise isgraut neweenu bruneneeku pils akmeni, un semneeki tikpat pazeetigi leeza atkal sawas galwas sem muischneezibas juhga. — Un nu wehl usnahza latweeschu fainneekem „gruhtee gadi“, kad labibas zenas fahka spehji krist (gan Seemel-Amerikas un Argentinas konfurence, gan no Geksch-Sreewijas iswedamâ labiba leeliskâ mehrâ palehtinaja laufainneezibas raschojumus). Masgruntneeku eenehmumi nebuht wairs nebij agrakee, bet isdetwumi — galwenâ fahrtâ zaur muischu nomakam — ar katru gadu auga klah. Pagalam un projam nu bij latweeschu semkopju „labee gadi“ ar wisu sato usdshwi: azim redsami fahka irt un putet ahrâ masgruntneeku labkshjiba un pehz nedauds gadeem jau weenâ otrâ weetâ klandseja mhtrupes ahmurs! Tâ grima un fliha wisgaram lejup

mašgruntneeku turiba un raħwa ſew liħdſ agrako braſcho ſpiħtibu un ſtingro uſtahiſchanos par ſawàm teeſibàm, tà iſgaiſa un apluſa ſapni par Baltijas agraràs eekahrtas „reformàm“ un tika wehl ſahpigaki grauſa materialàs atkaribas un beſſpeħzibas raiſes... Nekahduſ eeguwumuſ, nekahduſ teeſibu paplaſħinajumuſ tautas maſàm neatneſa a ſtondeſmit ee gadi, ja ween neſkaitam to, ka beſ tau=tiſkeem adwokateem ari wiſadi tautiſki ſihħbirgeki piſſeħtàs wilka ſew hrangu lomu. Paſħi „tautiſkee zenteeni“ (nemot ſħo jehdſeenu wina labakà kulturelâ noſihmê) peedſihwoja wiſruhgtako wiſħchanos, jo ar 80=teem gadeem ſahħàs taiſni Baltijas prowintſchu pahrkreewoſħana. War ar ſinamu teeſibu teikt, ka muħſu „patrioti“ taiſni paſħi ſakleedſa ſħo pahrkreewoſħanu un ſew jahſchuſ uſ muguras atneſa ſħurp kreewu ſkolu inſpektoruſ un kreewu eeſtaħſchu tſħinowneekuſ*). Un tee nemitejàs gawilet ari tad, kad latweeſchu preſe tika aiſſħnaugta, kad latweeſchu waloda tika apſpeeſta un tautiſkola pahrkreewota, kad reformetàs free=wiſkàs teeſas un adminiſtrazijas eeſtaħdeſ driħſ ween pahrgahja jau balteeſchu junkuru rokàs. Beſmehrigà, nejeħdſigà urraſħana tika no muħſu tautiſkeem birgeleem uſſkatita kà gudriba: balteeſchu junkuri, luħk, eeguwuſħi wiſuſ labumuſ no zariſkàs patwaldibas zaur ſawu „lojalitati“ — tàpat latweeſħeem jabuħt wehl deſmit= un ſimtkahrt lojalakeem,

*) Paſklaufateeſ tiħ, kà runà otroſ wiſpahrejoſ latweeſchu dſeeſmu ſweħtkoſ ſlawenaiſ tautetiſ Briħwſemneekuſ. „Latweeſħi muħſham tureſeeſ kà wiſpadewigakee pawalſtneeki pee Kreewijaſ augtà, ſlawenà trona pakahpeeneem, tee muħſham peederèſ pee weenigaſ kreewu ſaimes. Un ja teem kahdreih wajadsetu buħt par partiju, tad tee wiſpirmſ buħſ kreewu walſtſ partija Baltijas gubernàſ. No elſaſlotringeeſħeem mehħſa ſenaħ ſazit, ka tee labati frantiſħi nekà paſħi Franziijaſ eemiħtneeki. Nu tad zentiſimeeſ mehſ, latweeſħi, buħt wehl jo labati kreewi nekà elſaſlotringeeſħi bija franzuſħi. Lai dſihwo Kreewija!“ Protamſ, ka ſħahħdſ tautetiſ ari newareja žitadi ſawu muħſchu beigt kà tika kreewu tautiſkolu inſpektora tſħinà.

gan tad par wina padewibu un uftizibu „Augstā Valdība“ teem atmetis kahdas ubagu dahwanas! Tee neisluhdja neta, tee nesagaidija neta, bet ſchi lafeju apſina ween jau tos darija beſgaligi laimigus. Tikai 1905. gadā tautiſkam „Balt. Wehſtneſim“ ari reiſ eeſchahwās galwā, ka politiſks ſerwilizms (werdiſkums) nekad newed pee mehrka un tas ar ſinamu ruhgtumu rakſtija: „Tapehž lihds paſcham beidſamam laifam muhſu tautiſkee wadoni nesinaja zitas taktikas, kà luhlot wehl dſilaki klanitees waldbibai pretim, nekà to darija Meijendorfs un beedri, — tikai Meijendorfs klanijās tur, kur wina klaniſchanos teeſcham redſeja un peenehma, — muhſu tautiſkee wadoni tur, kur tos neweens neeweheroja“*). (Ģ. „Balt. Wehſtn.“ 280. num., 1905. g.).

Relahgs, noſpeedoſchs laifmets bij eeſtahjees pehž „tautiſko zenteenu ſkałam gawilem: muhſu maſgruntneeziba bij gluſchi waj ſaplakufe ſem neiſturameem ekonomiſkeem ſlogeem, wiſu ſabeedriſko dſihwi bij apnehmis reakzijas twans un gurdenſ kluſums, tikai ſchur un tur pa goda meelaſteem frafotee „diſchtauteeſchi“ klaigaja ſawas „augſtas laimes“. Bet ſem ſchis pelekās, ſaltās miglas ſaimneezijkās dſihwes dſikumos nogatawojās jauni prozeſi, kureem drihſ ween bij pahrweidot lihdiſchinejo latweeſchu ſadſihwi. Taiſni ſem Aleksandra III. ſmagās politiſkās reakzijas iſauga aiſſargu muitu pawehnî Kreewijas ruhpneezijkais kapitalizms, kurſch ſawas atwafes raidija ari pahri uſ Baltijas pilſehtām. Sewiſchki 90-tos gados ſahk nu nodibinatees jauni ruhpneezijkī leeluſnehmumi Rīgā un Lee-

*) Œchi politiſkā ſajehega tikai uſ ihſu laiziku uſſpihdeja muhſu birgeliskeem „demokrateem“. Tas pats „Dſimt. Wehſtneſis“ blaſus ſawai „laipoſchanās“ taktikai drihſ ween atkal ſahka peekopt wezumwezo „klaniſchanās“ taktiku; paſchā pehdeja laifā tas eet atkal pa „Riģas Awiſes“ pehdām un knaſchi ween nahk ar denunziacijām kļajā, tiklihds tas kur ſaocihna „ſozialiſma mahzibas“ (kà, peem., ſchowafar noturamos Riģas tautſkolotaju kurſos).

pajâ. Minesim tikai, ka no 1. janvāra 1895. g. līdz 17. jūlijam 1899. g. veenâ pašā Rīgā apstiprināta 31 akcionāru sabiedrība ar 22 miljoni rubļu pamata kapitāla; šādā mērā līdz ar rūpniecības uzsākšanu auga un plehtās pašmā pate Rīga, to redzam no tam, ka 1890. g. Rīgā teek zelti 734 jauni nami, 1895. g. — 873 un 1898. g. jau 1592 jauni nami! Teek atvehtas wišdaschadās darbības un eetaises, šahās buhvu drudsis, wairojās wišadi pelnas awoti, kur wišur nu spēeschas klah lauķu ēenahzeji*). Lauķšaimniecības krihse dšina taišni prom gahjeju barus no weentulām, tumšām šehtām uš trošchnaino, kladušocho leelpilšhtu — riju puteku weetā teem nahzās nu elpot šabriķu kwehpus un lauķu wehju dšestrums bij japahrmaina ar kwehlošchām krahšus šwelēm. Drihs ween šchee agrakee lauķu pišchi un kalpi līdz ar šawām semju paštalām nometa nošt ari semneeku domu kuhtribu un weenaldšibu, drihs ween tee jutās kā šaweji nepahrškatamā šabriķas štrahdneeku druhsmā. Pilšhtu dšihwe ar wišeem winas kontras teem modināja un eerošināja pilšhtu rokpelnos šawu uškehrības un špreeduma spēhju; pats mašchinu darba prozeš radija šinamu, wehl neapjauštu kopapšinu un koppeederibu ar šaweem darba beedreem; kapitalistiskās eksploatācijas šmagums lika šakrahtees ruhgtam, nenoteiktam šchīras naidam pret wišeem weeglas laimes lutek teem. Tā išzehlās Baltijas pilšhtās rūpnieciskais proletariats; tā šalusa kapitāla algadšchu bari par kopeju šchīru un tā attihštijās un išweidojās šchīs šchīras kopapšina, winas ilgās un zenteeni, kuri drihs ween mekleja un atrada šawu išteikmi.

Līdz dewindešmiteem gadeem latweešchi škaitijās kā weengabala kopeja tautas masa (protams, pašahweja jau

*) Laikmetā no 1881. līdz 1897. gadam Kurlēmē no lauķeem aizzešoja projam wairak kā 100 kuhkt. zilweku — no teem uš Kurlēmes pilšhtām ween aišgabja 51,135 zilw. St. „Latweešchu šaimniecības attihštiba“, Rīgā, 1905. g., 21 lap. p.

ģīla ņabeedriņka plaīņa ņtarp ņaimneekeem un ņalpeem, bet toņ weenmehr wehl apweenoja wiņu „ņemneeķu ņahrtaņ“ peederiba). Taĝad nu ņapitalņ paahrtrinaja ņcho ņadalīņĥanoņ ņĥĥirāņ un liħdņ ar to ņaņkaldija latweeņĥu „tautas“ weenibu daņĥadāņ ņabeedriņlāņ grupāņ ar preteĝām ņĥķiru intereņem un ņĥķiru praņibām. ņcho noteekoņcho ņabeedriņko prozeņu padarit apĝauņĥamu un ņaprotamu proletariņlām maņām — taņ bij pirmo latweeņĥu ņozialdemokrātu uņdewumņ, ĥuri klaji un ņķaidri tautibu naida weetā ņtaħdija ņĥķiru zihņu. Atņwabinat ņnaudoņĥāņ tautas maņas no konņerwatiwi-ņemneeziņlāņ pagaħtneņ tradizijām un weņt tāņ ņaņarā ar Ćiropas ņkulturaņ ņtraħwām, ar neņaudņigu ĥritiku iņahrdit ņawu muħņĥu paħrdņihwoĝuņĥo tautiņķumu un uņaņāto apņarot wiņu „tautiņķo wadoņu“ ņĥwindeli, iņdeldet liħdņņĥinejo ĝleħwo weħrdņiņķumu un weħņtit latweeņĥu darba ņaudim Ćiropas proletariata ņozialistiņķoņ idealuņ — to ņawā literariņķi-ķritiņķā darbiā mehĝinaja — ĝiņ taņ ņem toreiņejeem apņtaħķleem bij eeņpeħjamaņ — iņweņt zauri neleelā inteligentu grupa, ņaņ pulzeĝāņ ap toreiņejo „Deenas Lapu“. Bet tiķliħdņ daņĥeem „jaunāņ ņtraħwāņ“ preeķņĥtaħwjeem iņdewāņ ņaņaiņtiteeņ ar ņtraħdneeķu elementeem, tad ņĥai iņpluħņtoņĥai ņozialiņma propagandai waĝadņeja peenemt daudņ noteiņtaku rakņturu: tai waĝadņeja apĝaiņmot ņtraħdneeķu ekonomiņķo un teeņiņķo ņtaħwoķli Ćreewijā, tai waĝadņeja ņormulet paņĥaņ ņtraħdneeķu ņĥķiraņ praņibaņ un, norahdot proletariata weħņturiņķo zihnaņ uņdewumu, atraiņit paņĥaņ ņtraħdneeķu ņĥķiraņ ņpeħķuņ. Latweeņĥu ņtraħdneeķi driħņ ween neħma ņawu zihnaņ liķteni paņĥi ņawāņ roķāņ; paņĥi tee zentāņ eedņilinateeņ ņozialiņma teorijā: paņĥi tee liķa pamatuņ ņawai nelegalai „pulziņu“ organiņaĝijai; paņĥi tee ņaħķa riħķot un wadit ņawuņ ņtreiķuņ (pirmaiņ apĝinigi iņweņtaiņ ņtreiķņ noteeķ 1896. ĝadā Ćriegņņmana Ķoķu ņabriķā Ķiĝā).

Mehs te newaram apskatit 90-to gadu nosihmi Latvijas sociāldemokrātijas vehturē un pilsehtu strahdneeku kustibas sahtumus — šini brošurā mehs fekojam tikai muischneezibas un semneezibas vehturiskai zihnai Baltijā.

Mums te tikai jaušver, ka 90-to gadu „jaunā strahwa“ gantihds nepawisam neaisnehma lauku proleta-riatu. Tas isfkaidrojams netikween ar to, ka laukstrahdneeki wispahrim ir gruhlaki peeejami sozialisma propagandai, bet jaunee propagandisti (studenti un skolu audseknai) nemas ari wehl nemehginaja eespeestees puischu istabās un kalpu ehrbegos. Toreisejā inteligentā jaunatne bes mas isnehmumeem pate bij zehlusēs no semneeku=saimneeku widus un ta zentās saweem usfkateem wispirms peegreest few tuwu stahwoschus elementus — lauku skolotajus un jauno saimneeku paaudsi. Schee saimneeku dehli jau labpraht klaušijās, kad teem stahstija par Darwinu un Hekeli, kad nosodija baronus un basnizkungus un kad atklahja zariskās patwaldibas spaidus un nodokļu slogus, bet tee runaja pawisam zitu walodu, kad bij jaispilda paschu gahjeju prasibas. Tomehr pehz nedauds gadeem socialismus atrod few zelu ari laukstrahdneeku masās. Baltijas lauki un pilsehtas jau stahwojo tuwā ismainas saharā un pilsehtu notikumi skaki atbalsojas ari lauku nomalēs. Tahdi leeliski fatrizinajumi ka Leepajas generalstreiks 1899. gadā un Rigas streiku zihnās un eelu nemeeri tanī pat laikā atstahja, protams, dsili sawiknojoschu eespaidu us lauku masam; fewischki asinainās saduršmes starp strahdneekem un poliziju un salduteem (pawisu Rigas maja nemeeru laiku tika noschauti kahdi 60 zilweki un ap 100 eewainoti), strahdneeku elementari rewoluzionarā usstahschanās, isdausitee fabriku kantori un isdedsinatās „atklahtās mahjas“ — tās bij tahdas sozialu zihnu uguns leesmas, kas Baltijas ekonomiskās un politiskās wehr-

Ājibas nakti meta ņawu ņahrtu atņpihdumu tahlu pār lauku meņheem un tihromeem...

Tiklīhdj ar 1901. gadu Baltijas pilņehtās (ņewiņki Rīgā) ņahka nodibinatees zeņņhās ņozialdemokratīņas ņtrahdneeku organīņazījas, tiklīhdj zihna par ņozialīņmu tīka par paņņhās ņtrahdneeku ņņķīras leetu, tad ari pilņehtu proletariata ekonomīņā un politiņā kustiĶa pa ņimteem redņameem un neredņameem ņtrauteem ņahka pluhņt projam uņ lauku apgabaleem. Ahrņemēs īņdotās broņņhuras, eekņņemju drukaņawās īņgatawotās proklamazījas — wiņa ņņi literatūra teek aiņwiņnota uņ lauku klufakeem ņtuhreem, teek laņita, pahrņpreekņta un ņneegta pa roku roņām tahlaņ. 1903. gadā jau rihņojās Wentspils un Talsu = Tukuma ņoz. = dem. organīņazījas, ņuru galwenā darbība taiņni īr ņozialdemokratīņā agitazīja un propaganda ņtarp lauku proletareekņheem*). ņņi paņņa gada rudenī muhņu komitejas īņlaiņņ uņņaukumus muiņņhu kaņpeem, ņur pirmo reīj teek uņņtahdītas ņīnamas ņaimneezīņas praņības (algai jateek paaugņtinatai un ta jaiņmaņņā ņkaidrā naudā, newīņ graudā u. z.). ņheek uņņaukumi parahdas Talsu aprīnķi un beņ tam Deepajas apņņahrtneē kaĶdās 10—12 muiņņhās: „lapīnas“ ņazel neĶauku uņtraukumu ņtarp weetejeem leekungeem, bet līhdj ar to ņpeĶzīnosņi ņakustīna nospeekņos muiņņhu wehrguņ. Un nu ar 1904. gadu ņahktot bīrņt ņņīs paņņhās „ņozialīņtu lapīnas“ beņ apņtahņhanās kā ņneega mahņkonīs pār wiņu Latwīju; tāņ atrod pee tilteem un kaņņeĶtām, uņ baņnīzu durwīm un pee muiņņhu ņņķuhneem, uņ laukā atņtahteem darba rīĶeem

*) Jau „Sozialdemokrata“ 12. num. (1903. gada martā) uņejam rakņtīau „Par propagandu un agitazīju uņ laukeem“. Ja ari autors wehl mīn beņ amatneekēem „jaunos ņaimneeku deĶluņ“, kaņ eepaņīņtīnanti ar ņozialdemokratīņko propagandu, tad tomehr galweno wehribu tāņ peegreekņ taiņni kaņpeem un ņtrahdneekēem un ņaka: Lai waretu attīhņtīt pamoņtoņņhos ņņķīras apņīnu un ecaudņīnat kopības juĶtas, tad jopeekopj agitazīja, īņejot no ņtrahdneeku īņdeenīņņām wajaĶņībām (leeklaka alga, īhņaka darbdeena u. t. t.).

un pee kokeem meščhoš! „Daschâ pagastâ pat retš telegrafa stabs atlizees,“ — raksta „Zihna“ 1904. g. (Nr. 3), — „kur nebuhstu bijis peelihmets kahds usšaukums.“ Ar 1904. gada janvari šahšas preeščš Kreewijas patwaldibas tik nelaimigais J a p a n a s k a r š č h; — leelgabalu rihbeeni Tahšos Austrumos un breesmigees kara pametumi us juhras un šaussemes usmodinaja wisu Kreewiju un jo wareni eerosinaja revoluzionaro tautas kustibu šewišchi Baltijâ. War gandrihš teikt, ka kara notikumi daudš dšihwak atbalsojâš Baltijâ us laukeem, nekâ pašchâš pilšehtâš: wispirms lauku eedšihwotajeem katru deenu un stundu bij jabaidas no mobilisazijas pawehlêm, un beš tam — nemitigâš šinas par Kreewijas kara špeška neweišmêm daudš stipraku eespaidu atstahja us meerigeem, nedroscheem lauzineekeem nekâ us zihnâ jau cerauteem pilšehtu strahdneekeem. Ja teescham wisuwarenâ Kreewijas patwaldiba ir tikai milšenis ar mahla šahjâm un ja ta nu teek šadragata karâ šar Japanu un tautas revoluziju, tad, ja tad pateesi war ari reis šist pehdejâ stunda muhsu weetejeem kungeem un warmahšeem! — tahda atsina usausa tagad muišchu kalpeem un apatschneekeem.

Renoteiktas gaidas un zeribas, pareisas nojautas un nedibinatas baumas — wišš tas šawilko lauka strahdneekus un gahjejus (pat lauku šewinas un weziščhus) un Latwijas sozjaldemokratija peeleeš tagad wisus špehšus, lai šcho milsu špehšu eewirsitu ihštâ zihnas gultnê. Latweeschu sozjaldemokrati nemitigi zentâš isklihdinat aplamos planus par „šemes dalischanu“ Baltijâ (tâ šauktâ „Šaweeniba“ puhlejâš taisni ar šcho šehreenu šew peekritejus eemantot) un weenmehr un wisur lauku gahjejeem un kalpeem tee škaidroja proletariškos šchiru zihnas prinzipus. Renoteiktas, ruhgtâš naida juhtas pret kungeem un apšpeedejeem latweeschu sozjaldemokrati pahrwehrta par revoluzionaru šchî-

ras apšinu; iškaidetos, neparigos laušču baruš tee ša-
kopoja un apweenoja par organisetu zihnaš armiju; weetejās
šihkās un šchaurās ekonomiskās prasības tee pazehla lihdi
šozialdemokratiskās programās augstumam un šafaištija tās
ar Kreewijas revoluzijas wišpahrejeem politiskēem un šo-
zialeem lošungeem. Tā štraujos zihnaš gados išauga un tika
išaudšinats Latwijas lauku proletariats par tiš warenu
špehku, kas teešcham nu špehja šalaušt šawu werdsības pa-
gahtni un Baltijas dšelschainos bruneneekus šew preekščā
nošpeest uš zekeem....

Bet pirms mehš pahrejam uš 1905. gada notikumeem,
kad uš laukeem šahkās klajas mašu zihnaš, mums wehl ja-
min daschi wahrdi par šalpu šaimneeziklo un tee-
fiklo štahwokli muiščāš. Gan pahraš šinams un
pašihštams jau šalpu neapškaušchamais liktens, bet paklauši-
šimees tikai, kahdus melus nekāunas no walšts domes ka-
tedra šahstit balteeschu deputats Braškmanš: „Šalpu alga
pehdejā laikā šafneegufe tahdu augstumu, ka ta taišni posta
ahrā wiru maišes deweju; tagad šalps, kas štrahdā un ne-
dšer, weenmehr warēs daku no šawas algas noguldit krahj-
kašē un šakraht kapitalinu, kas tam dod ešpehju nopirkt
waj nemt uš nomu šawu šemes gabalinu)*.

Un pašihštamais „Lettische Revolution“ šamelotajš pee-
wed šawā preekšč ahršemju publikas aprehšinatā grahmatā
tiš jaukus škaitkus, pehž kureem muišču šalpu alga išnahl
ne mašak tā 305 rubli gadā! Tas nu ir brihniščkiigi gan,
šapehž tad 1905. gada proklamazijās tika uššahditas šalpu
algas prasības uš 300 rbl. gadā, kad jau muhšu šchehligee
leelkungi teem tā kā tā mašjā wehl wešelus peezus rubkus
wairak?! Tad, protams, jašaka ween, ka wiša tauta ša-
širgufe ar „revoluzijas trakumu“....

*) Kamdehl tikai „šemes gabalinu“, Braškmana šgs? Wajadšja
teikt, ka štrahdigs un nedšehraš šalps špehji nopirkt wešelu muišču!

Bet mehs jau pasihstam balteeschu junkuru usdotos skaitlus un tamdehl ari nebrihnesimees, ka kalpa „brihwo dsihwofli“ tee nowehrte us 40 (!) rubleem gadâ. Ahrsemju wahzeeschi teescham war galwu pakratit par sawu ziltsbrahlu isschkehrdibu, kas sawus laukstrahdneekus eeweeto deesin kahdos salonos ar kamineem un parketa grihdam*) un tee nemas nespehtu few stahditees preekschâ ar dubleem un mehfleem peemirkukschâs kasarmes, kur wairak gimenes sapspeestas weenâ istabelê un kur ehrtiba un spodriba nebuht newar lihdsinatees leelungu sirgu waj gowju stakkeem! Slapjos schagarus, to kalpeem atmet apturinaschanai, junkuru statistiki aprehkina us 20 rubleem gadâ, muischas ahrstu un sirgus basnizâ braukschanai — us 10 rubleem u. t. t. Naw wehrts te nemas ilgak pee tik rupjeem meleem uskaweetes un tamdehl peewedisim tikai daschus awischu isgreesumus, kas sneeds mums newiltotas sinas par kalpu algam muischâs: „Dundaga. Kalps sanem no muischas par gadu: 28 rbl. naudas, 16 mehruš rudju, 10 mehruš meeschu, 1 mehru maslabibas, pus-mehru sirku, 4 podus saks, 4 stopus petrolejas, pus-muzas filku, 2 afis malkas un schagaru, 4 feekweetas rahzenu semes, ehdamo preeksch weenas gows, dsihwofli ar 12 ruhtim leelu sakru dahrsu.“ („Darba

*) Puslihds tã ari istehlo balteeschu junkuri ahrsemju presê sawu muischu kalpu mitelks. Tã, peem., to darija pasihstamais Kursemes wahzu fereina presidents un latweeschu rewoluzionaru kahwejs s. Manteifels Rasdangã (— sodekspediziju laikã wina muischã tika 20 zilweki noteesati us nahwi, starp teem 4 pakahrti us Rasdangas muischas robeשמם — skolotaji Singbergs un Pumpurs, rakstwedis Kronbergis un muischas eerehdnis Klopsis). Un tani pat laikã, kad s. Manteifels mahjãs wadija sleksawoschanas, wahzu laikraftos kahds padewigs schmoks apbrihnoja wina „nopeetno un ideala zensibu“. Saweem muischas laudim wiesch eerihloja tehjnizu, kur tee nu warot tik jauki sanahkt kopã, wehrset, lasit un spehlet schachu; galdi un krehsti esot isgatawoti pa dalai pehz wina sibmesjumeem; pee seenam karajotees wahzu meistaru darbu reprodukzijas. Saweem nepateizigeem baureem schis „idealais“ dsimtkungs pat sarihkojis schacha premijas! Teescham, kas par humanu un estetiski isgllhtotu — bendi!

Wahrs", Nr. 8, 1907. g.). — „Nurmuischa. Ra algu kalps dabu: 40 rbl. naudâ, 18 mehrus rudsu, 12 mehrus meeschu, 2 mehri ausu, 1 mehru sirnu, pus=mehra weetas kartupeku semes un 1 seekweetu dahrsa semes; lopbaribai 4 birkawas feena un tikpat daudj salmu.“ („Wahrpas“, Nr. 33., 1909. g.). — „Apriki. Kalpeem alga schahda: 48 rbl. naudâ, 48 pudi rudsu, 30 pudu meeschu, 5 pudi sirnu, 3 pudi shls, 7 stopi petrolejas, 2 wesumi wafaraja salmu, 2 wesumi rudsu salmu, 3 kurwi pelawas, 6 birkawas feena, $\frac{1}{4}$ puheweetas dahrsa, pus=puhrw. kartupeku semes, schagari, zij wajadsigs, un pus=ases malkas. Seewai janokalpo 60 deenas.“ („Wahrpas“, Nr. 76., 1910. g.). — Waretum jau tamlihdjigus sinojumus usskaitit weselam flejam, bet schee fakti teescham jau pahraf labi pasihstami muhsu lasitajeem. Un ja nu scho isdaudsinato kalpu algu, kas winu „maises deweju taisni posta ahrâ“, pahrwehrscham skaidra naudâ, tad waram grosit, ka gribam, un tomehr nedabusim wairaf ka 160—180 rbl. gadâ (ta tad gandrihs uf pusi masaf, nekâ usmelojuschi balteeschu pasazinu rakstitaji *). Pee tam schis algas, salihdsinot ar 1904. gadu, ir wehl eewehrojamâ mehrâ zehluschâs sem revoluzijas speedeena un darba rofu truhkuma dehl uf laukeem. Wet ir tad par wisa gada strahdashanu un kalposchanu (wafaras deenas no faules lihds faulei!), pee kam kalpa seewai wehl fewischki jastrahda 60—70 deenas gadâ, neisnahf uf katru kalpu gimenes lozekli (ja gimenes fastahwu skaitam 4 zilwekus) wairaf ka 11—12 kap. deenâ dsihwes usturam. Balteeschu leelkungi war lepotees ar to, ka winu strahdneeeki nopelna tikpat daudj, zij kronis ismaksâ usturas naudas arestantu rotâs noteesa=

*) Rahds sinotajs no Jaun-Laizenes muischu deputata kalpu algu aprehina uf 148 rbl. gadâ (wis deputats skaidra naudâ istaisot tifai 109 rbl.). „Wahrpas“ Nr. 14, 1909. g. Ja nemaldos, tad — pehz „Dsihwes“ korespondenzem — tikpat augstu (t. i. 145—150 rbl.) fneedsotees muischas kalpu algas f. Manteifelim peederigâ Rajdangâ.

teem zeetumneekem. Mehš sinam, ka uš negalu plehšcho-
tees un raujotees kalpi beeschi ween newar few atlizinat
tiffdaudš, fo galwas naudu famakšat, bet balteeschu junkuri
nekaunas melšt, ka laukstrahdneeki pee labas gribas warot
šakraht 130—150 rubku gadâ un „pat wehl wairak“! *).

Kâ sinams, leelako muiščas strahdneeku daku Baltijâ
šastahda tà šauktee deputata kalpi, kuri šawu algu šanem
naudâ un graudâ, bet bes wineem muišchâs ir wehl prahws
wairums semes kalpu, kureem par eerahdito semes stuh-
riti muišchai jaatstrahdâ sinams deenu škaitš gadâ. Te muhšu
preekščâ ir taišni dšintlaiku klaufibas weids un muhšu mo-
dernee leelgruntneeki labpraht turas pee šchahdas wezlaitu
šistemas, jo ta teem nodroščina lehtu darba špehku, ta šaišta
gahjeju pee semes un lihds ar to notura winu daudš leelakâ
atkaribâ no muiščas ihpaščneeka. Šchahds semes kalps
ne par fo negribes wakâ atraifitees no šawa eekoptâ semes
šaktina, tas laufifees un plehšifees, lihds tam špehki suhd,
— un taišni tahdi laudis muiščam wajadsigi. Nemšim
atkal pahrs igreesumus par semes kalpu algam. „Dun-
daga. Semes kalpi šanem no muiščas: 8 puhrweetas
aramas semes, 12 puhrweetas plawas, dšihwofli un 1 aš
malkas, kas paščam jašazehrt. Muiščâ wineem jaet strah-
dat iš pahredelas. Kalpu mahjas atrodas 2—5 werstes
no muiščas tahku. Št ihpašchi wineem agri jazelas wa-
šarâ, lai ar šaules lehščhanu tiktu muiščâ. Ugu deenu
nostrahdajušchees wini pahrnahš mahjâs noguruščhi. Dušai
paleek maj laika.“ („Darba Balsš“, Nr. 8, 1907. g.). Waj
atkal: „Šilš = Mišpute. Kalpa alga par šainneeziško gadu
ir šchahda: 7½ puhrweetas aramas semes, 10 puhrweetas

*) Šf. „Pettische Revolution“, Bd. I., 72. lap. p. Šchis blehnas
tika kâ ofizials šinojums nodrukats „Widsemcs Gubernas Uwišes“
peelikumâ 1906. g. lai latweešchu semneekem ihsti peerahditu, fo par
winu šahwofli wišu war šamelot.

plawas, 10 rbl. naudâ, 4 ašiz ūhagaru un $\frac{3}{8}$ ašiz maškas, kuras eerahda mešhâ un kuras pašcheem kalpeem janozehrt un japahrwed. — Katram kalpam janoštrahdâ muišhâi 26 nedelaš gadâ un wina ūeewai tanî pašhâ laiškâ 50 deenaš.“ („Dsihwe“, Nr. 66, 1911. g.). Taišni ūemeš kalpi teef wišwairak išdšihiti un išštrahdinati: zauru deenu teem jalej ūweedri muišhaš darbâ un tad ūeena waj labibaš plaujamâ laiškâ teem jašteidš beš kaħdaš atdušaš pa naškis melnumu waj pa ūwehtdeenâm noškopt ūawuš plawas gabaluš waj lauku ūtrehmeleš. Šhee ūemeš kalpi ir ihštee ūemeš werģi!*)

Laušštrahdneeku darba laiškš Baltijâ ir wašarâ „no ūauleš lihđš ūaulei“, t. i. 15—16 ūtundaš deenâ. Tas pat weeenam waj otram Prušijāš ĳunkuram waretu išklištees par daudš, bet muħšu balteešhi tuħlit ūteidš toš apmeerinat, jo, luħt, kalpu zelšhanaš preekšh ūauleš eewesta „peħž ūenūenâ paraduma“ (naħ uraltem Gebrauch), tãpat kã ĳungu ĳulešhana lihđš pulškš. 9—10. Miņešim tiķai, ĳa ĳiropaš lauškaimneezikšas ūemeš (Danijâ, Šweedrijâ) laušktrahdneeki darbu ūaħt wašarâ tiķai pulškš. 6 un beidš to ĳau pulškš. 7 wašarâ. Un tad nu ūhee lauku darbi: meħflu wešhana, ūeena un labibaš plaušhana pa pašhu ĳaršto ūauli, ĳulšhana neĳaukoš ūutektoš, mešhâ brauškšana ūprašktošhâ ūalâ u. t. t. Šhahdi muišhu un maħju darbi nebuħt nešabendē ūtrahdneeku wešelibu mašať kã ogku lauškšana raktuwēš waj aħmaru un ūtangu zilašhana modernāš dšelšš un tehrauda ūeetuwēš. Paľuħkoĳatees tiķai uš muħšu lauku ĳahjejeem, ūuru

*) ĳawâ laiškâ muħšu tautiškâ preše waren ūirdigi ušstahjāš pret ĳlaušhu paleekâm, ĳaš nošloga ūemneeku maħju ūaimneezibu. Bet tagad, laušktrahdneeku algâm zekotees, tautiškš-birģeliskšee organi „Dšimt. Weħštnēšis“ un „Latwiĳa“ no wišas ūirdš weħletoš atkal ĳlaušhu ūistemu eewest preekšh — kalpeem. ĳandriħš ĳatru meħneš tagad parahdaš projektš par ūiħkâm „normalšaimneezibâm“, par kalpeem eedalameem „ūemeš ūuhrišheem“, lai tiķai lauku proletareešhi aiškertoš iškliškš zilpāš un lai tiķai lauškaimneeki buħtu apĳahđati ar lehtu un pađewigu darba ūpeħu.

ſpehki jau ar 40.—45. gadu ir ſabeigti, aptaujajatees tikai par wiku ſlimibām, par ſchim „brukām“ un „kaulu ſahpēm“, tas toš daščreiš muhſča widū jau padara gaudenus!

Kalpu liktens! Tas noſihmē wiſnejaukašo iſſuhſčhanu un wiſpaſeminoſčašo atkaribu, tas noſihmē zauru muhſču darba juhgâ beſ atpuhtas, beſ zilweka zeenigas dſihweš ehrtibas, — ſahkt kalpot jau kâ maſam behrnam ar 7. un 8. dſihweš gadu (wiſa ganos dſihſchana pee mums naw nekas wairak kâ negehliga maſu behrnu ſpihdſinaſchana!) un tã wergot lihds pehdejam dſihwibas brihdim, kamehr weent roſas wehl war noturet ſahdu darba rihtu. No ſmirdoſčas kalpu kaſarmes lihds nabagu mahjai — nekur augſtak un tahlak kalpu neneſ wina ſuhrã muhſča gaita!*) Un to paſchu algas maſumiau, ko tas ſweedreem pluhſtot kopã ar ſeeru un behrneem zere iſpelnit, tam rauj noſt ar gredſe-
neem apbehrta muiſchneeka roka. Remu pirmo ſinojumu, ſahds man paſchulaiſ gadas pee roſas, un laſu: „Nur-
mu iſcha (peeder f. Firſu dſimtai). Iſſtrahdinaſchanai algo wagarus. Beſ tam wehl teeſ leetoti ſchahdi kniſji: kalpa ſeewai nolihgto 40 kap. weeta rudſu laiķã iſmaķſaja tikai 30 kap. deenã; ſeenu eeſwehra puš ſabojatu. Pušdeenai no 25. julija dewa tikai weenu ſtundu; palaunags lihgumã teeſ dots no 23. aprila lihds 8. ſeptembrim, bet atnehma jau

*) Un pat nabagu mahjã, pat uſ mirſchanas gultas, wiſu muhſču noſtrahdinateem darba ruhkeem lauku „konſerwatiwee elementi“ negrib wehl nowehlet atduſu. Muhju „peleſo baronu“ organs „Dſimt. Wehſtn.“ loti uſbudinajas, ka „brihwã dſihwe tad nu ari ir tas eemeſs, kadeh katrs uſ nabagu mahju lauſchas un daudſi tikai pehz ruhmites nabagu mahjãš praſas“. Weentahriſchi nelaiſt eeſchã newarigos, gaudenos nabagus ſchini paradize, jo „ſaimneeki tahduš weziſchus un wezenites taiſni kã ar uguni mekle!“ Tahlak „Dſimt. Wehſtn.“ projektē lihdsſchinejãš nabagu mahjas pahwehrſt par darba nameem, kur eeweetojamee neſpehjneeki „pagaſtam par labu tiktu nodarbinati“ („Dſimt. Wehſtn.“ 192. num., 1909. g.). Peeſpeejt jau kapa malã ſtahwoſchos wehl wergot lihds pehdejam elpas wilzeenam — tahda, luhl, ir wahziſto un latwiſto kungu „tuwaku mihleſtiba.“

13. augustâ; brokastu lihgumâ dod no 25. marta lihds 15. septembrim, bet atnehma 1. septembrî. ar ŝchahdu lihgumu pahrkahpschanu kalpeem tik japarausta plezi, ŝaf': „Ej nu ar grafu teefatees!“ Bet wai tam, kad kahds no kalpu pufes noteikumus uj mata neispilda! Tâ peem. ja kalps waj wina ŝeewa teef peekerti pee grahwmalu pluhŝchanas jeb pihpes ŝmehŝchanas ehku tuwumâ, tad par weena waj otra lihguma pahrkahpschanu kalpam jamakŝa: pirmo reis 3 rubli, otro reis 6 rubli un trescho — 9 rubli.“ (Seemelis“, Nr. 4, 1910. g.). Lihdsigus peemehrus waretu peewest waj no katras Baltijas muischas — katrs balteeschu barons, lai ari tas dsihwotu pats zik gresni un isschkehrdigi, tomehr nefad neŝaunesees ŝchâ waj tâ aplaupit ŝawu muischu strahdneekus: eemehrit teem nederigu ŝemes gabalu, atdot ŝapuwuschu ŝeenu waj ar peemaisam ŝajauktu labibu u. t. t., waj atkal ŝawukahrt teem usflupt ar wiŝadâm naudas strahpëm*).

Ťee tam muhŝu junkuriskee parasiti tura par ŝawu goda peenahkumu usstahtees pret ŝaweem gahjejeem ar wisprastako neŝaunibu un bahrdjibu, tee nemaŝ zitadi winus neŝaukâ kâ par „lopeem“ un „kerleem“ un tur netiks ŝchehlots ne-weens newarigs wezitis, ja tas laikâ nepasteigŝees noŝkubpŝtit roku kahdam muischneeziskam ŝenkim. Ťastahwigâ drebeŝchanâ un bijaschanâ jastahw kalpam ŝawa „leelkunga“ preeŝchâ un tiklab wina darbs, kâ ari wina mahju dsihwe noŝikta ŝem wisŝtingraŝeem usraudŝibas noteikumeem. Kalpu dsihwe ŝem junkuru „tehwischkâs aishghdibas“ ir teescham

*) Nupat „Laika Baisi“ 46. num. bij lasams ŝinajums no Wez-Gulbenes (peeder baroneŝei f. Wolf): „Par katru neezigu kühdu, kuras pa leelakai dakai zelas aish noguruma, gara darba laika dehl, ŝtrahdneekam draud jods — atlaiŝhana no darba waj algas aistureŝchana. Tâ nesen kahdam strahdneekam atwillts no algas 5 rubli tikai tamdehl, ka wina 5 gadus wezais dehlens noŝitis — ŝwirbuli. Tâ tad kahdas muischneeziskas wezenes niŝu dehl par noŝitu ŝwirbuli kalpam jashaude diwu nedeku ŝuhra gruhta darba alga...

gatawà elle, un scho dsihwi wareja panešt tikai laudis, kas no paaudses uš paaudsi leekti sem werdsibas juhga un kam bij atnemta griba un ſpehja ſneegtees pehz ſew peenah-koſchàm zilweziſkàm teefibàm. Zilweki, kas auguſchi un dsihwojuſchi zif nezif zitados apſtahkloz, newar iſzeest muiſchu darbu ſmagumu un behg weenkahrſchi projam no iſdaudiſinatàm balteefchu paradifem. To mehſ paredſejam pehdejos gados ar wahzu koloniſteem: muhſu niſnakee junkuri pehz rewoluzijas ne par ko wairs negribeja darbà peenemt latweefchu „dumpineekus un raſbaineekus“ un zaur luteranu baſniſkungu agenturàm atwahka ſchurp wahzu koloniſtus-ſemneekus no Geſchkreewijas gubernàm. Scheem ziltz un tizibas brahkeem ſaſolija wiſadas ehrtibas, winuſ ari teefcham tà neſpeeda un nedſina pee darba kà latweefchu ruhkus, un tomehr gada laika leetas bij jau tik tahlu, ka atbraukufchee koloniſti prahwojàs ar ſaweem leekundiſteem labwehkeem, ſalaſija ſawas atlikufchàs grabaſchas un Baltijas muiſchas nolahdot dewàs atkal atpaſak uš Kree-wiju. Ta bij tihra liktena ironija, ka ſchopawafar wiſkarſtaſo wahzu koloniſazijas agentu muiſchàs — ſ. Manteiſelim peederigà Raſdangà un ſ. Firka Kudbahrfchos — no ſaweem diſchziltigeem tautas brahkeem iſtukſchotee un noplizinatee wahzu koloniſti aiſbehga projam uš Sibiriju! Tas ir teefcham dihwaini: pehz balteefchu deputata Braſmana un wina draugu eegalwojumeem latweefchu kalpi dsihwo tikpat jauki un beſruhpiigi kà Romas pahweſti un tomehr pat lutinatee koloniſti-ſtreiklauſchi trauz ſchos muiſchu jaukumus pahrmihrt ar Sibirijas tundràm. Waj Baltijas muiſchneeziiba warbuht nedomà tagad greeſtees pee wal-dibas, lai ta turpmaſ leek katordsneekem, kuruſ patlaban nogremde Amuras dselſszela purwajos, apſtrahdat balteefchu junkuru tihrumuſ? No balteefchu baroneem un krewu mi-niſtreem to war pilnigi ſagaidit...

Runajot par muišchu kalpu likteni mehš nebuhť ne-
 domajam ņawufahrt labwehligâ gaišmâ nostahdit latweešchu
 ņaimneekuš, kuri tãpat išdsen un nostrahdina ņawuš gahjejuš.
 Latwijas sozieldemoņratija ņaukuše un ņauz uš zihnu wišus
 lauku proletareešchuš, weenalga, waj tee miht ņaines išta-
 bãš waj muišchu ņašarmêš; ta ušstahjas pret katru kalpi-
 našchanu un iņņuhņšchanu un tai ne prahtã nenahť atņahptees
 no ņaweem ņchkiras zihnas prinziņeem un uš muišchu reh-
 ņina ņaudset muhsu mašgruntneezibu. Bet tai Jaredš ari,
 kur atrodas ņabeedrišņas nebrihwibas un kalpibas galwenã
 ņakne, kur wišpirmš japeeleeť wiši ņpehki ņlaht, lai noweltu
 prom ņaimneezikãš un ņabeedrišņas attihstibas ņloguš. Un
 pee tam, ja gribam buht objektivi, mums buhš jaatņihst,
 ņa lauku gahjejeem tomehr ņlahjas labak ņã muišchu kal-
 peem. Teesa, pee darba tee tãpat teeť ņpeesti no ņaules
 lehťta lihds naťts melnumam un ņaimneekš ņahw ween-
 mehr wagas waj ņpailes galã, bet wirpirmš alga teem ņa-
 mehrã augstaka un tad ņawã dšihwê tee war justees tatschur
 daudš brihwaki un neatņarigaki. Tanĩ pašchã laikraņta nu-
 murã, no ņura iņnehmam ņinojumu par Nurmuiščas kal-
 peem, atrodam ari rakstu par laukņtrahdneeku dšihwi Ma-
 leenã, pee ņam autors nahť pee ņlehdsena, ņa „muiščas
 kalpu algas ir ņemakas nekã ņaimneeku kalpu algas par
 30 un wairať rubleem“ („Seemeliš“, Nr. 4, 1910. g.).
 Pee tam taišni ņaimneezikãš zihnas panahťkumu labã lauku
 proletariatam ir no wišleelaka ņwara laust muišchu pre-
 testibu, jo muiščas galwenã ņahrtã noņaka laukņtrahdneeku
 algu lihmeni. Peewedišim te ņahda statistika wahrduš, ņas patš
 ir balteetiš un ņas weetejoš agraroš apstahklus nebuhť ne-
 wehlas pahrať tumšchi iņtrahšot: „Muhsu ihpašchumu kon-
 zentrazija ir no wišleelaka ņwara preekšch laukņtrahdneekem.
 Blašchõš apgabalõš ņã darba deweji teem ņtahjas pretim
 weenmehr weena un ta pate dšimta, nereti pat weena un

ta pate persona. Laukstrahdneekem tã tad pa leelakai dakai ir jasaduras ar tahdu usnehmeju saweenibu, kura aif fainneezifkãm interesem un winas atsewischko lozekku tuwãm radneezifkãm faitem, turas daudj zeeschaf kopã nekã daschs moderns ruhpnenezibas kartelis; schis saweenibas rihzibã atrodas plaschi lihdselki, ta weegli spehj iswest zauri weenadus lehmumus un tikai retos gadijumos ta buhs ar meeru weenã weetã maksat augstakas algas nekã otrã**).

Peewedifim wehl beigãs daschus skaitkus, lai redsetum, kahdu darbu lauschu armiju fastahda Latwijas lauku proletariats. Pehz Losizka statistiskãm tabelem laukstrahdneeku skaita sinã Kurseme un Widseme stahw wifu Kreewijas gubernu preekschalã: no 100 zilwekeem, kas nodarbojas ar laukfaimneezibu, bij Kursemẽ 72 un Widsemẽ 66 laukstrahdneeki, kamehr peem. uš augligãm Kreewijas deenwidus gubernãm (Poltawu, Tschernigowu, Jekaterinoslawu) nahza tikai 17—13proz. laukstrahdneeku. Paschi balteeschi usdod schahdus skaitkus: Widsemẽ (Sahmu salu klast nekai-tot) pehz gubernas statistiskas komitejas materialeem fainneeku kalpu un gahjeju skaitotees 71,610, muischu kalpu — 24,428; bes tam wehl pee lauku pagasteem peerakstiti 137,982 bessenneeki, no kureem gan leelakã daka atraduse darbu un peknu pilsehtãs, kaut gan — pehz paschu balteeschu statistiku domãm — wismas kahdi 45 tuhst. dihwu un strahdã uš laukeem kã algadschi, waleneeki, eebuhweeschi u. t. t. — Par Kursemes muischãm sneeds skaitkus M. f. Dievens

*) Cf. Aghte „Ursprung un Lage der Landarbeiter in Livland“, 131 lap. p. Schis deesgan nekaitigas grahmataš autors tika tuhliit no balteeschu preses nostahdits kriminalnoseedsneeka lomã, jo kã gan winsch usdrihkstejees slawas dseemas nedseedat balteeschu junkureem un pee tam minet par balteeschu statistiki Sobieniu, ka tas stahwot muischneezibas algotã deenestã! Un reisi ar to uš wisniknako tika nolamata Leipzigas unwersitate un pasihstamais sinatku wihrs Bũchers, sem kura atbildibas schis raksts nahzis klajã, ja par Baltijas leetãm war rakstet un drukat tikai to, ko pawehl paschi junkuri.

(šavâ grahmatâ „Die Arbeiterverhältnisse in Kurland, 1899): deputatu kalpu pa wišeem Kuršemes aprinšeem kopâ bij 5915, šemes kalpu — 2542, muišchu deenas algadšchu (galwenâ šahrtâ pa wašaras mehneščeem) — 8989. Šchee škaitli tomehr nebuht naw pilnigi un tee mums nerahda ari, šahdâ mehrâ ihsti muiščas iſmanto šeewešchu un behrnudarbu, lai tikai guhtu šew lehtaku un padewigaku darba špehku.

Šchos tuhštostohus un atkal tuhštostohus darba ruhšus ušmodinat, wešt pee ščkiras apšinas, šaukt uš zihnu par ekonomiškâm un politiškâm prašibâm — tas bij Latwijas ſozialdemokratijas darbs. Bež neapjinigeem ſemneeku dumpjeem 40-toš gados, pež neleeleem reformu atweeglinajumeem 60-toš gados, kuras galwenâ šahrtâ nahza par labu ſaimneekšee=mašgruntneekšee, pež mašgruntneeku un ſihšpilšonu „tautiškâš kuštibas“ 70-toš un 80-toš gados, tagad nu muhšu weštures ſkатуwi eenehna pate apaššejâ ščkira — lauku proletariats. Tas neluhdja wairs, bet prašija; tas nepalaidâš wairs uš ſenata ſpreedumeem, uš ſreewijas walšts wihru ščehlaštibas dahwanâm, bet uš ſawu pašchu beedrotu špehku un waru; tas neurraja un nedšeedaja walšts himnas wairs, bet lika atškanet: „Moštatees, juhš darba laudis!“ Ta bij latwoju tautas brihwibas atdšimšchana — rewoluzionarâ ščkiru zihna un ſozialisma ušwaras wahrds darija brihnumus: aklee tika pahrwehrsti par redšigeem, tišlee un kropli atdabuja ſawu špehku un ſtiprumu un Baltijas junkuru dšimtwergi palika par brihwibas kareiwjeem! 1905. gads ščšihra muhšu tautas mašas uš wišeem laišeem no winu werdšibas pagahtnes. —

III.

Mums te nav eespehjams uskawetees pee eepreekſche-
jeem notifikumeem un tamdehl pahrejã taiſni uſ 1905. gada
zihnã. Lihdſ 1905. gadã revoluzionarã kuſtiba uſ lau-
keem wehl nekur neiſlauſãſ klaji uſ ahru (kaut gan ſozial-
demokratiskã propaganda ſparigi jau tika weſta pahrs ga-
duſ), ja neſkaitã eſauzãmo reſerwiſtu nemeerus Be hſu
aprinſi 1904. g. dezembri. Latw. ſoz.=dem. ſtrãhdneeku par-
tija bij iſlaiduſe uſſãukumuſ pret mobilizãiju un uſãizinaja
uſ klaju nepãklauſibu pret wãldibãſ pawehlem; uſtraukumuſ
reſerwiſtu ſtarpã bij leelſ, tikai taſ nenehma nopeetni ſwa-
rigã brihdim peemehrotu proteſtu weidu. Sadſirditee
Mãndſchurijãſ kara upuri iſſita froguſ un monopola bodeſ,
troſſchãineem bareem nopraſija daſchã weetã muiſchu ih-
paſchneekẽem un pahrwãldneekẽem „zela naudaſ“, iſdauſija
dſelſſzẽku wagonuſ u. t. t.*). Wiſkereſ muiſchã ſemneeku
puiſchi bij ar akmeneem eefweeduſchi ſon Magnus pilij logoſ;
muiſchãſ ihpaſchneekẽſ kopã ar ſãweem dehleem un deende-
reem ſchãhwa uſ „dumpineekẽem“ un eewainoja weenu no
teem. Ir no ſwara teit atſihmet, ka ſcho eefiſto logu dehl
Widſemeſ muiſchneezibãſ preekſchſtahwi („Landesvertre-
tung“) tuhliit greeſãſ pee Widſemeſ gubernatorã, lai taſ
ſuhãta kara ſpehtu un ſlepenpolizistuſ un lai gãhdã par ſo-
zialiſtiſko „agitoru“ iſkẽerſchãnu. Bet „gluſchi ahkãhrtigi

*) „Zihna“ toreis aſã noſodija reſerwiſtu neapſinigo rihtõſchãnoſ:
„Eit nopeetnã brihdi, kur muhſ ar waru dſen uſ faru, mums jaſtah-
jaſ zãra wãldibã pretim kã wihtreem, mums jaſretojaſ wiſeem ſpeh-
keem zãra preekſchſtahwiẽem, bet newiſ jaſklaufa winu pawehlei, newiſ
jãleekãſ uſ brihwu iſdſerſchãnoſ, ſiſchãnu un laupiſchãnu.“ Un tahtãk:
„Protãmſ, mehſ par to nebuht neſkumſtam, ja kahdſ eenihſtſ baronſ
tizis pahrbaiditſ no akmẽna ſweedeeneem winã pilſ logoſ, bet nakãhdã
ſinã mehſ newãram atſiht par pareiſu tahtu rihtõzibu, ka ſchãhdõſ tra-
tiſchõſ daſchi ſit, laupa un ber ſãwãſ kabatãſ ſweſchu nauđu waj ari ar
draudeem iſſpeeſch daſchũſ rubkũſ no weena waj otra iſſuhzeja. Jãu
ãhtrãki tad buhtu peenãhzeẽſ kopejã zihnã uſſtahteeſ pret winu iſſuhk-
ſchãnã un pahreſtibã.“ („Zihna“, Nr. 9).

nespēhīgais" gubernators Paščkows esot junkuru pēpra-
 sījums nosauzīs par „pahrsphiletem“ un neesot teem kara
 spēhu dewis; weenigais, ko muišneeziba warejuse iškaut,
 bijis lauku polizistu pawairošchana uš „semes“ (t. i. sem-
 neeku=nodošku maškataju) rehkina *).

Un tad nahza neaismirstamās janwara deenas!
 9. janwaris ir Kreewijas revoluzijas wehsturiskā deena, jo
 šchinī deenā zariškās gwardijas šchahweenu šalwes pret Pe-
 terburgas strahdneeku gahjeenu, nahwi nesot tik daudšam
 nawi palahwigām un tizigām širdim, šadragaja galigi lihds
 ar lihdsnestām zara gihmetnēm un šwehtbildēm ari kreewu
 tautas neapsinigo mahatizibu un zeribu uš zariško patwal-
 dibu. „Ašrainā šwehtdeenā“ tika pahrrauti pehdejee meera
 šakari starp Kreewijas absolutišmu un sem wina šlogeem no-
 spēestām tautas mašām, wišas pazeetigās gaidas uš reformu
 šolijumeem išdsehša uš Peterburgas eelām pluhštoschās ašinis,
 Kreewijas proletariats palahwās tagad tikai uš šaweem spēh-
 keem un weenigo išeju tas atrada — revoluzijā. „Re-
 woluzionaras tautas wehl Kreewijā naw“ — šchłupsteja taišni
 pahrs deenas pirms 9. janwara kreewu liberaku wadonis
 Struwe — un nedekās laikā wiša Kreewija bij pahrwehrsta
 par revoluzijas zihnas lauku! Kreewijas zentri, Baltijas
 prowinces, Polija, Kreewijas deenwidi, Kaukāsija, Wolgas
 pēkrastes — wišur strahdneeku mašas jutās apweenotas
 weenā zihnas gaitā, šinti un tuhštoschi proletareeschi pahr-
 pludinaja tagad pilšehtu eelas un laukumus un proletariata
 revoluzionaree lošungi škaneja Kreewijas milšu walsti no
 weena gala lihds otram. Ahrejās un eekšhejās katastrofas
 leeliski paahtrinaja Kreewijas wehsturisko attihšibu: rewo-
 luzijas wilnis weenā gahseenā aišnesa tagad Kreewijas tautu
 pa gadu desmiteem uš preekšču un uš reiš bij pahrwehrsta

*) „Lettische Revolution“, II, 154 lap. p.

wiſa Kreewijaz eefſchejâ ſituazija. Liberaku=ſemſtineeku ban=keti un petizijas iſrahdižâs par neezigâm, nederigâm rotalu leetinâm — tagad ſtahjâs preeſſchâ paſchas tautas maſas un winas ſmagee, aſee eerotſchi bij: generalſtreiks un brunota zihna.

Mums wiſeem wehl atminâ, žil wareni uſ reiſ ſawilnoja Baltijas proletariatu wehſtis par Peterburgas ſtrahdneeku aſinaino gahjeenu uſ Seemas pili. „Muhſu krituſcho beedru aſinis ſauz pehz atreebſchanâs. Ji kruhtim lauſchas ſauzeens: Nahwe warmahkeem! Kauns tagad ſtrahdat un ſwiht muhſu iſſuhzeju labâ, kur ſneegs uſ Peterburgas eelâm ſahrtojas no muhſu beedru aſinim. Schini ſwarigâ brihdi peenahkums ſauz muhs, wiſus darba laudis, meſt darbu pee malas un peeweenotees Peterburgas beedreem! Mehſ iſſludinam generalſtreiku“*).

Un nezeretâ warenumâ un plaſchumâ ſchis ſauzeens peepildijâs: otrâ deenâ generalſtreiks neaiſturamâ uſwaras gahjeenâ apnehma Rigas fabrikas un darbnizas, no agra rihta lihdi wehlam wakaram 40—50 tuhſtoſchu leelas druhſmas pahrpildija Rigas eelas, neapraſtamâ rewoluzionarâ ſajuſmâ ſlaneja ſtrahdneeku dſeeſmas un zihnas ſauzeeni. Rahdu eſpaidu ſchis warenais maſu protests atſtahja pat uſ ſtrahdneeku ſchkiras pretineekeem, par to lai mums leezina Andr. Needra, taſ pats Needra, kaſ gahja „pazelt ſawu zepuri gorodowoju un ſaldatinu preeſſchâ“ un kaſ neapſinotees nonehma to ſtrahdneeku gahjeena preeſſchâ: „Dai ari tu aiſwehrtu azis, bet ſkaidri tu redſi weenâ puſe ſajuſminatu, ſatrazinatu lauſchu pulku, jaunekus mirdsoſchâm azim, ſtrahdneekus reewainâm delnâm, jaunawas, kaſ

*) St. Rigas Romitejas generalſtreika uſſaukumu janwari, 1905. 25,000 eſj.

kā pamašara wehtrai rokas pretim plehšch... par šawu ti-
zibu wini dšeed šawâ kara dšeesmâ"*)).

Riġas generalstreikam ar tahdu pat neaišturamu wa-
ronigu špehku peeweenojās strahdneeku mašas Leepajâ,
Selgawâ, Wentspili: ja mehš paturam wehrâ, zi-
neleels šamehrâ ir teit fabrikas strahdneeku škaitš, zi-
špeedošchi gurdeni rit dšihwe šchahdâš prowintšchu pilšehtâš,
tab mehš ihsti tikai šapratišim, šahdam revoluzionaram
šparam te wajadšejâ lauštees uš ahru, lai šarkanais karogs
waretu wairâš deenas no weetas pahrwaldit šchis pilšehtâš!
Proletariata ušwaras apšina janwara deenâš tika tiš zeescha
un štipra, ka to newareja ari šatrizinat kritušcho upuru
škaitš (13. janwarî pee Riġas dšelšs tilta no šaldatu lodem
tika nogalinati šahdi 50 zilweki un wairâš kâ 100 eewai-
noti, — Latwijas sozjaldemokratija šaudeja 31 beedri, to
štarpâ daudšus no šaweem dedšigakeem proletariškeem zih-
nitajeem). Taišni šchis ahrprahtigais šaldatu ušbrukums ne-
apbrunotai, meerigai demonstrantu druhšmai wehl šimtkahrt
wairâš ušleesmoja strahdneeku šchkiras naidu, pee kritušcho
beedru šahrkeem tika dots nelokams zihnas šwehraštš un
taišni šcho nošleptawoto beedru nahwe peeschkihra wišai zih-
nai winas bahrgo, nopeetno šwehtumu. Simti un tuhšt-
šchi tagad štahjâš zihnitaju pulkâ sem sozjaldemokratijas ka-
roga, kas gatawi bij ušwaret waj mirt tautas atšwabina-
šchanas zihnâ. —

21. janwarî Riġas politiškais generalstreiks tika
išfludinats par beigtu, lai strahdneeku kuštiba tuhliit beš šahda
pahtraufuma pahreetu uš atšewiškkeem šaimneeziškeem
streikeem (generalstreika uššaukumâ jau bij minetas šaim-
neeziškâš prašibas, kâ: 8 štundu darba deena, minimala alga
1 rub. deenâ, ašorda un wiršdarbu atšelšchana). Kreewijas

*) Šk. Andreewš Needra „Gruhtâ brihdi“, Žehšis, 1905. g.

proletariats patlaban bij klaji usstahdijis šamas politiskās prasības, patlaban bij izziņitas pirmās usvaras pret zarisko patvaldību, un tikpat nekawejošchi Kreemijas strahdneeku masas ussahka reišā ar to tagad šavu aprehināšanos ar kapitalu. Wišā Kreemijā, tiklab zentros kā normalēs, Sibirijā un Kaukasiijā, Polijā un Baltijā, proletariats šaro par šavām ekonomiskām prasībām un teeshamari wišgaram izziņna ihšaku darba laiku (weenā otrā weetā pat 8 stundu darba deenu), augštaku algu, labakus darba apstahklus. Ja janwara generalstreiks politiskā šinā Kreemijas strahdneeku masas pazehla par wairakeem wehšturiškās attihstības pakahpeeneem uš augšchu, tad ekonomiskā šinā to pašchu išdara februara un marta šaimneezijšee streiki: proletariats gaišchi tagad apšinas netikween truhštioschās politiskās teesības, bet wišpirmā kahrtā šavu nepanesamo ekonomisko stahwoški, un neatlaidigā zihnā tas zenschas šaraut tam usliktās kapitala wāšchas. Ekonomiskā zihnā, kas pahrnehmuse wišu Kreemiju, jo warenuš wilaus šazel taišni Baltijā: februari streiko Rīgā kahdas 50 fabrikas ar apm. 30 tuhšt. strahdneekem, Jelgawā tanī pat laikā Kramera fabrikas strahdneeku streiks pahrwehršchas par generalstreiku wišā pilšehtā, tahdi pat streiki norišinas Deepajā un Wentspili. Pee tam jaewehro, ka streiki iželas lihds tam šozialdemokratiskai agitazijai deesgan nepeeetamās fabrikās (peem. Kusnezowa un Browodnifa Rīgā), ka ekonomiskā zihnā stahjas tahdas arodu nosares, kur lihds tam wehl pilnigā meegā šnauda strahdneeku šchīras kopapšina: tagad streiko wiši amati, streiko škroderi un kurpneeki, hurtliškhi un grahmatu šehjeji, muhrneeki un galdneeki, streiko oštas strahdneeki un kaleji, meesneeki un ahdgehri, ploštneeki un šomiji, šeltkaki un pilšehtas aptihritaji u. t. t. Un wišur pehž ihšakas waj ilgakas zihnas strahdneeki eeguhšt šinamus-atweeglinajumus: zaurmehrā wišās Rīgas fabrikās panahza

darbdeenāš šaiššinajumu uš 1 štundu un algāš paaugština-
jumu uš 10 proz. (škat. „Zihna“, Nr. 11, 1905. g.). Tas
bij tikai šahkums, jo nekur strahdneeki neapmeerinajās ar
šcheem šašneegumeem un gatavojās atkal uš tahtlakām
zihnām.

Rahdā mehrā wišās kustišbas wadiba atradās šozial-
demokratisko organizaciju rokās, ar šahdu nepahršpehjamu
energiju wišās malās tagad tika išplatita šozialdemokratijas
propaganda, to mums rahda šchini laikmetā išdotais prokla-
maziju škaitis: 1905. g. pirmos 3 mehnešhos Rigaš komi-
teja bij išlaiduše 75,000 hektografetus uššaukumus, Zentr.
Komitejas un Rigaš Komitejas drukato proklamaziju škaitis
bij ne wairāš ne mašāš kā 260 tuhšt. ekšemplari! —

Tas bij šaprotams, ka pilšehtu proletariata revoluzio-
narai kustišbai neišbehgami wjadšjeja aiššneegt ari lauku
nowaduš, ka austošchās revoluzijas štareem wjadšjeja
eešpihdet ari šalpu un gahjeju mitelku nešpodros logos.
Janwara generalštreika atškanāš aišklihdā lihds pat tahtla-
keem mešchu šakteem un ešeru lihššcheem Baltijā — pat wiš-
nošpeestatos werguš pahrnehma tagad apšina, ka Kreewijā
šahkufēs leelā zihna pret wišeem wamahkeem un iššuhze-
jeem! „Par Latwijas wergu Daugawu zel debēšis šarkanu
šarogu“ — tā škan šahds dšejolis iš toreijejās zihnāš laikeem,
jo gadu šimtenu werdsišbas šauna šihmi bij dšehšufchās kri-
tušcho zihnitaju ašinīs. Un nu dreb ari seme sem muišch-
neeku pilu pamateem. Marta šahkumā uššahš št reiku šalpi
Wentšpils, Grobinas un Aišputes aprinku
muišchāš. „3. martā notikās sem Leepajas komitejas wa-
dibas Ligutes šapos (pee Durbes) 150 šalpu šapulze; uš
barona Bordeliuša šapa tika uššpraušis šarkans šarogs: tu-
reja lihša runu par muišchneezibu.“ „20. martā notikās
pee Žihrawas bašnizās organizeta šapulze no 300 zilwe-
keem.“ „Wišewehrojamāš lauku šapulze sem Wentšpils

Komitejas wadibas noteek Dundagâ (6. martâ), kur peedalâs pahri par 1000 zilweku. Tika šarihtots gahjeens sem šarkanâ karoga. Pašchai pilij garam ejot atškaneja: „Nost ar muišchneekem!“ un rungu mešchs pazehlâs pret pils muh-reem.“ Tahdas šinas ņeeds nu „Zihna“ šawâ 11. numurâ.

Turam par wajadsigu peewest toreisejâs laukštrahdneeku ņaimneeziklâs prašibas. Zentr. Komitejas islaistâ proklamazijâ (40 tuhšt. ekš.) tâs škan šchahdi:

„Mešs prašam: 1) Prezeta wihra alga pee pašcha ustura lai naw masaka par 300 rubkeem gabâ, kuri ismaksajami šaidrâ naubâ! Kur lihgt us deputatu, tur tam jalihsinas 300 rubkeem gabâ. Turpmaš us deputatu neteek lihgtš. 2) Seewu deenas jaatzek. Ja nem ņewu pee darba, tad par katru beenu jamakšâ masakais 70 kapeikas. Ja ņewai zitur bod wairak — tad nedrihšt to peespeest lehtaki strahdat. Ja ņewa strahdâ wišu gadu, tad alga 225 rubki. 3) Puišcheem un meitâm japeeleek pee tagadejâm algâm 20 proz., tas ir 20 kap. us katru rubli. Deenas strahdneeku alga masakâ wihreescheem 1 rubliš, ņeweescheem 70 kap. 4) Gaba kalpeem alga jaismakšâ katra mehnescha beigâs. 5) Prezetam kalpam jabod atšewiškâ istaba ar lehki. Ne-prezetam weena istaba. Istabai jabuht ar toka grihbu, labeem logeem un krahšni un peeteekošchi plaschai. 6) Darba laikš (beš ehdeena laikem) no Jurgeem lihds Mikekeem 10 stundas, pahrejâ laikâ 8 stundas deenâ. Starpas starp ehdeena laikem nedrihšt buht garakas par 4 stundam. Pee kam brokastim jabod wišmaj 1 stunda, pušdeenai 2 un pušstundas un palaunadšim pušstunda. 7) Wiršstundas teek atšautas tikai ar strahdneeku wairakuma atwehli; par katru stundu jamakšâ wihreescheem 15 kap., ņeweeetem 10 kap. 8) Jaatzek wiš aforda darbi: puhrweetu darbi, partiju darbi u. t. t. 9) Wišâm ņwehtdeenâm jabuht brihwâm. Nepeezeešchamos darbus war uslikt, ja kalps ir ar meeru, ne wairak ka 2 ņwehtdeenas mehneš, pee kam par katru jamakšâ 150 kap. 10) Wiš amatneezibas un lauku darba rihki un sirgu leetas jabod pašcheem darba dewejeem. 11) Wišas šoda naudas jaatzek. 12) Šlimibas gadijeenos ahršis un jahles jabod par wolti un par šlimibas laiku jaismakšâ pilna alga. 13) Dšemdeschanas gadijumos ņeweeetes jaatšwabina no darba 6 nedekas preekš un 6 nedekas pehž dšemdeschanas, ismaksajot par šcho laiku pilnu algu. 14) Jaunakus par 16 gadem nedrihšt nemt ganos, ganu alga masakais 50 kap. deenâ. 15) Ur

strahdneekem jaapeetas peeklahjigi, nedrihkt toš ſaukt par „tu“, nedrihkt eemaiſtees winu mahjas dſihwê. 16) Kur kalpi kâ algu dabun daschas puhraweetas ſemes, tur tee lai ſtrahdâ ſew 4 deenas un muiſchai 2 deenas. Turpmat ſchahdas klaufchas galigi atzetamas un alga iſmaksajama ſkaidrâ naudâ. 17) Pee paſchu uſturas prezeteem kalpeem jakauj turet 2 gowis uſ darba deweja baribas waj jadod 1500 ſtopu peena gadâ. 18) Upkurinaſchanai jadod 2 aſis malkas jeb puſotras malkas un 2 aſis ſchagaru gadâ. 19) Muiſchâs, kur ſeewas eet pee darba, jaerihko uſ muiſchas rehina behrnu dahrsi, kuru pahrsinajhana uſdodama ſtrahdneeku iſwehletai ſkolotajai. 20) Jaerihko pee ſtrahdneeku dſihwokteem atejas weetas, akas waj pumpji. 21) Kartupeleem jadod puſ- un ſihſjaknêm zeturtidafa puhraweetas dahrsa ſemes muiſchas tuwumâ.

De peemineſim wehl tikai, kâ ſchis praſibas bij uſſtahditas nahkoſcham ſaimneezibas gadam. Marta ſtreikâ kalpu praſibas bij wiſai mehrenas: pa leelakai daſai Grobinas un Wiſputes aprinku muiſchâs kalpi paſtahweja uſ to, lai teem lihds Jurgeem (23. aprili) pee paſtahwoſchas algas wehl peeleeſ 10 rubku naudas, 2 puhri rudſu un 2 puhri meeſchu.

Ko darit tagad Baltijas junkureem? Lihds tam tee bij iſturejuſchees deesgan kuhtri un meegaini „kâ peehduſchees krododili“, — ſtrahdneeku kuſtiba gan toš maſleet uſtrauza, bet tâ kâ ta aprobeſchojâs tikai ar piſſehtâm, teeſchi neaiſſkakra winu materialâs intereſes, tad baroni ari apmeerinajâs, kâ uſ laukeem „ſozializms“ newareſhot eeweeſtees. Wajagot tikai iſkert wiſus „agitatorus“ — un mehſ redſam, kâ jau preeſch rewoluzijas kahds f. Erzdorfs Kupfers Taſku aprinki un f. Fogts Jaunjelgawâ kâ juni ſkraidâ un oſchnâ pehz „aiſleegteem rakſteem“. Tomehr wiſſ leelais junkuru wairums meerigi wehl laſija ſawu „Dûna Btg.: ſaimneeki noteiktâ terminâ bij klahrt ar ſawâm nomakſâm, kalpi nekurnot ſtrahdaja par ſawu bada algu, wiſur failas galwas un ſaleektas muguras kâ wezos dſimtkundſibas laikos. Un tagad pawiſam negaidot paſaule apgreeſâs otradi un kalpi — praſtee „lopi“ un „kerli“! — peeteiza muiſchu ihpaſchneekem ſtreiku! Tas nu bij uſtraukums

tahds, kà kad jau ar lauschamu dselji dragatu wiku ap-
kaltàs un ar zilſchu ſihmèm iſgresnotàs piku durwis. Pir-
mais wahrds, ko pahrbeedetee junkuri ſtoſtidamees wareja
iſrunat, bij: „ſaldatus ſchurp!“ Un Kurfemes muiſchas ar
ſteigu nu teef peefuhtitas pilnas ar ſaldateem, itkà te
katru brihdi waretu ſagaidit japanu uſbrufumus. Bet ar
to jau wehl nepeetika: tiklihds marta ſahkumâ daschu mui-
ſchu kalpi uſſtahdija ſinamàs praſibas, kad ari tuhlit muiſch-
neezibas uſdewumâ f. Meijendorfs eeradàs Zarſtoje Selâ
un 15. martâ Kurfeme un Widſeme teef iſfludinatas „ſem
paſtiprinatas apſardſibas“*). Te mehs ihſti atkal
redſam balteefchu junkuru waru un eefpaidu: janwarî no-
teef generalſtreiks Baltijas pilſehtàs, ſahkàs jau ſadurſmes
ar polizifteem un kaſakeem, parahdàs jau nemeera ſihmes
ſtarp weetejo garnizona ſaldateem, — tomehr nekahdu ſe-
wiſchku wehribu negreesch uſ to Peterburgas waldbibas eestah-
des. Bet tiklihds Raſdangas waj Dundagas kalpi peeprafa
10 rublu algas, 2 puhri rudſu un 2 puhri meefchu, tad
tuhlit treez ſchurp weſelus ſaldatu wilzeenus un pahrs ſtundu
laitâ teef iſgatawots „Wizaugſtakais prikaſs“ par paſtipri-
natu apſardſibu...

Un nu junkuri iſmehginajàs kalpu beedroto ſpehku ſa-
lauſt! Tâ peem. uſ Dundagu teef aiſſuhtiti 120 kahjneeki
un draguni „meera un kahtibas“ aiſſardſibai; Zihrawâ 75
ſaldati un meſchungs ar ſaweem ſuneem dsenas pa meſchu

*) No duſmàm wehl tagad elſch balteefchu junkuri, ka ſtuhrgal-
wigais Widſemes gubernators Paſchfows toreis teem neefot dewis ſal-
datus, bet weenkahrſchi atteizees, lai tee „uſlabojot“ kalpu ſtahwokli,
tad nekahdi ſpaidu lihdsfekki nebuſchot wajadſigi. Par to tad ari ne-
paſklaufigais gubernators drihſâ laitâ tika aiſdsihts un wina weetâ
nahza iſtapiigais junkuru deenderis ſweginzows. Wijis wehl otris
Paſchfowam lihdsigs „neghlis“ — kahds ſemneeku komiſars Gredingers
Terbatas aprinki, kas uſſtahjees par to, ka ſtreikotaju kalpu praſibas
eſot iſpildamas. Waj tas naw breeſmigi! Waj ſem tahdeem apſtahktem
Kreewijas walſts war paſtahwet! — tâ kleeſd muhſu junkuri, ſf. „Œet-
tiſche Revolution“, II., 171.—173. lap. p.

„agitatoreem“ paſaſ; Miſpupes zeetumâ uſ baronu p̄awehli teef eeflodſiti 35 ſtreikotaji=kalpi. Un ſo naw paſpehjuſchi iſdarit draguni ar ſawâm nagaiſâm, to puhlaſ tagad pa=weiſt meerteefneſchi ar ſaweem „teefas ehrgleem“. Pats meerteefneſis uſ junkuru laipno aizinajumu eerodas muiſchâ un iſſpreeſch „ahtru, taiſnu un ſchehligu“ teefu: uſ ſpreeduma pamata teef iſlikti no ſaweem dſihwoſkeem un ar wiſâm mantâm iſſweeſti ſchogmalê 26. martâ 33 Wehrgales un 19 Rahdes kalpi; 28. martâ 8 Melbſires kalpi; 29. martâ 9 Bahrtes kalpi; 8. aprili Preekulê 21 muiſchu kalps teef noteefats par „ſtreiku muſinaſchanu“ areſtâ no 1 nedelas lihdi 2 mehneſcheem; 9. aprili teef iſlikti no dſihwoſkeem 14 Dunalkas un 3 Maſ=Taſfu kalpi u. t. t. Ziſ ahtri te ſtrahdâ wal dibas teefa, beſ ka hdaſ wilzinaſchanas kâ ar ekſtrâ wilzeenu, kamehr zitadi paeet gadi, ja ka hds kalps uſſahzis prahwotees ar ſawu „kungu“... Baronu ri hziba ſchinî momentâ bij tiſ nejauki plehſoniga un brutala, ka toreif pat daſcheem winu zilts brahleem apſtrehjaſ duhſcha: tâ peem. ka hds Widſemes komiſars ſ. Kleiſts ſahka wahzu laikraſtos polemizeet ar baronu Molleri, ka kalpu praſibas tikuſchas uſſtahditas „mehrenâ un paſemigâ formâ“. Bet tad ſahka ſpeegt pa wiſeem „Düna=Ztg.“ lakteem, ka „praſtais lauſchu puhliſ“ nedrihſtot dabut wirsroku un ka nekahdâ ſinâ „newajaga peekahptees, newajaga padotees, bet pa ſtreika laiku ſtrahdat paſcheem, lai galigi nepaſaudetu waru pâr laudim, kuri aizinati kalpot un ne waldit“ („Düna=Ztg.“, Nr. 81, 1905). Bet weegli bij: „ſtrahdat paſcheem“! Waj tad teefſham lai barons pats nemtu rokâs mehſlu daſſchu? waj lai zeenmahte ar muiſchas freilenem ſahktu gowis ſlaukt un ſiwenus dſirdit? Rats ſapratis, ka tiſ ſemu balteefſchu ariſtokrats newar grimt, un tamdehſ ar aiſturetâm duſmâm weenâ otrâ muiſchâ kalpeem teefſham peelika 5 rbl. naudâ un 2 puhruſ labibas. (Ja paſtatamees ſodekſpediziju

nošchauto kalpu šarakstâ Grobinas un Aisputes aprinku muišchâs, tad redsam, zik daudseem maškaja dšihwibu šchee 2 labibas puhri).

Tas bij jau pret wiseem pašahmoščas kahrtibas pamateem, ka kalpi usdroščinajâs usstahdit un teesçam ari isdabut zauri šawas prašibas. Nu ir atrašiti „wiši rupjee materialee instinkti“, nu nonemtas nošt robesčas „tautas sagligai kahrei pehz šwescha ihpaščuma“ — tà gaudoja priwiligetee leekeshchi, kas šawâ nepeepildamâ mantkahribâ latweešču semneeku prata islaupit lihds pehdejam kreklam. Bet netikween neezigee ekonomiskee atweeglinajumi, kahduš baroni bij speesti dot kalpeem, padarija tos glušchi trakus — te nahza wehl klaht, ka šchini zihnâ pilnigi pahrweidojâs tautas agrakâ werdsiškâ pšichika, issuda no paaušču paauščem eedsimtâs kalpibas bailes un „pahrgrosijâs pat semneeka šisionomija un wina škats, kad tas tagad stahweja šawa kunga preeščâ*). „Man grüßt mich nicht mehr“ (mani wairs nesweizina) — tà kehrza pa „Düna=Ztg.“ šlejâm kahds nahwigi nošaitinats šila junkurs un prašija par šcho breešmigo nošegumu ne wiraš ne masaš kâ — kara teesas! Kahds zits atkal isšludinaja šewišķu „špeegu fondu“, waj tad tahdâ kahrtâ newareschot atrast nolahdeto šozialistu drukatawas: daščam labam weinbergim šeekalas ween tezeja par muišchneežibas isšoliteem tuhštoscheem, bet tikai newareja tos ispelnit (reiš gan Dundagas meščos bij ušošchajuschi kahdu šawadu daiķtu un junkuru prese jau gawileja, ka nu esot „Zihnas“ drukatawa rokâs, bet pehz pahris deenâm eeguwumu tuwaš apškatot bij ar šlahbu duhšču jaatšihštas, ka tas esot — wašku špeesčams riškš**). Štneka

*) Šal. „Die Revolution in den Ostseeprovinzen von 1905—1906“, Riga, 1906, 11. lap. p. (Grahmatele isdota anonimi, bet pehz wiša špreešchot to šarakstijis kahds wahzu bafnižungs).

***) „Zihna“, 21. num. 1905. g.

nešafneedja ſchinî momentâ muhſu diſchziltigee politiķi, it nepawiſam tee ſawâ apſtulbumâ neprata peekahptees un ſkrehja paſchi taiſni poſtâ eekſhâ! Wiņu weenigâ politiſkâ gudriba, ko tee kladiſinaja waj katrâ „Dūna=Ētg.“ numurâ, bij: „kara teefu eeweſchana, ſaldatu eeweetoſchana nemeerigos pagastos uſ paſchu pagastu rehķina, „ſchneidiga“ bendeſchana ar eerotſcheem rokâs“ (Verhaftungen und Aburteilung nach Kriegsrecht, Stationierung von mehr Militär in den unruhigen Gemeinden und zwar für Rechnung derselben, ſowie ſchneidiges Einſchreiten der bewaffneten Macht).

Bet par ſpihti wiſeem junkuriſkeem draudeem un waras darbeem lauķu kuſtiba nemitigi gahja ſtraujumâ un plaſchumâ, pehķ marta ſtreikeem drihſ ween nahza ſaſnizu demonstrazijs, un kalpeem un gahjejeem peeweenojâs ari ſaimneeki=maſgruntneeki zihnâ pret muiſchneezibu. (Latwijas ſozialdemokratijs weenmehr ſtahwejuſe uſ proletariſkâs ſchķiru zihnâs pamateem; ta ir atbalſtijufeſ weenmehr uſ ſawas ſchķiras ſpehķeem un naw meklejuſe ſew palihgu pee zitâm neproletariſkâm ſchķirâm; ta naw ſlehguſe kompromiſus ar ſchahdeem waj tahdeem birgeliskeem elementeem un tâpat paſchâ proletariata rindâs ta katreis aplarojuſe maldigus aiſſpreedumus waj greiſâs ſihķbirgeliskâs tendenzes. Tâ peem. lauķſtrahdneeku jautajumâ latweeſchu ſozialdemokrati neelaidâs uſ nekahdâm „semeſ dalischanas“ teekſmēm, bet weenmehr un wiſur uſſwehra proletariſkâs ſchķiru zihnâs gala mehrķi — ſozialiſmu (taſ ir redſams no wiſâm lauķſtrahdneeku proklamaziĵâm). Un tâpat ari riķkojâs Latwijas ſozialdemokratijs wiſpahrejâ Baltijas agrarjautajumâ: ta neleedſa ſaiwu pabalſtu ſemneekēem=maſgruntneekēem, ziķ tahlu tee teeſcham noſtahjâs klajâ opoſizijâ pret patwaldneezifķi=muiſchneezifķo eekahrtu, ta ſauza wiņus uſ zihnu par wiſpahrejâm demokratiſkâm praſibâm, bet ta ſtingri un noteikķi uſſtahjâs pret tahdeem maſgruntneezibâs

zenteeneem, kas wareja kaitet proletariata šķīras interesēm vaj arī aiskawet šabedriškās attihstības progresu. Tamdehļ arī Latwijas sozjaldemokratija atteizās no šewišķās „agrar-programas“ uštahdišchanas, jo ta wareja atsiht tikai šamu proletariškās partijas programu un tanī išteiktās ekonomiskās un politiskās prasības. Tahds bij muhsu stahwoflis jau pirms revoluzijas, tā to lašam muhsu partijas programā projektā (išstrahdats 1903. g. jūlijā):

„Lai išnihzinatu pehdejās dšimtbušišchanas paleekas, kas tā šmags šlogs gulstas uš šemneekem, un lai raditu brihwu zetu šaimneezīšlai attihstībai un lihds ar to brihwei šķīru zihnai, Latweešchu soz.-dem. strahdn. partija praša, lai tiktu atzelti wišadi klaušči, nodewas un nastas, kuras ušweltas weenigi šemneekem; lai tiktu atzeltas wišas muišneeku, garidsneeku un šiškgruntneeku preekšrozības un lai leeleem ihpašneekem teek ušliski šamehrā wišaugstakee nodokki.

Latweešchu soz.-dem. strahdn. partija uštahjas pret katru išsuhišchanu un apšpeeschanu, bet šiimbrihišam norobescho šawu darbību ar teešchu proletariata interesču aištahwešchanu; ta neušnemas tamdehļ uštahdit prašības, kuras nahktu par labu weenigi muhsu mašgruntneekem tā tahdeem. Latweešchu soz.-dem. strahdn. partija išsašas pret tahdu prašību ušnemschanu programā, kuras taišni šekmē tikai mašgruntneeku šķīras labumus un palihds winas ihpašuma kahrtības noštirinašchanai uš šabedribas un tamlihds arī uš strahdneeku šķīras rehkina*).

Un kad nu revoluzijai šahkotees proletariata zihņas gaita šakustinaja un eerosinaja arī zitas apšpeestās šabedriškās grupas uštahdit šawas prasības, tad arī te Latwijas sozjaldemokratija ne par šoliti nenowiršijās šahnus no šawas programā un taktikas prinzišpeem. Ša pahrlašam 1905. g. februari un martā išlaidtos Zentr. Komitejas ušsaukumus „Wišeem latweešchu šemneekem“, „Lai dšihwo tautas pašwaldbiba!“, „Šemneeki!“, tad atrodam te muhsu programā wišpahrejšās demokratiškās prasības, peemehrotas šewišķeem Baktijas apštahkleem. (Širmā kahrtā tā tad šat-

*) „Sozialdemokrats“, Nr. 17, 1903. g.

werfmes fapulzes fanahfchanu uš wispahreju, weenlihdfigu, teefchu un aifflahthu wehleſchanu pamata, weeteju demokra- tiſku paſchwaldibu, tautas ſkolas reformu, fahrtu atzefchanu un wiſadu primilegiju iſnihzinafchanu, augſtas ſemeš rentes paſeminafchanu, un tad wehl: „lai wiſas wajadsibas waretu iſſkaidrot un ſawas intereſes aiſſtahwet, mehš praſam: per- ſonas un dſihwoſka neaiſſkaramibu, apſinas, runas, preſes, fapultſchu, ſtreiku un beedroſchanas brihwibu“.) Schis pro- klamazijas nekad neaiſmirſa latweeſchu ſemneekem atgah- dinat, ka „muhſu eenaidneeki ir diwi: wežà kreewu waldbiba un wahzu muiſchneeziba“ un ka „no wahzu werdsibas mehš eſam eekrituſchi kreewu werdsibà un daudſkahrt neſam diwuš juhgus uš reiſ: wahzu baronu un kreewu tſchinowneeku“*). Un no ſchis werdsibas ahrà wed tikai rewoluzijas zekſch: „padewiba neder mums, kureem wiſa nahſotne at- faras no wairak brihwibas, no labaka ſtahwoſka eekarofcha- nas! Ne ar padewibu ſabriku ſtrahdneeki tikufchi pee ſawas tagadejàs waras, bet tikai ar pretofchanos un nemeereem... Reformu mahte alaſch ir bijuſe dumpiba un upuru aſinis!“ Un atkal pehz kahda zita uſſaukuma: „Litſim juſt patwaldbi- bai un muiſchneezibai, ka ſemneeka ſteegrainà roka ir ne maſak ſmaga kà pilſehtas ſtrahdneeka roka. Pazelfim ari mehš lepni un droſchi ſarkano karogu, muhſu zihnas ſau- zeeneem dahrdot!“ —

Latweeſchu ſemneeki, kas lihds ſchim weenmehr uš ze- keem bij luhguſchees ſchehlaſtibu, tagad zehlàs kahjàs. Wiſ- pirms tee tomehr ſawu praſibu formuleſchanai un uſſtahdi- ſchanai mehginaja iſleetot legalus lihdsfekus: „Wiſaug-

*) Leelakà daka no Latw. ſoz.-dem. ſtrahdn. partijas iſdewumeem un uſſaukumeem par 1904. un 1905. gadu atrodami jo ruhpiigi ſakahrtoti Internazionalià ſozialiftiſka ſekretariata bibliotekà Briſelē. Par kontr- rewoluzijas gadeem (1906.—1908.) turpretim materiali wiſai nepilnigi waj pat pawiſam truht.

stakais" ufasš no 18. februara bij solijis šaukt „pee likumu projektu eepreekšhejās išttrahdaschanas un apšpreešchanas ar tautas uštizibu weltitus un no eedšihwotajeem ištwehletus zeenigafos wihrus“; beš šči nahkofšhās walšts domes apšolijuma waldbiba ušaižinaja tuhliit eestahdes un privatas peršonas eefneegt preekšhlikumus ministru padomei par to, ka hdi pahrlabojumi eewedami tagadejā walšts dšihwē*). Kā leekas, tad ščo legalo eefpehjamibu demokratiško prašibu nošfaidrošchanai un propagandeschanai tautas mašas nekur Kreewijā tiš plašči neišleetoja kā Baltijas gubernās.

Bet šchoreiš latweešchu semneeki preekšch šawām šuhdsibām un prašibām negahja padomu meklet un šimteneekus maškat tautiškeem adwošateem, tee uššahka šawu leetu beš urjawām un walšts himnām, un pehz palihga tee greešās pee latweešchu sošialdemokrateem. Birnee semneeki, kas peestahjās fabrikas štrahdneeku kustišbai sem sošialdemokratijas ka-roga, bij Rigas apkahrtneš (Beerinu, Šchampetra, Solitudes, Annas muišchinas u. z.) šihkrentneeki, kuri februara beigās notura 1500—2000 žilweku leelas šapulzes un sem sošialdemokratu wadibas išttrahdā šawus lehmumus. Tas pats noteekas ari žitās Latwijas nomalēs, kur ween ka hda pagasta semneeki štahjas pee šawu prašibu uštšahdišchanas. Minešim te tišai, ka pašihštamā „Lauweešchu semneeku petizija“, kura wairak waj mašak nodereja žitām „petizi-

*) Ra hds šajufums tereiš waldbija birokratijas aprindās, to re-dšam no tam, ka daščas štundas pirms šči „Wišaugštakā ušafa“ tanī pašhā 18. februari bij ištšots „Wišaugštakais manifešt“. Tanī žars Nikolajs met krustu un šauz uštizamos pareištizigos pawalštneekus palihgā „pahrwaret ahreju eenaidneeku un apšpeest nemeeru pašchu semē“; tanī tas leelās, ka žaur „šwehtas pareištizigas bašnizas luhgšchanām patwaldiba tiššot wehl tišai štprafa“ —, bet tuhliit pehz tam tas parakšta ušaižinajumu, lai tautas preekšhštahwi nahk ščo pašchu ar deew-luhgumeem noštprinato patwaldibu pahrgrošit! Šā toreiš waldbibas kūrš pehz wehja rahditaja apgreešās weenā deenā apkahrt...

jàm" par paraugu, bij daschu sozialdemokratu farakstita *). To leezina jau winas šaturš, kas šakšan ar toreisejam Zentr. Komitejas proklamacijam, — škadraf te tikai bij usswehrts wehlamas agraras reformas:

„1) peelihdsinat semneekus wišam zitam kahtam ka pilnteešigus walsts pilsonus; 2) peespeest muišchneekus likuma zeka pahrdot wehl nepahrdoto semneeku semi, noteizot semes zenu un gahdajot semneekem kreditu; 3) pahrwehrt basnizu un krona muišchas par šabee-dribas ihpašchumu;... 5) atzelt muišchneeku priwiligijas, ka šwejas un medibu teešibas us semneeku semes, tapat tiltu un zeku špaidus, pahrwehrtot tiltus, zekus un prahmjus par šabee-dribas ihpašchumu; 6) nofahrtot serwitutus (teešibas kopeji leetot ganibas u. 3.); 7) šamehrot realnastas (klauschas) ar semes ihpašchneeku semes daudsumu, pee kam us wehleschanos kaut pahrwehrt klauschus naudā; 8) dot semneekem teešibas zelt un wadit wišadas ruhpneezibas eestahdes.“

Wiša ši „petiziju“ apšpreešhana un šastahdišhana gahja tikpat likumigu zeku ka muišchneezibas landtagu šapulzeschanas un wiru eesneegumu parakstišhana. Te taišni tika išpildits waldbibas ušaižinajums, bet ko nošihme likums waj waldbibas pawehle, ja tas balteešchu junkureem naw pa prahtam! Kasaku nagaitas — tanī eetweras muhsu muišchneeku teešibas un likumibas apšina! Kad 6. martā šalasišas meschā kahti 2000 neapbrunoti Beerim muišchas šihlsemneeki pahrrunat šawas wajadsibas, tad us muišchas ihpašchneeka f. Šakena aizinajumu šapulzei usklupa ap 30—35 šasaki un kahti 25 polizisti. Šapulzejušchees dewas behgt. Kasaki drahsās ar wišu šparu pakat un zirta laudis ar nagaitam un šobineem ka šwehri. 8 zilweki tika peekauti pat tik šmagi, ka bij janowed us šlimnizu; weenam no teem pri-

*) Šis petizijas tika šastahditas rewoluzionaras propagandas noluhā, lai tahdi buhtu eespehšams demokratisšas prašibas škadri išteikt un pahrrunat, darit tas pašcham masam tuwu šaprotamas un eero-finat masas us zihnu par šhim prašbam. Sozialdemokrati, protams, bij pretim šcho petiziju eesneegšanai ministru padomei, ka tas ari redšams no partijas otra kongresa resoluzijam.

štaws pat iſſpehris azi („Zihna“, Nr. 11, 1905. g.). Waretu teikt, ka ſchi ſapulze nebij likumigi atkauta, bet tas pats notika ari ar ſapulzēm, kas eepreekſch jau bij peeteiktas aprinkā polizijai. Tā peem. „3. junijā uſ Dſelſawas weetneeku pulka lehmuma ſanahza apſahrtejee ſemneeki dehl ſemneeku petizijas apſpreeſchanas un weetejā monopola un kroga ſlehgſchanas. Lauſchu bij ſalaſijees ap 500 zilweku. Geſahka pahr-runat petiziju un jau nonahza pee paraſtiſchanas. Bet te ataulekſchoja kaſaki, kureem eepreekſch ar ſchnabi un alu „garu pazilajuſchi“ baſnizkungs Munings un weetejās muiſchas ihpaſchneeks Sadowſkis. No kaſaku ſlaktina weens nahwigi eewainots un wairafi weeglat“ („Zihna“, Nr. 16, 1905. g.*).

Bet ar to wehl nepeetika. „Düna=Ztg.“ kleeſa tagad nelabā baſti, ka pagastu waldēm uſ wiſtingraſo janoleedſiſpildit 18. februara waldibas ukaſu, jo ar to „turigu lauſchu manta un dſihwiba teeſ no rupjas waras apdraudeta“! Un wiſai latweeſchu preſei jauſleel par peenahkumu aiſſtahwet muiſchneezibas intereſes un aprahdit, ka „rewoluzionarā kuſtiba“ ir pretlikumiga un pret paſchu walſts wehrſta. Ja „nazonalu un kahrtu pretſchēibām jaapfluſt, kur leeta groſas ap (muiſchneezibas! D. Br.) dſihwibu un ihpaſchumu, kahrtibu, teeſibām un likumeem“ („Düna=Ztg.“, 23. März 1905).

Te jaatſihmē, ka toreis aprila mehneſi pacluſām tika ijmehginata warbuhteja „ſapraſchanās“ ſtarp balteeſchu konſerwatiweem un latweeſchu tautiſki-mehreneem birgeleem. Sawās muiſchās baroni ar kaſpeem un ſaimneekēem pat ſarunās neelaidās un rahdija teem kaſaku kantschuku, pret pa-

* Papildinaſim ſcho koſpondenzi ar kaſdu „Deenas Lapas“ ſinojumu: „Pagasta namu eelenza aprinkā preekſchneeka palihgs Grigorjews ar bandu kaſaku un nekahdi nenofeeguſchos zilwekus ar nagaiſkām un ſobineem tik breeſmigi ſita un dauſija, ka daſchi palika aſinīs uſ weetas guſot; weenam pahrlauſis mugurkaulīs. Rahdus 4 areſteja un peeſetus pee ſirgeem aiſweda zeetumā.“ „D. L.“ 255 num. 1905.

gastu mahjām, kur tika pahrspreeštas semneeku wjadšibas, tee riškoja ušbrukumus, — bet Leelās gildes šahlē winu ūh-titee preekščstahwoji wišā šlepenibā raudšija „šapraštees“ ar tā šauzameem latweešchu „šabeedriškeem darbineekeem“ un toš weenā waj otrā jautajumā pahrdabut šawā pušē*). Ja ari ihštee šila junkuri uš laukeem nekā negribeja šajehgt no preekščhā stahwoščhām wehšturiskām pahrgrosibām, tad to-mehr muišchneežibas politiškee wadoni bij no Peterburgas peeteekošchi informeti, ka zariskā patwaldiba zihnā ar rewoluziju šawu lihdišchinejo neaprobeshoto waru wairs isglaht newarēs un ka ta buhš špeesta šchahdā waj tahdā weidā „konstituziju“ apšolit un warbuht ari pašludināt. Bet ja nepa-stahwēs wairs Kreewijas neaprobeshotā zara patwaldiba, tad kas lai noteek ar neaprobeshoto junkuru patwaldibu Baltijā? waj tad nesahkšees atkal „reformas“ un neaišflaužis projam daudšas no muišchneežibas šwarigatām privileģijām? Tapehž tahkredsiģakee balteešchu politikī raudšija pee laika ar latweešchu burschuasijas palihdšibu nostiprināt šawas po-sizijas. To ari iškā pašihstamais „Dūna=Žtg.“ redaktors Serašims šcho brahligo konferenzi atklašjot: „Ja nahšs laiks, kur beigšees wežās pahrkreewošchanas sistemas špaidi un rodas iškredse zaur pašchu darbu tā eerihkot balteeščhu mahju, ka wiši eedšihwotaji tanī war meerigi dšihwot bla-kus, waj tad nebuhtu eepšehjams ari presē jautajumus lee-tiški pahrrunāt un tā aišbehrt wišmas weenu ušbudina-

*) No balteešchu pušes uš šcho „gowju andeli“ bij eeradušchees winu špehjiģakee literariškee barwešchi: landrats š. Strandmans, Šobiens, Serašims, abi Stavenhageni, Šchiemans, mahž. Bernewižs u. z. no latweešcheem mineštm: Albertu, Šchakšti, Šteršti, Weberi, Weišmanu Žahni (no „Latw. Awišem“), Plutu Wili, Kraštkalnu, agronomu Wišeneeku, prahwestu Trbi u. z. Uri pašihstamais latweešchu demokrats A. Bergs nehmis dalibu šchini konferenzē, bet tikai wišch šoti pufojās uš Serašimu, ka tas nu to atklašjis, jo bijis tatschu šawštarpeji norunats, ka „šchos notikumus atklašti neišpaudis“. Šk. „Dšimt. Wehstn.“, Nr. 17, 1911.

jumu avotu" *). Bet no ſchis „ſapraſchanàs“ toreij neſas neiſnahza. Wiſpirms jau aij ſcheem latweeſchu „ſabee-driſkeem darbineeſkeem“ neſtahweja it neſahdas ſabee-driſkas grupas, teem ari nebij ne maſakà eeſpaيدا uſ weenu waj ottru ſabee-dribas daku, un ſchee Alberti, Tſchakſtes, Blutu Wiki u. t. t. zitu neko nerepreſenteja ſchinî ſapulzê kà tikai ſewi paſchu un ſawas gimenes! Un beſ tam min. wahzu un latweeſchu „glahbejeem“ paſcheem ſawâ ſtarpâ neſaſta-neja domas neweenâ jautajumâ: balteeſchu preeſchſtahwji nekur negribeja peekahptees, ne ari kahdu ſtremeli no ſawas waras atmehrit latweeſchu konkurentem (pat no patronata teeſibàm tee negribeja atlaiſtees melnſimtneeku prahweſtam Trbe par leelu nepatiſchjanu); weetejàs paſchwaldibas jau-tajumâ balteeſchi, protams, aiſſtahweja ſawu landtagu, kuru wajagot „organiſki“ tahlaſ attihſtit, peelaiſchot tanî daſchuſ leelſaimneeku preeſchſtahwjuſ, bet pilnigi iſſlehdſot beſſem-neeku lihdsdalibu; kad beſ tam daſchi latweeſchi eerunajàs par muiſchu privilegiju aprobeſchoſchjanu, tad junkuru pilnwaro-tee ſtrupi atteiza, ka to wini uſſſtatot par „eſſpropriaziju“ un par „ſozialiſma un komuniſma“ ſahkumu! Neſas zits ne-atlikàs, ka nemt zepures un eet mahjàs, — noſlehdſamâ „ſa-praſchanàs“ bij jauſſſtata par iſſjukuſchu... Bet balteeſcheem nebij eemeſla ſuhrotees par latweeſchu nepateizibu, jo beſ kahda formala „kompromiſa“ ſchinî gruhtâ brihdî teem ſtei-dſàs iſſkalpot muhſu „tautiſkee iwadoni“. Lai minam tikai Fr. Weinbergi, kaſ tikpat ſirdigi kà tagad jau toreij iſpil-dija polizijas ſuna lomu (kà ſinams, tſchetrakahjainee polizi-jas ſuni tika eeweſti tikai pehz „konſtituzijas“): uſ ſwilpeenu taſ drahſàs eeſchâ wiſnetihrakàs dukkès, iſoſtija un iſwan-dija wiſas malas un ar ſaweem „Rigas Uwifeſ“ meloju-meem peegahdaja wiſlabako materialu junkuru preſei, kaſ

*) Ernst Geraphim. Aus der Arbeit eines baltischen Journalisten, 180—181 lap. p. Riga, 1911.

tad wehlaſ tika iſleetots polizijas departamenta ofiſialoſ ſino-
jumoſ. Latweeſchu dſejneekſ un rakſtneekſ Andr. Needra,
kuram pahriſ gaduſ atpaſaſ pateizigà latwju tauta bij ſa-
metuſe naudu mahju eepirſchanai, tagad neſahwa neweenu
deenu ſawai ſpalwai apſchuht un fabrizeja weenu pehz otraſ
ſawas aſaraini=nekreetnaſ pretſozialiſtu broſchuras, kuraſ nu
pudeem pirka baroni un baſnizlungi un kaſaku nagaitu pa-
wadibà iſſwaidija pa wiſu Baltiju. Kur Weinbergiſ aiſ-
ſmaziſ rehja, tur Needra atkaſ ſmilſtot gaudoja, bet abi
wini tupeja tagad deenu un naſti patwaldibaſ un muiſchnee-
zibaſ wahrtu preeſſchâ. Un wezaiſ „idealiſtiſ“ un „tautaſ
waroniſ“ Alekſanderſ Weberſ, neſpehdamiſ latweeſchu ſem-
neekuſ ar ſpalwu apſarot, zentâſ wahzu muiſchneezibai
nahſt palihgâ ar rungu, organiſejot Strikwerê brunotu
ſelbſtſchuzi no tumſchakeem ſaimneekem. Uri Rigâſ latw.
beedribaſ runâſ wihri ar Fr. Groſſwaldu preeſſchgalâ ne-
kawejaſ wairſ neweenu brihdi ilgaſ noſtahteſ klaji waldbi-
baſ un muiſchneezibaſ puſê — ſchee reakzionaree meetpil-
ſoni tureja par ſawu peenahkumu eeſneegt „latweeſchu tau-
taſ“ wahrdaſ miniſtru padomei petiziju, ka tauta neeſot wehl
politiſkâ ſinâ „ſagatawota“ un ka tapehz tai wiſpahrejaſ
wehleſchanu teeſibaſ newarot dot! Scheem glupeem ſchpih-
fereem bij tihri bail, ka tikaſ zariſkâ patwaldiba par daudi
neaiſrautoſ no demokraſiſkâm reformâm, un tà „mahmu-
linaſ“ buſetê radâſ wiſadi padombeweji Buliginam un Tre-
powam. Tautiſkee wetſchi gribeja pat dibinat ſawu „konſer-
watiwo partiju“, bet tikaſ newareja tanî laiſkâ ſem ſchahdaſ
„partijaſ“ karoga ſadabut kopâ ne pahriſ dutſchu runâſ
wihru.

ſigahja ſchoreiſ tilpat behdigi kâ 1904. gadâ, kad
Weinbergiſ kopâ ar tautiſko jeſuitu Treulandu ſaaizinateem
Rigâſ beedribu preeſſchneekem liſa preeſſchâ nelaimigo pro-
jektu eerihſot ſawu tautiſki=biſgelikku „ochranku“ ſozialiſtu

išspeegoſchanai un ķerſchanai*). Revoluzijas mehtra iſtikh-
rija ſaſmatuſcho politiſko gaiſu pee mums Latvijā un wiſāz
malās ſahka nu brihwaki elpot. Pat glehwi kuhtrās tautiſki-
ſihķpilſoniſkās aprindās ſahka maſleet kritiſki domat un ſa-
manit, ka wianu „wadoni“, kuruſ tee gadu deſmiteem zaurē
bij deewinajuſchi, naw nekaſ wairak kà neleefchi waj nejeħ-
gaſ. Wiſu, ko tee bij ſludinajuſchi kà augſtaķo „politiſko
gudribu“, tagad mehſture eeſlauzija mehſlu bedrē. Rigas
ſihķpilſoniſķee elementi greeſa nu muguru ſaweem
Weinbergeem un Groſzwaldeem un gaħja politiſko aħbezi
mahziteeſ pee latweeſchu ſozialdemokrateem. Mineſim te
tikai faktu, ka 24 Rigas demokratikās beedribas 1905. g.
waſarā nodibinaja ſawu „ſaweenibu“, kura weenā otrā
weetā zentās pabalſtit ſtrahdneeku kuſtibu (tā peem. tās
eeſneedſa Rigas pilſeħtas waldei proteſtu pret kaſaku miti-
naſchanu, pret nepeekahpſchanoſ tramwajneeku ſtreikā u. t. t.).
Ari tā ſauktā latweeſchu „inteligenze“ raiſijās nu walā no
„mahmulinas“ aiſgahdibas un — peħz kreemu rakſtneeku,
aħrſtu, adwokatu, inſcheneeru u. z. parauga — mehginaja
ari peeſleetees wiſpahrejām demokratikām praſibām. Tā
ar ſozialdemokratu lihħſdalibu tika iſſtrahdata paſihſtamā
„Latweeſchu inteligenzes petizija“; atſihmeſim te tikai weħl,
ka toreiſ ſem ſchis petizijas ſteidſās pirmee ſawu wahrdu
pawilkt wiſadi rakſtneezini un dſejneezini, kaſ pahriſ gaduſ-
weħlak tāpat ſpeedās un gruhdās, lai tiktu pirmee klaħt pee
Weinberga ſwahrku ſtuħra...

Latweeſchu „inteligenze“ ir weegli ſwaidama: ta war
uſ iħſu briħdi uſleefmot kà ſalmu ugunſ, bet driħſ peħz tam

*) Tuwat par to „Sozialdemokrats“. Nr. 24 (Rā latweeſchu
birgeſi gribeja tehwu ſemi glahbt). Toreiſ 1904 g. muħſu reakzionaree
diſchtauteeſchi pat ne par ſahdu nauđu newareja ſahſiht tahdu „ſpezia-
liſtu“, kaſ waretu ſozialiſmu „apgahſt“, — tagad teem wairſ naw ko
beħdateeſ, jo beſ Plutu Wiķa nu teem ir M. Walters un J. Janķawſ,
kaſ ſchahdu darbu labpraħt uſnemaſ. Tautiſkai birgelibai literariſki-
politiſku ſchmoku wairſ netruħſt...

Kuhtrâ meerâ mirkt un truhdet kâ mehslu kahrta; latweeschu intelligenti pa wisleelakai dakai ir waroni uf weenu stundu, bet glehmuli uf wifu muhschu! Tomehr no schis „intelligenzes“ mums jaatdala nost muhsu tautskolotaji, kuru idealisms, darba zensiba un nopeetniba mums jastahda jo augstu (protams, runa te eet tikai par apsinigo, progresiwo skolotaju daku, newis par wiseem mahzitaju un kreemu inspektoru kalpeem). Bes leeka pahrspihlejuma mehš waram teikt, ka tahda demokratiska inteligenze, tahdi tautskolotaji, kahdus wehlaš pee mums noplahwa kontrrevoluzijas isfapts, — naw bijuschi neweenâ Ciropas demokratiska semè (tâ peem. isdaudsinatâs Somijas skolotaji newar lihdsinatees muhsu tautskolas darbineekeem revoluzijas laika). Daudsi no scheem skolotajeem bij jau agrak aktivi beedri muhsu organizacijâ, bet tagad, leelajai tautas zihnai sahotees, nahza pee mums pahri wisi, kuri newareja wairs ilgaš panest tautas skolai usweltoš slogus un kureem teescham nopeetni ruhpeja tautas gariga atswabinašchanâs. 1905. g. aprili noteek pirmâ skolotaju konference, kurâ nem dalibu ap 125 skolotaji (to starpâ ari daschi kreemu un schihdu tautibas lozekli). Tâ kâ latweeschu tautskolotajeem peekriht swariga loma tautas revoluzionarâs kustibas gaitâ, tad peewedišim raksturojuma pehz pahrs no pirmâs konferences resoluzijâm:

„Tâ ka normala skola war pastahwet tikai stingri likumigâ, uf demokratiski-republikaniskeem prinzipecm dibinatâ walsti — mehš atrodam par neeespehjamu apmeeratees ar profesionalu zihnu un atsihtam revoluzionari-politiskâs zihnâs nepezeeschamibu.“ — Gewehrojot to, ka 1) demokratiska prinzipa uswara wišâs kulturalas walstis tikuse šasneegta pateizotees strahdneeku kustibai, ka 2) strahdneeku šchiras politiska wara tikuse radita no augošas šazialdemokratiskas kustibas, ka 3) šabeedriško darbineeeku puhles plaschako tautas aprindu labâ ir šemejušhâs tikai tiktahš, ziktahš tee gabjuschi ar revoluzionaro šozialdemokratisko partiju, — mehš Baltijas gubernu tautskolotaji kâ prole-

tareeſchi atſihtam par nepeezeſchamu nemt dalibu ſchiru zihnâ, un tã ka weenigã partiãa, kura ſekmigi wada proletariatu ſchã zihnâ, ir ſozialdemokratija, tad mehſ peeweenojameeſ ſozialdemokratifkãm organifaãijãm“.

Tã, klajai revoluzionarai zihnai ſahkoteeſ, Latwijãſ ſozialdemokratija plaſchã warenumã iſriſina ſawu fronti. Sem winãſ karoga ſtahw zeeſchi organiſetã fabriku proletariata armija, kurai peebeedrojãſ lauku proletariatſ; bet zihnâ par demokratifkãm praſibãm ſozialdemokratijaſ wirſwadonibu atſiht nu ari lauku maſgruntneeku wairumſ un pilſehtu demokratifkã ſihkpiſoniba. Œhiſ neproletariſkãſ ſchkirãſ juht un redſ, ka weenigi ſozialdemokratijaſ puſe ir ſtiprſ organiſetſ ſpehkiſ, nelokamſ zihnãſ ſparſ un noteikti mehki, un ka weenigi uſnemtãis revoluzionarãis zekſch ſpehi atſwabinat tautãſ maſãſ no ſaimneeziſkãſ un politiſkãſ werdjibãſ. —

Utgreeſijimeeſ atkal pee notikumũ wehſturifkãſ gaitãſ. Pilſehtãſ ſtrahdneeku ekonomifkã un politiſkã zihna nebij rimuſe neweenu brihdi un wiſpahrejãis gara ſtahwokliſ maſãſ bij tahdſ, ka uſ 1. maju Latw. ſoz.=dem. ſtrahdneeku partiããſ wadiba „uſ wiſu beedru weenprahtigo wehleſchanoſ“ iſſludinaja generalſtreiku pilſehtãſ un uſ laukeem „no ſeſtdeenãſ 30. aprika pulkſt. 12 deenã lihdiſ pirmdeenãſ 2. maja wakaram“. Un noſtahjãſ kuhpet fabriku ſkurſteni, nodjiſa leeſmu kwehleſ krahnis, neklaudſeja maſchinu trokſnis Rigã, Jelgawã, Leepajã. Sewiſchki wareni 1. maja generalſtreikſ noriteja Leepajã: pahtraukta bij pilnigi wiſa ruhpneeziſkã un tirdſneeziſkã dſihwe, ſlehgti wiſi weikali un trakteeri, aiſdſihiti wiſi weſumi no tirguſ laukumeem, negahja tramwajs, neiſnahza laiſtrakſti, wiſãſ elementarſkolas bij ſpeeſtaſ ſwinet 1. maju („Zihna“, 13. num. 1905. g.). Tahduſ maja ſwehtkuſ Baltijaſ prowintzeſ peeredſeja pirmo reiſ! Un nu ari lauku proletariatſ 1. majã zehlãſ un neſa lihdiſ ſawu ſarkano

karogu: Saikâ muischâ (Kursemê) muischâ un mahjâs met darbu pee malas festdeen pusdeenâ; swehtdeen noteel klaja tautas sapulze grafa Bahlena parkâ Raikâ muischâ; pee Dlaines basnizas noteel demonstrazija un pirmdeen strahdneeku gahjeens pa weetejam muischam un mahjam aptur wifus lauku darbus. Raunâ (Widsemê) pee basnizas fapluchst lauschu druhma ar revoluzionareem fauzeeneem un dseesmam, pee kam bes mas iszekas sadurfme ar saldteem; Lasdonê 1. majâ pee basnizas salafas demonstranti, fashhdas gahjeens un ar karogeem un dseesmam dodas us Mahrzeenu un no tureenes us Grafdoni un Behrsoni, pareistizigais preesteris un luteranu basnizungs teel peespeesti nemt dalibu gahjeenâ, zeku us Behrsones muischu aisstahj saldati, bet eerotfchi neteel leetoti.

Behz pirmâ maja par lauku revoluzionaras zihnas arenu teel basniza un wisgaram Widsemê un Kursemê fahlas „basnizu demonstrazijas“. Jau agrak bij biruschas proklamazijas un no revoluzionareem fauzeeneem pahtraukti keisariskee aishuhgumi Rigas un Deepajas basnizâs (1904. g.); ari revoluzijas gada pawasari tas patz jau bij notizis dashchâs lauku basnizâs (Dundagâ, Murmuischâ, Raunâ), bet fchos deewahrdu pahtraukumus wareja wehl usskatit par nejauscheem revoluzionareem usbrukumeem, kamehr wehlatâs basnizu demonstrazijâs parahdas sistematiska revoluzionaras zihnas tattika. Un tas ari ir weenfahrfchi isskaidrojams, kapehz par revoluzionaru protestu weetam teel nu israudsitâs basnizu telpas: wispirms, jau aij revoluzionaras paschzeenibas newareja wairs klufet apsinigo proletareeschu pulki, kad pehz Mandshurijas asinu pluhdeem un strahdneeku flaktineem Kreemijas pilsehtâs wehl arweenu tika skaititi pah-tari par tautas lahsteem apkrauto zara dsimumu, un otr-fahrt, wajadseja klaji usstahtees pret wiseem meleem un ne-treetnibam, fahdus nu katru swehtdeenu ar frustu rokâ muhsu

basnizfungi spredikoja pret strahdneeku kustibu. Schi faduršme bij pilnigi neisbehgama lauku basnizâs, ja ween eegaumejam, kahda loma tam pa gadu simteneem peekrituse tautas werdsinašchanas un aptumšchoschanas juhgâ. Un šchim juhgam krihtot nenowehršchami wajasdseja tahlu redsamâ basnizâs kalnâ fastaptees abâm pretejâm — pagahtnes un nahkotnes — warâm: wezajai wergu laiku leekundsibai un brihwâs nahkotnes zihnitajam proletariatam! Zeb kâ Andr. Needra šawâ rauduligâ walodâ rakstija: „Divi karogi nu ir šatikuschees šchâi zihnâ dehl šwabadibas: šarkanais karogs un krusa karogs... Zeta šchee divi karogi newar weens otram greešt“ *). Un teesham — junkuriskâs basnizâs „krusa karogs“ drihs ween tika nolaišts un ewangelija simbola weetâ pazehlâs... selbštšuzes rewolweri un kasaku pipkâs.

Schahdas basnizu demonstrazijas wareja notiktees tikai pee mums, kur tautas garigâ attihštiba jau šasneeguse tif augstu pakahpi, kur basniza tif klaji nostahjusēs warmahku un isšuhzeju pušē un kur ta tihšchi wehl zentâs isaižinat pret šewi tautas naidu. Basnizfingu draudi un lahsti pret „dumpigeem, nepaklausigeem baureem“ pahrskaneja garigos mel-dinus un ehrgelu duhkonu un tâ taišni šauktin šauza, lai tauta nahk un padšen toš no winu kanželēm **). Kur jau eepreešch tautas apsinigakâ dala bij pahrauguse wezas wergu tizibas mahnus, kur rewoluzijas wehtra nu norahwa prom twišus leekulibas un šwehtulibas pliwurus no šchis fungu

*) Andr. Needra „Ro nemeerneeki meklē muhju basnizâs?“, Zehšis, 1905., 14 lap. p.

**) Muhju melnšwahrtšchi Baltijâ darija taišni peh3 tizibas tehwa Martina Lutera parauga. Semneeku karam 1525. g. Wahzija isželotees tas tāpat kuhdija brukineekus un firštus pret semneekem: „Durat, šitat, šchnaudsat, ko šatrs tif war, šlepeni un atkšahsti, un paturat wehrâ, ka nekâs šaunakš, šaitigakš un welniškigakš newar buht par dumpigu zilweku.“ Nemeerigos semneekus wajagot nogalinat „kâ trakus šunus“ un kas waldibas pušē pee tam krihtot, tee esot tikpat šwehti „kâ Deewa mozekli“!! Luht, tapeh3 muhju balteešchem jau ari tif dahrgs firštu deenderis Luters.

basnizas, kur basnizu demonstrazijas bij tikai pehdejais fi-
teens, kas satreeza drupās sakritušošs elkus! Bagalam bij
tautâ drebeschana un bijaschana waldoscho pašauligo waru
preefšhâ un lihds ar to bij jabeidsas mahnu bailēm no kah-
das pahrdabiskas deewischkas waras, no elles ugunim un
welna rageem. „Zihna“ toreis rakstija: „Un ja teescham
dascham tizigam zeli nodreb, tad lai tas nu reds un pahr-
leezinas, ka basniza naw nekas wairak kâ leela augsta muhra
ehka, kuru it labi war isleetot tautas šapulzēm. No kanzeles
war tilpat labi nolasit špredikus, kâ ari revoluzionarus us-
šaufumus, un naw tahda „Deewina“, kas tapehz nu nahktu
ar šibini un pehrkonu“*). Šr teesa, ka daschâ weetâ basnizu
demonstrazijas radija it ustrauktas šzenas, bet tâ tas ir
wisur bijis, kur jagahsch to, kam pehz wehstures lehmuma
jakriht. Ja wahzu ordena krustneschi lepojās ar to, ka tee
ar aseem zirwjeem nopostijuschi paganu kuplos, šalos šweht-
osolus, tad šimtkahrt šposchaka šlawâ peekriht latweeschu re-
woluzionareem, kas zirwi lika pee šaknēm junkuru basni-
zas kalstoscham gišts kofam...

Birmâ ihštâ basnizu demonstrazija noteek Lašdonē
8. majâ, kad us kanzeles parahdas ar masku kahds weetejās
organizazijas lozeklis un greeškas pee šapulzetās draudšes
ar revoluzionaru runu. Wehlaš fastahdas demonstrazijas
gahjeens ar kahdeem 2000 zilwekeem un weetejo basnizkungu
Chrmani peespeesch lihdsi nest šarkano karogu. Mehnesi weh-
laš 5. junijâ Baltijâ šwin šarkanos wašaras šwehtkus: kah-
dās 11 Widšemes un Kuršemes basnizās (Veelwahrde, Mad-
leenâ, Ritaurē, Lubanē, Gostinu meestina, Durbē, Salâ
muischâ, Salgalē, Sezē, Rindē, Edošlē) basnizu pahtrari teek
išjaukti, mahzitaji nodšikti no kanzelēm, un druhmās basnizu
welwēs atškan nu revoluzionaras šozialdemokratiskas runas

*) „Zihna“, Nr. 15, Basnizkungi un demonstranti.

un dseefmas! Demonstrazijas nepaeet beš saduršmēm: Salā muiščā kašds no bašnizkunga meefas fargeem schauj ar revolweri; Sezē kēstera dehlš Schurewskis ar pehrminderu baru usfluhp runatajam; Ehdolē uradniks ar barona deendereem šagrahbj organizācijas beedri, kad tas bašnizā patlaban atsitina revoluzionaro karogu. Tomehr noteek ari tā, ka buršmā bašnizkungam šaplehsch wina šwahrkus, pagruhsch to un ar waru usspeesch tam gahjeenā nest karogu. Pardauds jau bij šakrahjees tautas mašas naidš pret scheem mantfahrigeem šwehtuleem, pardauds tee šawu patronu interešes lahdotees un gahnotees bij aisdewušči dušmas šawām draudšēm, tā ka šaniknotā druhšma daschreiš wairš nenoturās robeščās. „Waj tad neweena naw, kas šawu mahžitaju aišstahw?“ tā bailu uštraukumā bij šauziš mahž. Ehrmanis. Un nebij neweena un newareja ari buht neweena. Bij, itkā draudse ar šawu protestu atbildetu: „Kur tad tu muhs eši aišstahwejis? Kad waldiba un muiščneeki muhs špeeda, waj tu nebiji par rošas puīši muhju kašla kungeem? Uš wišām waldibas warmahžibām tu eši šajjis: ja un amen! Tawš deewš bij warmahku deewš un tu patš warmahku kalps un muhju garigais bende“*). Pret warmahku kalpeem newar jušt nekahdu zeenibu, un tapehž ari išskaidrojams, ka peem. Laudonā 12. jūnijā prahwestš Debners teek išwasats pa leelzela dubleem.

Atšihmesim, ka „Zihna“ beš kaweschanaš stingri nošodija šchahdus newajadšigus waras darbus (škat. „Zihna“, 14. un 15. num.). Otrais partijas kongrešs (1905. g. jūnijā) atšihst, ka „bašnizas demonstrazijas šekmē apšinas modinašchānu un mahžitaju un bašnizas autoritates gahšchānu wišu draudšes lozeklu azis; ja ween mahžitaja peršonas aiššahrešchāna to nenostahda idejas mozekla lomā“. Kongrešs

*) Štat. Zentr. Komitejas proklamaziju „Bašniza un tauta“, 1905, g. jūnijā, 35,000 ešš.

tamdehl eeteiz: „farihktot basnizas demonstrazijas wisur tur, kur jau westa eepreekscheja agitazija un nodibinata pulzinu organizazija, pee kam jaatturas no newajadsigeem un ne-taktisfeem waras darbeem, ta peem. no karoga usspeeschanas mahzitajeem, speegeem, uradnikfeem un ziteem patwaldibas kalpeem.“ Bet naw nekahda eemesla ar leefuligam nopuh-tam noschehlot muhsu zenigtehtwus, jo par dabuteem bel-seeneem tee us wisnegantako atreebas fodekspediziju laikâ un fawus basnizu demonstrazijâs fabursitos talarus daudsi no teem wehla notraipija ar semneeku afinim. Protams, ne-weens no teem nesazis, zil daudsi us wiinu aishahdijumu us-likti us foda listem un aishraiditi us wiinu pasauli, bet pahr-laseet tikai wiinu paschu fausos, neschehligos sinojumus grah-matelê „Die Revolution in den Ostseeprovinzen“. Tâ peem. Tirsas zeen. mahzitajs Kundsinsh leel par fewi stah-stit: „Breesmigi smagas zihnas ar fewi un leelu draudses dalu, usfuhditu no sweschneekfeem, bij jaisdshwo zauri mah-zitajam Kundsinam... Rewoluzijas trafums buhtu pee-nehmis schausmigus apmehrus (tâ tad wehl tas nebuht nebij peenehmis! D. Br.), ja nebuhtu eeradufes kara teefa un, noschaujot 10 Tirsas, 3 Bifones un 1 Sinoles rewoluzionaru, nebuhtu wedufe pee prahta draudsi“. Rewilus usmahzas schaubas, waj tikai warbuht dascham labam no scheem 14 Tirsas draudses „rewoluzio-nareem“ nebij jakriht no saldatu lodem tamdehl, ka pawafari reis bij traufuschees farihktot pee weetejâs basnizas de-monstraziju, pee kam zeenigs draudses gans toreis pa grahw-jeem flahpstotees pahrbehdsis us fawu mahzitaja muischu (nekahdus zitus rewoluzionarus notikumus kronika nesin mi-net par Tirsu)...

Luhl, tahdâ kahrtâ wehla teel draudses „pee prahta westas“! Bet basnizu demonstraziju laikâ muhsu dwehseku gani bij wisnizinafakee, wisnoschehlojamakee gleshwuli: tee

šwehreja šarkano šarogu rokâ nekemt, kamehr ween tee dšihwi buhš, un tomehr nehma un nesa to; tee šwehreja šawu peenahkumu ispildit un tomehr — pat beš kahdeem peedraudejumeem — daudsi no teem 1905. gadâ nekaitija wairš nekahduš aišluhgumus par ķeifarisko namu! *) tee šwehreja zihnitees ar krusta tehlu un nehma palihgâ junkuru rewolveruš un kašaku ņhtikuš! Kâ wišeem wehl buhš atminâ, konfistorija toreiš (tikpat kâ pahwesta interdiktu laitoš) gribeja dumpigâš draušeš nošodit ar to, ka aišflehdša zeeti draušeš bašnizas un atstahja nu laudiš „beš Deewa“. Un muhšu luteranu bašnizkungi buhtu zitadi bijušči it laimigi, ka nu teem šwehtdeenâš ņabojatâ latweešču walodâ wairš naw japuhlaš ar deewwahrdu tekšteem, ja ween toš nebuhtu mozijuščas raišeš, kâ nu palikš ar „ņeezineem“ un ziteem draušeš graščeeem? Pašču Krištus mahzibu jau war wišadi grošit, bet tikai ne Krištus mahžekkeem pildamos „regulativuš“. —

Baltijâ no bašnizas wed teeščš žekščš uš muišču. Un tapehž ari ņaprotamš, ka pehž bašnizu demonstrazijâm lauču bari dewâš uš muišču pašinot un išlikt ņawaš prašâ

*) Broščura „Die Revolution in den Ostseeprovinzen“ ušņkaita daudšuš tahduš gadijumuš: Peterupê (mahž. Stammers) rewoluzionari gan neuštahdijušči nekahdaš prašibas, bet „špaidigeem apstahkceem peemehrojotees“ mahžitajš ķeifarisko aišluhgumu ņaišņinajiš resp. atlaidiš nošt (18. lap. p.); Leeserê (mahž. Behrsinš) pehž eepreekšhejeem beedinajumeem un aišņardšibas truhkuma dehl ķeifariskaiš aišluhgumuš naw noturets adwentes šwehtdeenâš (34. lap. p.); Gaujenê mahžitajš Pawafars „žaur ņawu eepaidu un peekahpibu, atteezotees uš ķeifariskâ aišluhguma formu“, nowehršiš bašnizas nemeeruš (48. lap. p.) u. t. t. Mehš te nemaš neminešim wišuš toš gadijumuš, kur bašnizkungi tureja juhšmigas runaš pee krituščo rewoluzionaru kašeeem (peem. mahž. Jende Raunâ) waj peedalijâš mitinoš (peem. mahž. Rašparš Škujenê, mahž. Baerš Rujenê u. z.) waj pat likâš eewehletees „rihžibas komitejaš amatoš“ (peem. mahž. Ošolinsč Žaun-Peebalgâ). War wišneežigako „amata pahřahpmu“ rewoluzionaro jufu laišoš ņemneeki tika noštahditi plintez štobra galâ, bet, kâ redšam, ņhoš bašnizkunguš ņar-gaja deewu ķerubi un daudšoš gadijumuš bahřgee kara teešaš ložekti pat greešaš pee wineem pehž padoma...

bas. Bet pa wisleelakai dalai gadijās tā, ka waj nu zeltu aiskrustoja šaldati, waj atkal gahjeenam tuvojotees barons bij — pašlehpēes waj eemuzis meščā! Tā peem. 8. majā Lasdonas basnizas demonstranti eet uš Prauleeni prasit, lai weetejais muišneeks ispilda strahdneeku prasibas, bet tas ar tahskatu eeraudsijs „dumpineekus“ nahkam un aishlaidēes lapās. Demonstranti isfkatijschi pils wišus faktus, „leelungu“ mešledami, bet aishgahjuschi tad projam neka neaistikdami, pat uš galda šakrautos erotšhus nē. — Saiskawā 2000 dalibneeku leelā tautas šapulžē 15. majā isnem zauri jo šihki „semneeku petiziju“; pehž nodseedatām rewoluzionarām dseefmām wiši eet uš muišchu, bet barons jau eepreekš eebēdšis meščā. Pahrwaldneekam un meščkungam tifa eefneegtas šihkas prasibas kà no kalpeem, tā ari no šaimneekem („Zihna“, Nr. 14). — Weetalwas=Odseenā 9. julijā pee pagasta nama, kur bij šapulzejuschees pagasta semneeki, notureja runu. Pehž tam dewās uš Odseenas muišchu, kur notureja leelu šapulzi pils preekščā. Trauzejumi nekahdi nenotika. Odseenas „leelmahte“ dabujuse šinat, ka nahkot sozialisti, aishbeguse pee meldera un uradniks eemuzis biršē. No Odseenas gahjeens dewās uš Weetalwas muišchu, kur ari peeweenojās tās muiščas laudis. Dseedot „Mofstatees, juhs darba laudis!“ puhlis noštahjās pils preekščā, kur no werandas notureja runu („Zihna“, Nr. 19). — Mehs redsam, ka šchee gahjeeni uš muiščām norit wehl it meerigi, beš kahdeem ušbrukumeem waj postijumeem, — latweešchu semneeki grib tikai tahdā kahrtā apleezinat šawu zihnas šolidaritati un ušwehrt šawas kopejās prasibas. Bet tas taišni atkal rakšturo muhšu junkurus un winu taktifu, ka tee šchis prasibas nemas neišklausā, pat nekahdās šarunās neelaiščas ar šawu muišchu kalpeem un šaimneekem, bet waj nu aishlehpjas aij kašaku mugurām waj atkal loti brunneeziski eemuhk krumoš! Par to war junkuri pateiktees

paſchi ſew, ja 6 mehneſchus wehlaſ pehz ſcheem waſaras gah-
jeeneem pa ſcho paſchu muiſchu zeleem, pee ſcho paſchu pilu
werandam pluhſt lauſchu bari, bet tagad ar eerotſcheem
rofâs...

Behz pahrzeeftâm newjadſigâm hailèm no kruh-
meem iſlihduſchi muhſu warenee leelkungi ſinaja nu tikai
wehl trafak fleegt pehz aſinainas atmaſſas un drihſâ laiſâ
ſtaltakâs Widſemes un Kurſemes muiſchas bij pahrehrſtas
par kaſaku un dragunu kaſarmem. Bet pehz junkuru domâm
ar to wehl nepectika un tee paſtahweja uſ to, ka wiſeem
„konſerwatiweem“ un „labi domajoſcheem“ lauku elemen-
teem janahſ teem palihgâ ſargat muiſchas un baſnizas. Bet
„konſerwatiwee“ ſaimneeki it ſtrupi atraidija teem peefpreeſto
lonu un peefuhtija muiſchu ihpaſchneekem ſawuſ lehmum-
muſ: ja pehz baronu domâm pehdejâs demonſtrazijâs noti-
kuſe „baſnizu apgahnichana“, tad pehz ſemneeku eefkateem
ſchahda „apgahnichana“ tikufe paſtahwigi baſnizâs peekopta
no muiſchneeku eezelsteem mahzitajeem, jo tee jau weenmehr
no kanzeles muiſchneezibas intereſes aiſſtahwot ſludinaju-
ſchi „politiku“. Tâ kâ neluhkojot uſ draudſes nodewâm baſ-
nizas un mahzitaju labâ, baſnizas ihpaſchumu pahrwalda
un mahzitajuſ eezel muiſchneeku patronats, tad ari draudſes
lozekki newar uſnemtees nekahduſ peenahkumuſ pee baſni-
zas apſardſibas. Un ſawukahrt draudſes praſa, lai atzel
patronatu, lai mahzitaju muiſchas pahrehrſch par drau-
dſes ihpaſchumu preekiſch tautas iſglihtibas noluhſteem, lai
atdala baſnizu no walſts un lai eewed neaprobeſchotu ap-
ſinas brihwibu, pee kam tad wehl daſchâs draudſes — kâ
peem. Leelwahrdes ſaimneeku ſapulzê 20. juniâ — teek uſ-
ſtahbita praſiba par paſtiprinatas apſardſibas atzelſchaniu
un runas, preſes un ſapulſtſchu brihwibas eewefchaniu. Tik-
lihdſ junkuri iſdſirdeja, ka no teem praſa patronatu teeſibu
iſnihzinaſchaniu, tad tee liſa iſrakſtit jaunus eerotſchu ſuh-

tijumus un nehmās nu dibinat ņawu „ņelbņņhu zi“ *). Nā jau teiktš, administracija teņņham neņpehja apmeerinat wiņas baronu eegribas un teem ņuhtit tikdaudš kara ņpehka, ziņ tee praņija. Wezais Widņemes gubernators Paņņkows tika junijā atlaiņts no amata un wina weetā nahza „gudrais un energiskais“ Sweginzewš, kaš muhņu junkureem beņ ņaweschanās uņlahwa dibinat ir ņawu kara ņpehku, ir ņawu poliziju. Tas bij ņen lolots plans un nu to wareja iņwest wiņā plaņņumā: tagad wajadņeja tikai ņabungat kopā kā uņ kara gahjeenu wiņadus muiņņneeziņkus waņankus un ņauņņkus un tad nepaņlauņigeem ņemneekem bij trihzet ņem junkuru brunotā kulaka! Sawas apbrunotāš bandāš (jeb „melno ņotau“, kā tāš tautāš mutē dabuja noņaukumu) Baltijas baroni un graņi ņalaņija kopā no wiņadām ņabeedriņkām padibenēm: tur bij kopā zaurbiruņņi muiņņneeku un mahzita ju dehlini, wahzu gehgeri, muiņņu ņpeegi, uradnikņ un — ņņherkeņi. No ņahkuma „Dūna=Ztg.“ lika ņchim mehrkim preeņņhā „uņtizamus un militariski apmahzitus zilwekus“ (tahdi tad ari dutņņeem tika atwesti ņhurp no Wahzijas), bet wehlaņ ta atrada, ka pret latweņņu ņemneekem wiņlabat nodereņņot Kaukaņijas meņņonigee ņņherkeņi, jo tee ir „ņirdigi un iņweizigi, jau no maņotnes ņawā dņimtenē peeraduņņi iņeet uņ raibeem peedņihwojumeem waj nu kā ņahrtibas ņargi waj kā laupitaji“. Tas wehl nebij Baltijā peeredņets, ka zilwekus war tāpat iņrakņit kā ņinamas ņugas

*) Junkuriklās lapas ņazehla nejauku gwalti, ka warot maņ uņdroņņinatees praņit patronata atzeliņņanu, jo tas tatschu dibinotees uņ 1567. g. landtaga lehmumu un uņ 16. gadu ņimtena likumeem par baņnizu pahrwaldibu! Sihri brihnumš, ka tee neatrada wehl ņahdu landtaga lehmumu no „preeņņ Kristus dņimņanas“ laikeem. Un nemitigi kā iņņalkuņņu wilku ņauzeens nu atņkaneja balteņņu dņeeņma: eeweetot ņaldatus uņ drauduņņu rehkina, katrā draudņē eezelt no weetejeem muiņņu ihpaņneekem „pagaidu polizijas komiņaru“ un tad — „kara teņu ņpreedumi pret baņnizu apgahnitajem weņtu galā nomeerināņanas darbu“. „Dūna=Ztg.“, 20. Juni 1905.

medibu funus, bet muhsu „kulturtregeri“ parahdija, ka wini to spēhji: Rīgas diskonto bankā tika atwehrtis kantoris, zaur kura widutajibu interesenteem=muischneekem tika peegahdati pehz peeprafijuma tik un tik eksemplari plehšigu tšcherkesu! (Skrihweres un Jaun=Sahtes muischu ihpašchneeki tuhliit pa=steidsās famus meefas fargus fastahdit no tšcherkesem). Tomehr pahrafi par tšcherkesem breesmonibas un plehsoni=bas šinā tika weenmehr — ar pilnigi dibinatu teesibu — usstatiti pašchi junkurisko zilšchu lozekli, kà to peem. leezina kahdas pustrafas adeligas damas dsejiskais ussaukums:

„Waj tad muhsu semes ziltis nemas wairs nestrahwo seno brunee=neeku ašinis? Waj muhsu preekštetschi preekšch dascheem gadu sim=teneem, schee firdigee un droschee bruneneeki, buhtu meerigi nostatiju=šhees, ka teem... nefaunigā fahrtā padara wīnu zilwekus ne=ustizamus un nepadewigus (!!)? Samdeht lihdsi wineem po=šhatees us zihnu, juhs semes jaunee dehli, pulzejatees ap sawu jarkan=jaš-balto karogu! Dibinat kaujas pulkus!“ *).

Un tahlač šchi pate junkuriskā Orleansas jaunawa aizi=naja „semes jaunos dehlus“ mest wišas medišchanas un schau=dišchanas mešhos pee malas, jo „tagad jamedidaudš labakus kufstokus“ (es giebt ein besseres Wild zu jagen), proti: latweeschu rewoluzionaros semneekus! Muischneeziskee plufatas, wišadi noschuhpojuschees balteeschu studenti waj tahdi pat „jaunkungi“ beš gimnasijas diploma, nelika few tahdas leetas dirweij teiktees: teescham, kam medit šatus waj irbes, ja laika kawekla dehł ar kantschuku war pahrskaldit

*) Ziteju pehz raksta „Wahzeeschu selbštichuze Baltijā“ („Wahr= pas“, Nr. 3, 1909. g.). Japeesihmē, ka diščhiltigās baroneses beeschi ween nehma energisku lihdsbalibu pee selbštichuzes hufiganu apbruno=šchanas un apmahzišchanas. Dasčas mahzitaju zeenigmahtes (peem. Lubanes basnizfunga Rades seewa) paščas beš schaujameem rihkeem bij eegahdajuschās ari ihstas kasaku nagaišas (sk. „Deenas Lapa“, Nr. 155, 1905. g.). 1906. g. šahlumā wahzu ilustretais schurnals „Woche“ šneedja fotografiju no kahdas druknas mahzitaja meitas širga mugurā, kura netihrās dragunu biššēs eekahpuše, šodekšpedizijas nodafām kuhlufēs lihdsi špeegoschanas usdewumā... Ja gan, „Ruhm und Heil den edlen baltischen Frauen!“

galwu kahdam nepalkausigam baurim waj treekt tam schahweenu mugurâ?... Nu nahza weena preeka wehstz pehz otras muhsu junkureem: 28. juniâ Kursemes muischneeku „brahligâ konferenze“ nolemj dibinat brunotu selbstschuzi un 30. juniâ „Düna=Ztg.“ wareja lihgsmot, ka no gubernas pahrwaldes pufes nefas tam nestahwot zelâ, ja baroni grib eestahtees par „goda polizistee“. Aprinku pilsehtrâs un muischhâs noweetotee saldati tagad nahza pilnigi sem scho „goda polizistu“ komandas un dumpigo latweeschu tautu nu wajadseja sem sahbaſu papehscha famiht...

Baroni taiſni nu zentâs iſſaukt aſinainas ſadurſmes un baſnizu laukumus pahrwehrt par kautinu weetâm. To leezinaja 29. majâ pee Kaunas baſnizas ſarihktotais kaſaku uſbrukums meerigai, neapbrunotai kauſchu druhsmar, fur ar nagaitâm un ſobeneem lihds nemanai tika ſadauſiti weziſchi un ſeewas, lihds tee turpat palika aſinis wahſajamees baſnizas preeſchâ. Daſchi beſ tam tika apzeetinati un aiſweſti uſ Zehju zeetumu. Un par ko wiſs ſchis ahrprahtigais ſtaſtiſch? „Düna=Ztg.“ wehſak to paſklaidroja: pee kahdeem rateem, luhk, ſemneeku ſtarpâ atradees wihrs ar ſilâm brillêm (tà tad katrà ſinâ „dumpineeku wadonis“)! „Mehs newaram ſlehpt ſawu wehleſchanos,“ — rakſta junkuru organs, — „kaut wiſur lihdsigâ ſituazijâ aprinku preeſchneeku palihgu fungi rihtotees tikpat „ſchneidigi“ kâ ſchini gadijeenâ ſon R. (engartens).“ Uſ to tagad iſgahja junkuru zenschanâs, bet pee toreifejeem apſtahkleem ta newareja nemt labu galu un daſchs labâ no ſchneidigajeem ſelbſtſchuzneekem patz uſſkrehja eerotſchu aſminim wirſû. 3. juliâ Seſawas baſnizâ eero- das apbrunojuſchees barons Hahns un barons Wiſtrams ar ſaweem pawadoneem: tiklihds atſkan revoluzionaree ſauzeeni un kahds no demonſtranteem grib kahpt uſ kanzeli, kad abi baroni iſtrauj revolwerus un ſahk turpat baſnizâ ſchaut lauſchu druhsmâ! Bet tagad riht ſchahweeni pretim — ſ. Wi-

strams kriht un f. Sahns teef eewainots. Junkuru usbrufumeem teef dots brunots atspars — latweeschu femneeki sahrt rihkotees pehz prinzipa: jobu pret jobu, azi pret azi!. Rewoluzija paleef rewoluzija un brunotas sadurfmeschahdâ zihnas laikmetâ ir gluschi neisbehgamas, bet tas mums tomehr newar leegt konstatet, ka junkuri pirmee pazehla eerotfchus un pirmee raidija sawas lodes tautas druhsmâ.

Pirms mehš pahrejam uš nahkofcho rewoluzionarâs zihnas zehleenu, mums wehl jamin kahds wahrds par II. partijas kongresu (Rigâ 11.—13. jun.). Ahrfahrteji straujâ momentâ sanahza kopâ fchis kongress: tikdaudj zihnas un uswaras bij paweiktas tik ihjâ laika sprihdi, tik leeli un isschkiroschi notikumi stahweja patlaban preefchâ, tid leeliski bij gahjuse uš augfchu partija (organijeto beedru fkaits bij zehlees no 2500 beedreem 1904. gadâ uš 10,000!) un ahrpus' zeeschi noslehgtâs organijazijas rindam waj wijs lauku proletariats bij gataws fetot sozjaldemokratijas zihnas karogam! Ka rewoluzijas kauju duhmos un uswaras gawiku fajuhsmâ kongresa delegatu wairakums tomehr nesaudeja nepeezeschamo paschkritiku un prata pareisi nowehtet wispahrejo situaziju Kreewijâ, to mums sfaidri rahda kongresa swarigâ resoluzija „par brunotu fazelſchanos“:

„Gewehrojot, ka 1) weenigais pateesi demokratiskais elements Kreewijâ, kursch spehi eekarot un nodroschinat demokratisko walsts fahrtibu, ir proletariats; 2) ka Kreewijas proletariats, sewischki Gelfschkreewijâ, wehl naw wisur peeteefoschi apsinigs un organijets, lai waretu jau tagad ussahrt wispahreju brunotu fazelſchanos; 3) ka brunotu fazelſchanos atsewischkâs walsts dakâs, pahrejo Kreewijas apgabalu proletariatam nepeedalotees, patwaldiba wehl spehtu apspeest wisbreesmigakeem waras lihdselkeem — Latw. soz.-dem. strahdn. partijas kongress neatsihst par eespehjamu jau tagad faukt proletariatu uš schahdu pahrsteigtu ſoli. Latw. soz.-dem. strahdn. partijas kongress atsihst par sozjaldemokratijas galweno peenahkumu joprojam modinat proletariata ſchkiras apsinu.

organisēt un wadit proletariatu uš kopeju beedrotu zihnu, bet ewehrojot, ka šchīru zihna sem patwaldibas špaideem newar netrauzeti norišinatees, kongrešs eeteiz pastahwigi gatawot proletariatu uš apbrunotu šazelschanoš, dodot jau tagad ar eerotšcheem rokās atšparu katrai patwaldibas warmahzibai un pahrwehřchot šaduršmi ar patwaldibas kalpeem par nemitigu partisanu zihnu.“

Ziř leela loma partijas dšihwē peekrita toreisejai lauku proletariata zihnai, taš ir redšams jau no tam, ka leelakā daļa no peenemtām rezoluzijām šchahdi waj tahdi atteezas uš lauku proletariata taktiku (rezoluzijas par atteezibām pret zittautu šoz.=dem. organizacijām, pret šozialisteem=revoluzionareem, pret liberateem jau bij ištrahdatas un apšpreeftas agrak). Tas bij tiř rakšturigi preekřch toreisejā momenta, ka kongreša pehdejā deenā peenahza šinas par Lodšes štrahdneeku eelu zihnām un ka kongrešu flehđsa godinot 13. janwarī krituščo peemianu un nošuhtot šweizeenu Šolijas proletariatam lihđš ar šolijumu kopā ar to „zihnitees uš dšihwibu un nahwi, lihđš reiř buhš iškarota galiga ušwara pār tautas ašinim traipito patwaldibu.“

Latwijas šozialdemokratijas toreisejā taktika šanemama iħšos wahrdoš: no weenas puřes, eerošinat arweenu plaščakās tautas mařas uš apšinigu revoluzionaru zihnu, organisēt un wadit šchis mařas, no otras puřes, desorganisēt un aħrdit waldoščo Štreewijas eefahrtu, pee kam par zihnas lihđsekteem beř šaimneezisķeem un politisķeem streikeem tiķa toreiš atsihti — pařiwa pretestiba pret waldibas un muisķneezibas riķkojumeem un aktiwa brukaota zihna. Ko mehš šapratām toreiš sem „aktiwas tru-notas zihnas“? Latwijas šozialdemokratija naw nekad ušluķkojufe „teroru“ par proletariķlās zihnas metodi: šawu taktiku ta dibinaja uš pašču mařu apšinigo revoluzionaro darbibu, newis uš diwķlauju starp zariřma augštateem eerehđneem un atšewiřķeem waronu=teroristeem; revoluzijas peenahķumus ta šagaidija newis no zara un wina deenderu

eebaidiššanas, bet no pašas tautas politiskās gatavības un viņas organizētā masu spēdeena. Bet taīni šči organizējamā masu kustība 1905. gadā neatleekami prasīja bruotu pašā istahweščanos, jo atlikās tikai viens no diviem: vai nu dot atpāru polizijas un kasku svehrisķeem ušbrukumeem vai atkal pavīsam atteiktees no klajas masu zihnas, no streikeem, demonstrazijām un masu šapulžēm!!

Janvara generalstreikā uš patvaldības komandu Rīgā: bij pluhduščas strahdneeku ašinīs, pehz tam šchahda šlepkawoščana tika par pilnigu sistemu: ušbrukumi no valdības kalpu pušes notika vai katru deenu drihš weenā, drihš otrā pilšehtas malā, katrs streiks, katra masu šapulze bij pašahwigi apdraudeta no polizistu šobeneem un kasku pipkām. Un uš laukeem ar „paštiprinatas apšardšības“ eeweščanu un „šelbstšchuzes“ nodibinaščanu muiščneeku terors wairš nesinaja nekahdas robesčas — šinamos aprinkoš wairš ne weens šemneeks newareja juštees droščš ne uš zela, ne uš lauka, ne pat šawās mahjās. Muiščneeku negantā warmahziba taīni ušspeeda lauku proletariatam pašchaišstahweščanas taktiku: apgahdatees ar eerotšcheem, atbrunot šawuš ušbruzejus un ahrfahrtejos gadijeenos pat padarit nekaitigus šawuš bihštamaļoš pretineekuš (špeegus, nodewejus, negehlīgafoš valdības un muiščneezības deenderus).

Wišlabak Latwijas šozialdemokratijas stahwofli šchinē brunotā zihnā apšihmē toreij „Zihnā“ eeweetotee raksti, no kureem teit peewedam pahrs weetas:

*Šif upuru praša rewoluzija, atkaras no walbosčas šabee-driškas fahrtības grehķeem pagahtnē un tagadnē. Ja ari tagad wezā fahrtība wairš neturetoš pretim rewoluzijai ar waras lihdsēķeem, viņas peederigee tapehz newar išeet šweikā. Wiši tee špaidi, kuri gadušimteneem guļejušči uš tautas fruhtim, wišas netaišnības, kas no tautas ir pahrzeeštas, tās it dabigi šauz pehz atmašas, pehz atreebības. Rā twaišs, kas ilgi katlā karšets, beidsot katlam plihstot ar waru lauščas uš ahru un išpošta wišu, kas tam nahš zelā, tā tautas ša-

Fraktà rewoluzionarà energija lausch sawu zeku bes schezlastibas, kad tauta reis zekas kahjās un nofrata sawas waschas. Tas naidis, ko katris sewi ilgi bij slehpis, nu atskan skati un saweenojas par wisas tautas nemeera balsi! Tad eerehdni un muischneeki plauj, ko wini ir sehjuschi, tad nokriht maskas winu preestereem un tee parahdās sawā ihstā plehsigo wilku spalwā...

Bet otrfahrt — upuru skaits atkaras no tam, kà wezās fahrtibas aijstahwji isturas tagadnē. Un ja zilwezigo juhtu labā ir wehlams aprobešhot upuru skaitu, tad tas stahw ari scho wezās fahrtibas pihlaru rofās. Lai pagahtnē ir grehfots, bet tagad, fur atmaskas stunda klaudfina pee durwim, tagad, „paschu grehzineeku“ labā, to wairs nedrihkstetu darit! Kur katris azumirkliis gaischaki runā, ka spaidi tikai paahtrina, paafina atfwabinaschanas kustibu un puhšch zeka wehju rewoluzijas burās, ar kahdu aklibu tur wajaga buht sistem teem, kuri joprojam grib ar spaideem apturet no gahschanās to, kas taisni spaidu dehl gahschās. Breesmigu atbildibu wini nem us sewis un wina waina buhs ta, ja wezā fahrtiba newis samehrā meerigi sagruhs, bet noslihkis sawās asinis kà frantschu rewoluzijas laikā“. („Zihna“, Nr. 17, Par teem, kuri eku lej uguni.)

Waj atkal kahds zits raksts:

„Un tomehr — karšch paleef karšch! Muhsu mehrkis naw zilwekus nogalinat, bet kad schee zilweki grib muhs nogalinat, tad mums zits nefas neatleef, ka atbildet ar to paschu. Tad mehs pee ta keramees, kà pee weenigā lihdselka, waram teikt, kà pee neisbehgama kaunuma, kas ir wajadsigs, lai wispahz zihnu waretu west. Un kad kapitalisti brunojas, lai mums usbruktu, nelautu sapulzes noturet, runat, agitet, tad mehs atnemfim wineem erotschus, kaut tee ir ari winau priwatihpachums. Waj ja nodewiba slehpses muhsu paschu rindās, mehs to nesaudsefim! Atkal ne tapeh3, ka mums buhtu kahre us nokauschanu, bet ka mums zits nefas neatleef, ka nodroschinat sawu zitadi meerigo schkiras zihnu. Par speegu, schandarmu, kasaku un muischneeku noschawschanām lai muischneeziba un patwaldiba pateizas paschas sew, furas muhs us to speeda. No winām tas atkaras, waj schkiru zihna norifinas meerigi waj pluhst ar asinim.

Bet sawu zihnas idealu mehs nedrihkstam aismirft. Isleetofim ahrejo waru tikai ar beidsamo lihdselli. Neisleesim weltas newainigas asinis! Zik ween eespehjams, pahrleezinasimees par katru leetu, pahrbaudifim to un tikai tad sperfim ischkiroschus fokus.... Wisam buhs peerahdit, ka mehs esam apsinigi disziplina masa, kas

apsīnas, ko tā dara, spēhji wījur išskirt un šķirot labu no ļauna un leek atspīhdet rewoluzijas warenos wīkaus muhšu sozjaldemokratiskās apsīnas stareem.“ („Zihna“, Nr. 19, „Karsch paleek karsch“.)

Latweeschu sozjaldemokrati nekād, protams, naiv fleh-pušchi, ka tee ir waldoščhās eefahrtaš pretineeki un ka šchi eefahrta gahščhama rewoluzionaras waras lihdsfleem, bet tee ari weenmehr ir atjīnušchi, ka brunots atšpars leetojams tikai ahrtahrtejos masu zihnas momentos un ka pee ta jakeras galwenā fahrtā rewoluzionaras fustibas pašch-aišfardšibas dehl. Ja paštatamees 1905. g. rewoluzionaru notikumu kroniku, tad iš tās redšam, ka lihds rudenim partišanu zihna pret polizishteem un kasakeem noteek wīšwairak uš pilšehtu šakaršeteem eelu afmineem (fewišchi Rīgā), jo katrs leelaks štreiks, masu šapulze waj pat weenfahršcha lauščhu šadruhšmeščhanās tika no šcheem „fahrtribas šargeem“ ar eerotšcheem apdraudeti un strahdneeki taišni tika promo-zeti uš brunotu pašchaištahweščhanos*). Uš laukeem wīšus wafaras mehneščhus zauri šemneeki pee eerotšcheem ķeras wīšai reti, lai waretu atšwabinatees no weena otra negehligaka apšpeedeja un wajataja: 15. jūnijā Brauleenā teek noščhauts kasaku ofizeers Ģiršowš; 25. jūnijā Dundagā no rewoluzionaru lodem kriht aprinkā preekšneeka palihgš Schmidts; 9. jūlijā tahds pats listens ķer Grobinas šemneeku komišaru š. Brewernu. Saduršmē ar šemneeku=demonštrantu baru teek 17. jūlijā noščhauts Meščneeku barons šon Bištrams. Bet jūnkuri 1905. g. wafaras karštumā traškoja kā uš negalu. Daščhos aprinkos wairs nepagahja ne-

*) Pilšehtās polizija taišni trauzas ušflupt un no zela dabut nost pašchus energīstakos un spēhzigakos strahdneeku zihnitajus. Tā 5. jūlijā Jelgawā prištawš Detlowštis noščhauj no muguras pušes strahdneeku-agitatoru Rudolšu Dšilnu (uš kapeem kritušcho beedri išwada 5000 strahdneeki un pa apglabasčhanas laiku teek apturetas wīšas šabrikas un darbnizas). — Leepajā 8. jūlijā kasaki nošita strahdneeku Preedneeku, kad tas bij gribejis atšwabinat kahdu apzeetinatu beedri. Šhis šleplawu darbs išfauz newaldamu šaščutummu strahdneeku masās; šahrku uš kapeem pawada ap 10 tuhšt. žilweku.

weena deena, tur selbſtſchuzneeki un kaſaki nebuhtu gluſchi newainigus zilwekus peekahmuſchi un iſlaupijuſchi, eegrudufchi ſawos zeetumos un tur lihds aſinim ſpihdsinajuſchi. Tà peem. Prauleenâ 16. julijâ kaſaki aiſwed 18 zilwekus uſ meſchmali, peeſeen ar ſtriſkeem pee kofa, norauj teem drehbes un tad nemâs tos ar nagaiſam „apſtrahdat“, lihds aſinîs pluhſt. Behz ſwehriſkâs eſſekuzijas kaſaki atnem pulſſtenus un iſwanda kabatas*). Sewiſchki Behſu aprinkis tika ſchinî laikâ ſlawens zaur junkuriſto polizistu breeſmu darbeem: te rihojas tahdi zilwezifku ſajehgu ſaudejuſchi ſubjektî, ka ſon Rengartens, Swanows, Grigorjewſ, Maluga u. z., kâ ari wehlaſais aſinainais „goda polizifſt“ ſon Brimmers ar ſaweem palihgeem (Rigas aprinkî ſemneeku fiſchanâ un bendefchanâ ar wineem ſazentâs ſon Denings, f. Peterſens un Maſſimowitſchs). „Lituma“ wahrâ ſchwihſſteja tagad nagaiſas un plinſchu reſgali un ſobena aſmeni aplipa ar ſemneeku aſinim, „lituma“ wahrâ Behſu zeetums tika peedihts pilns ar ſemneekeem un peenehma laſaretes iſſlatu, jo tik dauds te bij zilweku „ar ſakroploteem lozefkeem, eelaufſtâm ribâm, iſwagoteem gihmjeem un mugurâm“*). Junkuriſto polizistu meſchonibas un nezilwezibas neſinaja wairs nekahdas robeschas, tà kâ pat daſchi weentahriſchi lauku polizijas eerehdni tureja ſem ſawa goda wairs ilgaſ atraftees ſchahdâ deeneſtâ un ſawu uradnikâ mehteli un ſobenu atſweeda atpakal ſaweem diſchziltigeem aprinka preekſchneekeem. Tas bij ihts junkuriſka terrora laikmets un muhſu baroni to ari nemaſ neſlehpj: freewu ſchandarmerija un teefa, luhſ, rihojuſeespahraſ lehni un beefchi ween junkuru atweſtos guhſteknus laiduſe wafâ „peerahdijumu truhſkuma dehl“, bet par to junkuriſkâ „po-

*) „Zihna“, 18. num. 1905.

*) Schos wahrâus leeto agrafais polizijas eerehdnis Ed. Zahlitz ſawâ ſatreezoſchâ apſuhdsibas rakſtâ pret junkuriſto polizistu rihozibu. „Newaru wairs klufet“, „Deenas Lapa“, 155. num. 1905. g.

lizija un karaspēhks usstatijuschi to par laimi (!), ja tee atduhruschees us brunotu pretestibu un warejuschi pašchi leetot famus eerotšhus“ („Lettische Revolution“, 11, 200 lap. p.). Un šho „laimi“ jau wareja weegli šafneegt, jo ja ari negadijās ne masakā „brunota pretestiba“ zekā, tad to gluschi weenkahršchi wareja katreij isdomat. Pehz pašchu junkuru atstahsteem waldiba 1905. g. wafarā winu rihzibā atsuhtijuse 4 dragunu eskadronus Rigas aprinkī un 4 kasaku šotnas Behju un Walfas aprinkī; Widsemes muischneeziba („Landesvertretung“) isweda zauri, ka šchee draguni un kasaki nahza sem muischneezisko „goda polizistu“ komandas (šahdu „goda polizistu“ Rigas aprinkī ween bij šahdi 10 gabali). Kasaku ofizeeri — pehz baronu leezibas — bijuschi pa leelakai dakai „pilnigi nespehjigi“, ari pašchi kasaki bijuschi peedabujami us wiseem waras darbeem, ja pats „goda polizists“ nepratis ar teem personigi eedraudsetees (t. i. tos šadsirdit un uskuhdit), waj atkal par kreetnu dseramu naudu šastubināt us semneeku iskaušchanu*). Un nu Widsemes un Kurses muischas palika par ihstām rasbaineeku ligsdām kā fenos brunineeku laikos. Dischziltigee selbschuzneeki brahlojās ar kasakeem un tšcherteseem, lopiski plihteja zauras deenas un leelijās, kā kursch no teem eelausis ribas semneekem, isplehjis bahrsdu waj matus, usbruzis seeweetem u. t. t. Tee ahlejās ar šaweem eerotscheem un šchau-dija revoluzionarus bej apstahšchanās, bet tikai ar wīšu isdserito alkoholu neradās brunneeziskā duhscha un tee bai-dijās pašchi no šawas ehnas. War teikt, ka muhsu baroni šchinī laikā bij pilnigi šasirguschi ar „revoluzijas trafumu“: deenu un nakti teem nu špoļojās preekschā „revoluzionari“, katrs telegrafa stabs teem šchkitās wirsū škrejam un „Dūna-

*) „Nicht selten spielte der Walfsch eine große Rolle bei alledem“ (nereti dseramnaudai peekrita te leela loma) — tā ar rupju zinīnu atsihtas muhsu muischneezibas wadoni. „Lettische Revolution“, II. 199. lap. p.

Ztg." slejas nu pildijās ar muišchneezisko bahbu tenkām par wifadeem nebijuscheem un no gaisa grahbteem „uſbruku-meem“ (wiſas ſchis blehnas tika daſchreis pat telegrafiski ſinotas Peterburgas polizijas departamentam waj pat Nikolaja galmam). Kā katrs weloſipedists tika noturets par „ſozjaliſtu“, to wehl waretu ſapraſt, bet „Düna-Ztg.“ korreſpondenti deewojās redſejuschi rewoluzionarus „ar automobikeem (!) brauzam“ un proklamazijas kaiſam; pehz winu droſchām ſinām ſemneeku uſkuhditaju ſtarpâ atrodotees arī daſchadi „ahrſemneeki“, jo kaħda baroneſe pate ſawām auſim dsirdejufe, ka kaħds „wadonis“ latweeſchu ſemneeku druħsmâ komandejis tihrâ „frantschu walodâ“ (!) u. t. t. Un jo wairak tee ſchis aplamās paſazines klabſtija, jo wairak teem arī paſcheem nu drebeji zeki. Urweenu zeeſchaĶ tik muħſu baroni eekehrās kaſaku ſirgu aſtê un bailu muħſumâ tee zirta un ſchahwa, kur tik ween teem gadijās ſaſtapt kaħdu neapbrunotu weziti waj puſauguſchu ſehnu; paſtahwigi tika iſraſtiti jauni eerotſchu ſuhtijumi un ar teem peeĶrauti pils iſtabu fakti; paſchas muiſchneeku mihtnes tika apzeetinatas kâ kara laikâ *). Protams, ka ſcho puſtraĶo junkuru riħ-

*) Paſchi junkuri nebuht neſlehpj, ka tee wiſu ſcho laiku taiſni gatawojuschees uſ karu. „Partera logi pils tika aiſmuhreti, ar dſelſcheem aiſprostoti waj ar ſmilſchu maiſeem nodroſchinati; tika ſagahdata munizija un prowijants, patruſas ſaſtahditas, ſargu waĶtis noliktas, ſignali norunati“ u. t. t. „Weltiſche Revolution“, II., 226. lap. p. Kaħds „Düna-Ztg.“ korreſpondents rakſta par Stahmereeni: „Jau no waſaras widus pils bij pahrwehrſta par zeetokſni. Logi wiħra augſtumâ aiſſargati ar dubultām keegelu rindām (ar eerihkoteem ſchaujameem zaurumeem) un ſmilſchu maiſeem, ſleħgi un durwis apſiſtas ar dſelſi, pagraba telpas nozeetinatas ar dſelſis trelineem, prowijanta ſagahdaſchana uſ ilgatu laiku, bagatigi uħdens kraħjumi, 55 wiħru leela kaſaku nodata, wairaku apbrunotu apĶaimes kungu apmeſchanās pils, — ſchahdi un tamliħdsigi ſoli likās pili noſtahdam tik ſtipeā apſardſibâ, tā kâ — pehz wiſu domām — ta wareja iſturet ilgatu eelenſchānu.“ Un taiſni ſchahdas riħzibas panahkums bij tas, ka Stahmereenes pils neweenu deenu neiſtureja rewoluzionaru uſbrukumus wehlaĶā ſemneeku kara, ka naĶti uſ 2. dezembri bij winas eemihtneekem ar wiſeem kaſakeem jaaiſbeħg un pate pils tika pahrwehrſta par gruweĶu un pelnu ſaudſi...

ziba, viņu ašinainee ušbrukumi un nemitigā brunoščanās teesčam tikai eku lehja ugunīs un šatuhra gaiščās leesmās tautas naidu un aisdomu basčas pret muiščneeziško „melno šotnu“. Tā — šchi wahrda teesčā nosihmē — pašchi Baltijas muiščneeki ar šavām rokām palika špridšnamās weelas sem šavām zeetām pilim, lihds revoluzijas uguns tās išspehra gaišā! —

Weens no wiššwarigakeem revoluzionareem notikumeem 1905. gada wašarā bij leelais laukstrahdneeku streiks Jelgawas apkahrtņē. Šapeemin, ka laukstrahdneeku streiki juliā išzehlās wairakās muiščhās (Biršču, Madleenes, Krupes un Šaunpils draudšēs (Widsemē) streikvoja kašdas 17 muiščas un pušmuiščas); streiki norišinajās ari Talsu aprinkī (Dundagā, Ahrlawā), bet šchis iškaidetās zihnas epišodes nepawišam newareja šalihdšinatees ar Jelgawas un Dobeles=Wauškas aprinku kašpu un gašjeju wareno streiku, kurā peedalijās kašdi 30,000 laukstrahdneeki. Šchis miššu streiks nesprahga wakā nejaušchi, taš bij eepreekšch organišets un norišinajās sem šozialdemokratijas teesčas wadibas, taš neišira, bet par špihti wišeent špaideem ilga 2—3 nedekas; te nebij wairs weenfahršcha ekonomiška kustiba, bet — lihdsjās pilšehtu proletariatam — laukstrahdneeku mašas pahrgahja uš tašlašu revoluzionaru pakahpi un uššahka klaju revoluzionaru zihnu pret wezo walšts waru un winas eestahdēm, kā ari pret weetejo muiščneezibu.

Šeewedišim te kašdu „Zihnas“ šinojumu no Kalnamiščas, lai lašitajeem dšihwi štahditu preekščā toreišeja streika raksturu. „Šwehtdeen, 24. juliā, bij mašas šapulze (300 zilw.) un beedru šapulze (100 zilw.). Kunats tika par streiku un wina išweščanu. Rakti uš 25. juliju tikufe pahrttraukta wišā apgabalā telefona un telegrafa šatikšme — wairak dešmiti štabu nošahgeti, drahtis aišnešas. Orga-

nifetee pulzini apstaigaja mahjas, wisur darbu pahtraufdami. Pulzinu falasitee laudis fadalijās 4 pulkos. Weens pulks, kas apstaigaja Muzes pagastu, ispostija Muzes monopolbodi; dsert neweenam nedewa; naudas kasē nebija. Dtrs pulks apstaigaja Bentules pagastu. Pee pagastnama nonahkot tika norauts walstsehrglis un isfahrtnē; papihri tika wisi fadedsinati un keisara bildes isnihzinatas. Gahjeens dewās uf Bentules muischu — f. Bilderlings bij aisbehdsis. Utrada 7 labas flintes un 2 rewolwerus. Treichais pulks, kas apstaigaja Muru muischas pagastu, ispostija weetejo teefas namu; papihri fadedsinati u. t. t. Beturtais pulks ispostija Kalna muischas teefas namu. Wisi fchee 4 pulki faweenojās norunatā weetā pee mahzitaja muischas — lauschu puhlis bij pahraf par 2000 leels. Gahjeens jau dewās uf mahzitaja muischu, kad no Kalna muischas pa leelzelu redseja aulekshojam kasakus, flaitā 12" *). Tahdus pat ihfus un sparigus sinojumus — gluschi kà no kara lauka — „Zihna“ fneeds no Wez-Swirlaufas un Garoses, no Platonēs un Wirzawas, no Saleneekeem, no Schagares un apfahrtnēs u. t. t. Wisur streikotaju gahjeeni ar farkaneem farogeem, ar rewoluzionarām dseesmām un runām; krona monopoli teef isdausiti un nauda konfiszeta organizijas mehrkeem; pagastu nami teef istihriti un ehrgli, zara bildes, pagastu aktis uf fahrta fadedsinati, pagastu naudas (isnemot bahrinu naudas) teef konfiszetas partijas wajadsibām; muischās teef atnemti eerotschi, ar kureem nu apbrunojas daschi demonstranti. Wisi fchee streiki un rewoluzionarās demonstrazijas norit bes masakā fajukuma, taisni preekhsihmigā fahrtibā, wisa rihziba wirjas pehz eepreekhsihdata un nolemta plana, — tà kà Jelgawas aprinkā preekhsineeks f. Grothufs, kad 25. julija preekhsipusdeenā wina kanzelejā sahka peenahft sinas no wisām muischām, no wiseem

*) „Zihna“, Nr. 18.

leelzeem, it ismijis eesauzees: „Schee sozjalisti jau rihkojas pehz tahda pat plana kà japanu marschals Djama!“ Gluschi pareisi, barona funks!

Schis streiks peerahdija tahdâ warenumâ masu sabee-droto spehku, ka drebuki pahrnehma paschus spihdigakos muischu ihpaschneekus, tà kà daudsi no teem tuhltit solijàs usstahditàs prasibas ispildit un us weetas peelika pee wasaras algas pa 5, 10 un 15 rubleem. Daschi gan ne par ko negribeja peekahptees, bet bij pats karstakais plaujas laiks un tamdehl pat paschi nejaulakee baroni bij speesti ar behdigu duhschu atsiht streikotaju prasibas. (N.B. Wispahrejàs laukstrahdneeku prasibas bij tàs paschas, kahdas formuletas pawasari islaistàs „Zentralàs Komitejas“ proklamazijàs, tagad tilai nahza wehl klast divi punkti: „preeksch katras kalpu mahjas, kà ari preeksch muischas gahjejeem jaisraksta laikraksts pa 1 eksm., kahdu paschi gahjeji wehlas“, un, beidsot, no muischàm „jaaisfauz wisi kasaki un draguni“). Atsihmesim wehl tilai to, ka tiklihdj streikotaju gahjeeni tuwojàs muischàm waj peeklauweja pee pilu durwim, weetejee baroni ar farveem fargeem bij aislaiduschees lapàs waj atkal daschâ weetâ trihzedami nahza pretim jehru pasemibâ: tà peem. Mednes muischas ihpaschneeks atdod farvus schaujamus rihkus, seedo 25 rbl. preeksch eerotscheem, pazeend 300 demonstrantus ar pusdeenu un — tawu laipnibu! — isdala wairak kà 100 hawana zigarus! *). Bet par to nu pehz tam nahza kahds baitu brehzeens no junkuru rihkles, ka wisi Peterhofas pils eedsihwotaji uslehza kahjàs. „Revolution!“ wehstija us Peterburgas polizijas departamentu

*) Gluschi tàpat uswedàs ari muhsu „tauteeschi“ — irona muischu arendatori. Tà peem. Jaun-Platonâ pasihstamais kulaks Gauja „sagaida demonstrantus, leeliski paklanidamees un skalâ balsi laukdamis: „Labdeen, mani tautas brahki! Tuhs eset pahrafi par Mandshurijas kareiwjeem. Tuhs zihnatees par sawu pahrleezibu, bet tee turp dsihti ar waru.“ Sureja leelu agitazijas runu, tomehr newis aij jawas pahrleezibas, bet aij bailèm.“ „Zihna“, Nr. 18.

Kurfemes telegrafu drahtis; „Revolution!“ kēhrza Dīna-
 3tg., jo muišchu kalpi leedsotees rudsus plaut, „dumpi-
 neeki“ atnehmušchi baronam Koepenakam flinti pahrs simts
 rubulu wehtribâ un pee Kalna muišchas apšchaidijuschees
 ar kasakeem! Un nu waldiba steidsas ari glahbt pahrbēedetoš
 Kurfemes junkurus: 6. a u g u s t â — taišni tanî pat deenâ,
 kad tika ijšludinats Buligina „walsts domes“ projekts, —
 „Wald. Wehstn.“ bij lasams, ka Kurfemes gubernâ teef
 eewefts kara štahwoflis un ka par Kurfemes generalgu-
 bernatoru teef eezelts generalleitnants f. Bekmans. Keiše
 ar to parahdijâs klajâ ari waldibas šinojums par nemeeru
 kustiibu Baltijas gubernâs, pee kam šchis ofizialais dokuments
 weetâm mudscheja no nepareišibâm un junkuriskeem šamelo-
 jumeem, bet tomehr nodewa gaischu leezibu par muhsu re-
 voluzionaras kustibas plaščumu un stiprumu. Waldibai
 nahzâs konstatet, ka „sem pastiprinatas agitazijas eespaida
 šozialâ kustiba Baltijas prowinzēs šahkuse peenemt klaji re-
 voluzionaru un beeschi pat anarkistisku (!) raksturu, kas
 neaišturami zentufēs išnizinat walsts un šabeedriškas dših-
 wes pamatus“, ka „revoluzionarâs partijas panahkuschas
 to, ka Kurfemes gubernâ weetejâ komunalâ un politiskâ
 dšihwe pilnigi desorganiseta un ka walsts kahr-
 tiba šistematiški teef pahrkahpta“. Junkuriskâ
 preše gawileja, ka pate waldiba šawâ šinojumâ noleedsot
 lauku kustibas agrari=ekonomiškos zehlonus un wainu uš-
 frauot „revoluzionarai agitazijai“, kamehr pašchi baroni
 lihds delirijam bij šalihgšmoti par f. Bekmana pawehli, ka
 „meers un kahrtiba tiks atkal nodibinati, kahdus šodus
 tas ari neprašitu“. Un nu teescham ari šahkâs kara štah-
 woflis Kurfemē ar pawairoteem junkuru špaideem un war-
 mahzibâm...

Tâ wareja išliktees, ka beš šinameem ekonomiskeem at-
 weeglinajumeem leelais Kurfemes laukštrahdneeku streiks

nekā nebūtu wairak atnešis kā j. Bekmani ar kara štahwofli, ar wina nejeħdšigeem zirkulareem, ar wehl trafakām junkuru patwaribām! Waj teesham lauku proletariata taktika šhini momentā nebij pahrssteigta? waj newajadsēja warbūht aprobešhotees tikai ar meerigu ekonomisku streiku beš wišām eerotšchu atrēmšchanām, pagastu namu demolešchanām un pagastu papihru dedšinaschanām u. t. t.? — tā waretu tagad dašchs labs jautat*). Uš to mums ihši un škaidri jaatbild ar „nè“! Aktiwi rewoluzionarā taktika, kas pahreet teeshā usbrukumā newis pret ašewišcheem išsuhzejeem, bet pret wišu šabeedriški-politisko eekahrtu, pret muišhneeziški-patwaldneeziško rešchimu wišpahhr, bij toreisējā momentā weenigi pareiša. Lai jel masleet atgahdinajamees tikai 1905. g. juliju, kad wiša Kreemija teesham bij apnemta no „nemeera leesmām“: peħz Lodsēs eelu zihnām (8.—11. juniju) šeko matroschu dumpis Melnās juħras šlotē — „Anasa Potemkina“ maštos pliwinas šarkanaiš karogs; noteek šaktini Ddešā, išzelaš wišpahreji štreiki Riškolajewā, Šekaterinoflawā, Šarkowā, kas atkal wedami šakarā ar „Anasa Potemkina“ pazelto rewoluzijas šignalu: warens šaimneezišks štreiks teek išzihnits Šwanowo=Wošnešenskas rajonā; šahkas nemeeru kustiabas štarp Kreemijas ma-

*) Tā peem. 'ahdā „Neue Zeit“ rakstā („Aus der Geschichte der lettischen Arbeiterbewegung“) Kleinbergs jau toreis krata galwu, ka štreikā leetoti „waros lihdsēki“, ka štreika rezultats bijis „karastahwofka eeweschana“, ka tas bijis „uhdens uš pretineeku šudmalām“, ka masaš apšinigi štrahdneeki lihds ar to „šaudejuschi uštizibu uš šozialdemokratisko partiju“?! Š paschu dšeesmu dširdam mehš ari b. Šk. rakstā „Atškats uš „Zihnas“ idejiško wirseenu“ („Zihnas“ 100. jubilejas num.), kur, runaot par Šelgawas laukštrahdneeku štreiku, tas šaka, ka „koti wedā te nu buhtu bijis pazeltees putnu lidojumu au gštumos (!) ut no tureenes pahrlaišt ašinatu teoretisku štatu par peekopjameem zihnaš panehmeeneem, jo ar to buhtu no brunotāš zihnaš idejas jau laikā išskausti tee desorganizācijas diħgli, kuri wehlaš noweda pee bojevišma.“ Še jašaka tikai, ka tee, kas no šchahdeem „putnu lidojuma augstumeem“ grib špreest par muħšu rewoluziju, naw šcho rewoluziju šapratuschi.

trošcheem un saldateem; waj katru deenu šķīhst bumbas un rihb rewolwera šķahweeni! „Dokās patwaldibas dselšchu pihlari, bruht winaš stipraķee muhri. Behdējais isšķirowschais zihnaš brihdis nahķ arweenu tuwat“*). Un muhšu Baltijas pilsehtas julijā kwehlo kà wulkani: patlaban pehz pahrlaištā rewoluzijas pušgada ar waronigu fajuhsmu tifa nošwineta 9. un 13. janwarī kritušcho peemina; wirš Rīgas un Leepajas fabriku štursteneem tifa usšprausti farkani karogi un janwarī ussahštā šaimneezistā zihna teef usnemta no jauna. Rīgā ween streiko kahdi 40 tuhst. fabriku strahdneeki, kureem peepenojas buhwstrahdneeki un tramwajneeki. Zihna šķoreš bij šihštā un neatlaidīga: usnehmeji ne par ko negribeja pefahptees, daschi streiki ilga 6—8 nedelas (peem. Baltijas wagonu fabrikā), bet galu galā tee nekur neišbeidsās beš šinameem panahkumeem.

Galwenais tomehr pee šcheem streikeem nebij šinami šaimneeziski eeguwmūmi, bet šwarā te krita streiku kustības rewoluzionari=politiskais raksturs, jo — ihsti nemot — ta bij zihna par proletariata runas, šapulšchu un beedroschanas brihwibām. Fabriku pagalni un maščinu telpas tifa pahrwehrti par sozjaldemokratisku mitinu weetām; waj katru deenu bij jaatšit kašaku un polizistu usbrukumi, kuri trauzās isklichdinat strahdneeku klajās šapulzes; iskarotā „fabriku pašwaldiba“ galwenā ķahrtā pastahweja eekšch tam, ka usnehmeji tifa peespeesti atšihj strahdneeku organizācijas un winu preekšstahwjuš. Un kur nu maš bij domajams, ka rewoluzijas okeanam bangojot warēs meerīgā klusumā palikt muhšu lauku proletariats, ka ussahštāis laukštrahdneeku streiks ritēs tikai pa šchauri ekonomiskās zihnas šleedēm!

*) Zentralās Romitejas proklamazija „Nemeeri leesmās“. 35,000 eksempl., jnnijā 1905. gadā.

Lauku proletariata kustiba lausās pate no ņewis uš preekŝchu ar elementaru waru un ņozialdemokratijas ušdewums bij nemt ņŝis kustibas madibu ņawās rolās, nelaut tai aišpluhst ņahnus, bet wirŝit to pretim noteikteem, apŝinateem mehrkeem. Toreiŝejais revoluzijas moments praŝija, ņa proletariats no „paŝiwas pretestibas“ pahreet uš „aktiwu zihnu“, ņa tas nem dragat un deņorganizet wezās walŝts waras maŝchinu, lai tās weetā liktu tautas rewoluzionari-demokratiskas waras organus. Toreiŝejais proletariata loŝungs bij nerimst oŝcha rewoluzija (Revolution in Permanenz — ņa to ari ņkautŝkis ušwehra, runajot par Kreewijas rewoluzijas wareno wehŝturisko noŝihmi)*). ņŝis rewoluzijas darbŝ bij jaŝahŝ no paŝcha sapaŝcha s un tamdehŝ ari lauŝu proletariata kustibai wajadŝeja ņagraut wezās pagasta waldeŝ ar wiņu ehrgleem un waldbibas aktim, ar wiņu birokratiŝki-polizejiŝkām ņunkzijām, lai notihritu weetu nahŝoŝchām rewoluzionaras paŝchwaldbibas eestahdem. „Zihna“ toreiŝ rakŝtija par ņŝo jautajumu:

„Aktiwas zihnas wajaga mums, lai nokratitu ņawas waŝchas, noahrditu pagahŝnes ņlogus, un wehl wairaf — aktiwas zihnas mums wajaga, lai nodibinatu jaunu ņahrtibu, kuru teeŝcham neweens mums nenahŝs dahwinat, bet kura mums ir jauszet ar tām paŝchām zihnas ņweedreem un aŝnim walgām rolām. ņo tahlaf mehŝ eeŝim ņawā zihnā, to teeŝu leelafa noŝihme peeŝritis taiŝni aktiwa zihnai. ņo wairaf augŝ muhŝu ņpehŝti, toteeŝ wairaf tee praŝis aktiwa darba. Un uš to mums jabuhŝ gataweem: ušwaru beidŝot iŝŝehŝirs newis paŝiwā pretestiba, bet aktiwā, pat brunotā zihna!“**).

*) ņ. „Neue Zeit“, 1905.

***) ņ. „Paŝiwa pretestiba un brunota zihna“ („Zihna“, Nr. 18—19, 1905. g.). B. ņ. „Zihnas“ jubilejas numurā ņuhrojas par ņŝo rakŝtu, ņa tanī „iŝpauŝchas ņewiŝchi tahdas anarkistiŝas (!) idejas“, jo „te muhŝu idejiŝkas zihnas un organizazijas ušbuhweŝ weetā noŝtahda eerotschu zihnu un demoleŝchanu“. Waj tikai b. ņ. neŝajauj tagad jehdŝeenus „rewoluzionars“ un „anarkistiŝis“ un waj tikai tagad „rewoluzionara“ zihna wiŝam naw tas patŝ, ņas „anarkistiŝi zihnas panehmeeni“? — Tahlaf b. ņ. tura par wajadŝigu paŝnot, ņa wiŝŝch toreiŝejā momentā uŝtahjees par „paŝiwu proteŝtu“ un „aktiwu ne-

Ja Latvijas sozialdemokratisķā strahdneeku partija zentās iswest zauri, ka tautas mašas boikotē waldibas eestahdes un waldibas eerehdnus, ka tās atteizas no nodokļu maksām, nepaklusā iissludinatam mobilizazijas pawehlem u. t. t., tad weens no wisnoderigakeem lihdslekeem šhini zihnā bij taišni pagasta namu demoleščanas jeb „istihriščanas“, kà 1905. gadā mehdsja teikt. Zitesim atkal to pašchu „Zihnas“ rakstu:

„Wispirms ir pilnigi jadejorganisē wezās pagastu eestahdes, ja padara tās pilnigi nespehjigas kautkahdus peenahkumus ispildit, — tikai tad rasees wiseem intrese wehletees un dibinat jaunās eestahdes... Te mehš nedrihstam apstahtees ne pret kahdām eerunām: lai šajuh wiš datumi, kad kurais dsimis, kad kuram jaeet karā, zil kuram jamaksā un zil grantes išchupas jausber —, tikai tā mehš špehšim ar laiku panahst atteiščanos no kara klausibām, no nodokleem un ziteem peenahkumeem. Mehš škadri nojaušcham, ka lihds ar wiseem registreem un rukleem kriht rewoluzijas leesmām par upuri ari dascha laba burschujiska mantas teesiba, bet proletariats newar uskawetees pee tahdeem šhkumeem.“

Atminešim te wehl tikai, ka pee tahdas pat rewoluzionaras taktikas turejās Kaukasijas sozialdemokrati Grusijā: birokratisķās šahdschu waldes tika demoletas un šadedšinatas, šahdschu ofizialo amatu wišri tika atzelti un padšihiti, waldibas eestahdes tika no wiseem eedšihwotajeem boikotetas, weetejās pašchwaldibas leetas, teesā un škola atradās rewoluzionaro „šemneeku komiteju“ šinā. Grusijas peemehrs, tāpat kà Somijas „pašiwā pretestiba“, wišu laiku tika latweešchu sozialdemokratu usšaukumos nostahdits par rewoluzionaru paraugu Baltijas šemneekeem. Mobilizazijas un rekruschu šarāšti bij jau agrā šchur tur tikušchi

brunotu (!) zihau“, bet kahds „Zihnas“ redakzijas ložeklis wina rakstu „uš šawu galwu šarautšijis un eepinis wehl eekšā brunotas zihnas jautajumu ar wišām tām demoleščanām“. Warbuht nebuhs leeki minet, ka šchi raksta „labotajs“ nebij neweens zits kà nelaiķis J. Ušars (tahds „noteizošchs wahrds“ „Zihnas“ redakzijas leetās wina nebuht nepeekrita, bes tam tolaik mums bij ari šawa „redakzijas komišija“), kuru tatschu ihsti newarēs nosaukt par „anarkistu“ waj „bojewiku“.

isnihzinati (tâ peem. Afites pagastâ, Kurfemê), monopola bodes idausitas (peem. Gostina meestinâ), zariskas gihmetnes un ehrgli drupâs fajisti (peem. Lubanê u. z.), — bet Zeligawas laufstrahdneeku demonstrazijas atschkiras zaur to, ka te wairs nebij atfewischku revoluzionaru pulzinu usbrukumi, bet gan paschas lauschu mafas zehlâs un isweda zauri rewoluzionarus aktus, ka te eepreefsch nolemtais zihnas plans tika ispildits 3 deenâs 25 pagastos us reisi! Te runaja paschu masu spehks un drofme. „Zitkahrt meerigee „Deewsemites“ laudis zehlâs beidsot un pa tuhstoscheem kopâ gahja ispildit samu gribu! Septinûs simtu gadus walditi, wini nu lîka drebet saweem waldneekem. No dsimuma us dsimumu wafati pa waldibas papihreem, kâ nodofku un kara materials, wini nu pahrwehrtâ schos papihrus par pelneem. Zau ilgi ar reebumu skatijuschees us walfis ehrgleem un patwaldneeku gihmetnem, wini sadragaja schos werdsibas krahmus nu drupâs“ *).

Bet streikâ tatschu tikuschi leetoti „waras lihdsjeki“? Ja gan, — atbildefim mehs, — kâ wisur un weenmehr rewoluzijâ. Jo rewoluzija naw schacha partija, ko pee tehjas glahsem nospehlet, bet tautas zihna par jaunu fa-beedriski-politisku eefahrtu, kas iskarojama ar masu brunoto fazelschanos. Mehs sinam, ka pat konstituzionalâ Wafar-Eiropâ beefchi ween weenfahrschi streiki rada sadurfmes ar poliziju un saldатеem (tas noteek pat pee disziplinas tik loti peeradinatâ Wahzijâ, kâ peem. 1910. g. Moabita nemeeros Berlinê); patlaban, kur schis rindinas teek rakstitas, Anglijâ teek issludinats dselszelnneeku generalstreiks un telegrafs wehsta, ka Liwerpulê, Kardisâ u. z. streikotaju druhsmas ar afmeneem un rungâm stahjuschees polizijai pretim, ka fabotafchas mehginajumu dehl dselszeku linijas teek no jal-

*) „Zihna“, Nr. 19 (Apfkats par rewoluzionareem notifikumeem Baltijâ)

dateem apšargatās u. t. t. Ja tas noteik Anglijā ar viņas plašām pilsoniskām tiesībām meerīgās ekonomiskās zīņas laikā, tad kā gan 1905. gada revolūzijā laukstrahdneeku milšu streiks buhtu varejis norisināties bez muišas šķūhau dedzināšanām un kasaku apšaudīšanām?! Tātchu toreiz bij klajās revolūzijas laiks, kur „kritiskās eerošča“ weetā bij jastahjās „eerošchu kritikai“, kur „materialai warai“ wadjadseja tikt gahstai zaur „materialu waru“. Ir jau radušees un radīees wehl „markisti“, kas pehz pagahjušās revolūzijas tik pahrať ahtri atdījūšchi un kas 1905. gada zīņas taktikā nu redj „anarkisma un bojewisma tendenzes“, bet teem war eeteikt palasit pašchu Markšu, ko tas raksta un spreesch par 1848. gada revolūziju. Schoreis peemehra pehz peewedišchu tikai weenu zitatu: „... patš kontrrevolūzijas fanibalisms pahrlēezinās tautas, ka ir tikai weens lihdselis — wezās šabeedribas šlepkawigos nahwes krampjus un jaunās šabeedribas šimschanaš moķas šaihšinat, padarit tās weenkahrščakas un konzentret tās un ka šchis weens lihdselis ir — revoluzionarais terorisms“*).

Atsihstot brunotās zīņas nepezeeschamibu klajās revolūzijas laikā ar to nepawīšam naw teiktis, ka lihds ar to buhtu atsihta „bojewiku“ un „ekšpropriatoru“ rihziba revolūzijas atpluhdu gadōš. Proletariata taktikai jabuht peemehrotai katreisejeem zīņas apstahkleem: kas išrahdijās par nepezeeschamu un derigu 1905. gadā, tas šabeedriskipolitiskai situacijai grosotees 1906. un 1907. g. wareja šawu-fahrt taišni atkal kaitet mašu organizijas darbam. Un lai paturam zeeschi wehrā dšilo starpibu starp mašu brunoto zīnu 1905. gadā un „kaujās druschinu“ rihzibu 1906. un 1907. g.: toreis uš augščhu ejoščās revolūzijas laikā bru-

*) Aus dem litterär. Nachlaß von Karl Marxs und Fr. Engels, Stuttgart, 1902, Bd. III. 199. lap. p. Protams, ka sem „revoluzionara terorisma“ Marxs nesaprot kautkahdus atšewišklus „bojewiku“ uš-brufumus, bet pašchu tautas mašu brunoto šazelschanoš.

nots masu atspars pret patvaldibas un muishneezibas waru, — wehl atsewischki sarihkoti usbrukumi, kureem beeschi ween nebij nefa kopeja ar proletariata revoluzionaro zihau; toreif revoluzionaree akti teef isdariti pascham masam peedalotees, sem paschu masu kontroles, — wehlaĸ no pascheem „kauje neekeem“ uĸ sawu galwu nolemti „usnehmumi“, bes sasinazhanas ar organizaciju, beeschi ween (ka peem. „ekspropriazijas“) paschu „konfizetaju“ privato intreschu labâ; toreif brunotais masu atspars ahrda un desorganizē muhsu pretineeku rindas, — wehlaĸ bojewiku „terors“ wahjina un saposta muhsu paschu organizazijas! Ar to, protams, es negribu atmini mest us nobendeto „mescha brahlu“ un „kaujoneeku“ kapeem, jo wiru rihziba ir saprotama un isskaidrojama sakarâ ar wisu kontrrevoluzijas breesmu laikmetu, bet tomehr ir wajadsigs wehl reis usswehrt nenoleedsamo wehsturisko mahzibu, ka teroristiskais zihnas weids, kahds Baltija tika peekopts revoluzijas atpluhdu gados, israhdijs organizetai masu zihnai par laitigu. — Ari tas naw slehpjams, ka 1905. g. revoluzija notika weens otrs usbrukums, kas no sozjaldemokratiska redses stahwokla nebij peelaischams, bet te jaegaume, ka tahdas leetas beeschi ween tika isdaritas no laudim, kas stahweja ahrpus organizazijas un kas tikai isleetoja preeksch saweem noluhkeem „revoluzionaru“ masu, un ka karstas revoluzionaras zihnas laikmeta ir gluschi neespehjams wisu nowadit ka pa deedsinu, jo daschi pahrstiegti soki, pahrmehribas un nejauschibas ir schahdas reisē pilnigi neisbehgami*).

*) Toreisejee Jelgawas beedri warbuht wehl atminesees kahdu proklamaziju „Seki ne wihri!“, kur ihstâ bojewiku stilâ tika peedraudets „pawilkt pee sara augstâ“ u. t. t. Sahdi zihnas panehmeentetika sludinati us organizazijas lehmumu, jo schis teroristiskas frases bij laidis us sawu galwu walâ kahds Jelgawas komitejas lozellis, kas revoluzionarâ skurbumâ bij saudejis nepeezeeshamo paschritiku. Somehr zitabi jaleezina, ka muhsu organizazijas darbineeki weenmehr apfinajâs atbildibu par saweem wahrdeem un darbeem.

Muhsu pretneekem — taišnibu šafot — peenahktos ap-
brihnot Latvijas sociāldemokratijas disziplinejofcho spēhku,
tura prata wareno tautas kustibu wadit šinamās robešhās
un atturet to no newajadsigeem waras darbeem. Un ja
ari daschreis gahjuse nezela kahda reta militšču lode, ja
kahdā weeta beš ihsta eemesla usleesmoja weena otra ehka,
tad nepeemiršifim tatschu nekad, ka šchahdi šakti ir tikai
neezigs pileens pret ašinu un breesmu juhru, kahdu weh-
lak kontrrevoluzijai trafojot zariskā waldiba un muiščnee-
ziba pluhdinaja pār Baltijas prowinzem...

Bet Jelgawas laukstrahdneeku streika šefas bij tās, ka
Kursēmē eeweda karastahwokli? — Ja gan, bet usšahkot
klaju zihnu ar patwaldibu un muiščneezibu mehš nekad
nedomajām masām šlechpt, ka muhsu pretineeki ar labu ne-
peekahpšees un isleetos pret mums wišnegantafos špaidu
lihdsjektus. Un te atlika tikai weens no diweem: waj nu
pascheem kahptees atpakaļ un pazeetigi nest tahlak warmah-
zibas juhgu jeb atkal — wišām draudofchām breesmām par
špihti — eet zihnā uš preekšču! Uri ta ir tukšcha, welta
špekulazija, ka beš demonstratiweem gahjeeneem un pagasta
namu „istihrišchanām“ streifotaji=laukstrahdneeki buhtu no
karastahwokla istikuschi šweikā. Kursēmes junkureem tas bij
gluschi weenalga, waj Nikolaja portrejas pagasta namos ka-
rajās pee šeenas jeb demonstrantu gahjeens uš leelzela tās
šamin sem kahjām, jo pehž „karastahwokla“ tee šauza tikai
tapehž, ka muišču kalpi paschā karstakā plaujas laikā leedsjās
strahdat un usstahjās ar šawām prasibām*). Mehš redsam,

*) Štarp zitu to waram redset no kahdas par junkuru naudu
(pee Stefenbageņa, Jelgawā) isdotas anonimas broščureles „Kas
panahktis?“ (pehž asaru un šeešalu notraipitām lappušēm špreeschot
autors naw atkal nekās zits kā muhsu wezais pašina Andr. Nee dra).
Newis par pagastu namu demoleschanām šarakstitajām usdots gaudot,
bet par „streikēem“ un „lones paaugstinajumeem“. „Waj tad lones
paaugstināšana bij tik šteidsama, ka newareja goda deht un taiš-
nibas deht gaidit lihdi lihgstamam laikam, bet wajadsēja šawu taišnibu

ka Widsemê revoluzionaru notikumu kronika bij tikpat bagata ka Kurssemê, bet ta ka te nebij tik plaschi organisetu laukstrahdneeku streiku, tad „kara stahwokka“ negaijs pagahja ari Widsemei garam.

Ar Bekmana eerashanos Jelgawâ sahkas nu junkuriska terora laikmets Kurssemê. Gezeltais generalgubernators tika sewischki slawens ar saweem nekehdsigeem „zirkulareem“, furus tas lita peesist pee wiseem eelu stuhreem. Tur nu bij peedraudets, ka winsch „fahrtibu“ nodibinaschot „ar wisnesaudjigakeem lihdselkeem“, ka „wainigee“ tikschot nodoti „kara teesu wisstingrakeem sodeem“ u. t. t. Par wisbihstamaakeem „meera un fahrtibas“ eenaidneekeem Bekmans eeskatiija — welosipedistus un us stingrako noleedja teem apfahrt braukat bes sewischkas polizijas atkaujas. Walsts stiprakee pihlari — pehz Kursemes generalgubernatora domam — bij muischneeku telefona stabi un tos nu eedsihwotajeem wajadseja fargat ka leelako swehtumu (katrs apgahsts telefona stabs tika no gubernas administrazijas nowehrtets us 3000 rubkeem un schahda sode suma tika ari solidari uslitta wiseem Grobinas, Zihrawas un Sehlpils pagastu lozekkeem!). Bes tam pagastu laudim nu wajadseja „fargat“ wijas malas: tiltus un pahrbrauzamas weetas, monopolus un pagastu namus, — dascha weeta pee fargaschanas sadsina 10—18 zilwekus, wehl wairak nekâ pee kahda pulwera pagraba waj arsenala. Bet ta ka Kursemes generalguberna-

un wahrdu upuret pahris rublu deht? Zits labak saude weetu un pat dschwibu (!), nekâ lausch sawu lihgumu — un te to pahrdewa par neeka paaugstinajumu.“ Un schaufmas pahrnem juhsmigo sribentu, kas nu notikscho ar tautas „jauno paaudsi“? „Behrni redseja sawus tehwas lihgumu lauschot, bandam lihdi flejoram un winu dumpineeku jaunâs dseemas dseedam — kahdu preelischihmi schee behrni nemsees?“ Pats Andr. Needra, wehlak par basnijzfungu buhdams, ari lausa lihgumu un „lones paaugstinaschanas“ deht likas pahrzeltees no Mati-scheem us Weetalwas-Ralsnawas draudsi, — kahdu preelischihmi gan wina pascha behrni nu nemsees?

toram „fargu“ tomehr wehl islikās par mas, tad tika dibinātas jēvīškas „dīvorniku“ jeb „bleka vīhru“ nodalas Jelgavā, Leepajā un Wentspilī (ik pa 2 vīhri us 10 nameem), kam plkst. 9. vakarā bij janoflehdī wīši wārti un durwīs. Un katrā jinā semneekēm wehl bij jaatnem wīši „eerotšhi“, šahkot ar wežām kramenizām un beidsot ar — zuhku kaujameem nascheem *).

Schee smeekligeē birokratiskeē zirkulari, zik smagi wini ari nebuhtu preekšč weetejeem eedšiwotajeem, šazehla wīšgaram šobgalibas un nekahdā jinā newairoja bijibu pret bahrgo waldbibu. Tomehr ihstās „kara stahwofka“ breefmas nenesa wīs generalgubernatora kanzlejas papihri, bet — tā jau aīšween Baltijā — junkuru ašinainās jahjamās pahtagās. Kursemes semneeki nu tika atdoti muišchneeku neaprobeshotām patwaribām un negantibām! Minesim te tikai tahdu iswirtušchu nezilweku wāhrdus tā Bukaiščhu firštu Liewenu un Kalna muišchas mahzitaja brahli Rutkowski, kuruš pilnigi war usskatit par wehlašo šodekšpeditoru preekščtetšcheem. Bukaiščhu muišchas pagraboš jau 1905. g. augustā tika eerihfots šawš junkurīšks „musejs“, kur deenu no deenas muišchas apšaimē šaguhštitoš semneekus beš kahdas nopratinašchanas waj ismekleschanas til šchaufchaligi šapaja ar nagaišām, lihdiš wīšas pagrabu telpas bij ašinim peemirkušchas... Tik neaprobeshota bij tagad junkuru wara, ka šchis pats Liewens ar šaweem draguneem wareja eebrukt deenas laiķā Šchagares meestīnā (tā tad pawīšam zitā gubernā, jo Šchagare peeder pee Kaunas gub.!), peesit te kau-

*) War peewest te kahdu faktišku notikumū is toreisejā „kara stahwofka“ laiķeem, kas gandrihš waretu isliktees tā anekdote. Kahdās Uigrandes šaimneeku mahjās eedrahšās polizija un kontišzeja wīšus leelafus duhīščus un naschus. Kad peenahza 3 wīšus šajamais laiķs, min. šaimneeks greesjās ar rakstīšku luhgumu pe šemes generalgubernatora, lai tas isšubta zuhku noslakteschanai šchdu jēvīšku usdewumu eerehdni is Jelgawas. Bahrgās dušmās wefmans eelika šaimneeku par tahdu „luhgumu“ us 3 mehnescheem arestā...

dis lihds ašinim un ar ſaweem ſawangoteem upureem aiſjahj netrauzets projam, gluſchi kà plehſonu brunineeku laikos! Un ari ziti bruneneezifke „tikumi“ nu wareja ihsti parahditees klajà deenas gaiſmà: ſchinis raſbaineezifkos kara gahjeenos ſewiſchi ſwars tika likts uſ to — pa zelam ſaguhſtit kahdu kalpu ſeewu waj ganu meiteni, tàs tika aiſſteeptas uſ muiſchu, kur tad augſtdſimtais firſts Liewens un baſniſkunga brahlis Rutkowſkis pamihſchus ar kaſakeem tàs nehmas — iſwarot... Notika pat tik lopifkas ſzenas, ka „goda polizifts“ Rutkowſkis uſbruka kahdai ſeeweetei kahda ſemaka polizijas eerehdna klahtbuhtnê! *). Luhk, te mehſredſam wiſà reebigà jehlumà junkurifkos „kulturtregerus“, kuru ziltsſihmes ne par welti uſrahda wiſadu ſwehru galwas un aſtes...

Firſts Liewens, protams, nebij weenigais, kura muiſchneezifkeem inſtinkteem „kara ſtahwollis“ nu dewa pilnigu waku. Katrà aprinkē radās tahdi pat baroni, kas ſawu muiſchu apſaimē ploſijās tikpat nezilweziſkā kahrtā. Sewiſchi zeest nahzās Jelgawas=Baufkas aprinkē ſemneekem, jo wadjſeja tatſchu atreebtees par pahrzeestām bailēm laukſtrahdneeku ſtreiku laiſā, par algu paaugſtinajumeem u. t. t. un junkuru un dragunu waras darbi eet tik tahlu, ka apſahrtejee ſemneeki nedrihkſt pat wairs uſ leelzekeem rahditees. Lauku rewoluzionari teek noſtahditi par medijameem kuſtoneem (tā peem. ſoz.=dem. agitators Lindermans Sakeneekos tika no draguneem eedſihts upē un tur noſchauts); lauku mahjas teek fratitas un iſlaupitas; Jelgawas zeetumā wairs naw telpas ſimteem un ſimteem „dumpineekem“, kuras ſaſeetus un ſadauſitus junkurifke polizifsti beſ miteſchandā transportē. Un tomehr Latwijās ſoz.=dem. ſtrahdn.

*) „Ziņi“, Nr. 22. Behz ſchahdeem waras darbeem ari nemas newareja zitad notiftees, ka wehlaſ rewoluzijas laiſā Bukaiſchu pils tika lihds pamatam nodeſinata.

partijas organizācijas neteek un newar tikt isnihzinatas, un tomehr ar nepahrtrauktu energiju turpinas sozjaldemokratiskas propagandas darbs fewischki starp wiseem teem, kuras taisni leelais laufstrahdneeku streiks peegreesis revoluzionara proletariata zihnai. Ja ari Jelgawas apfahrtnē pagaidam masu zihna newar usstahtees ar klaji atrisinatu kara karogu, tad tikpat revoluzijas uguns gar semi lodajot pastahwigi eet plaschumā un schur tur isschaujās gaischās leesmās. Tā peem. Dundagā, kaut gan te leelā skaitā šasuhititi draguni un kafaki, issludinatai mobilizācijas pawehlei neteek klausits un eesauzamee reserwisti noliktā deenā nemas neerodas. Un sozjaldemokratisko organizāciju skaitis un spehks wifās Kursemes malās taisni schinīs mehneschos augtin aug.

Tā likās, ka Kursemes „kara stahwollis“ tikai wehl wairak uspuhstu revoluzijas kwehli pilsehtās. „Tikko issludinaja mobilizācijas pawehli,“ — tā sīno „Zihna“ šawā 20. numurā, — „kad wisi Deepajas strahdneeki, paklausidami Zentr. Kom. usaizinajumam, meta darbu pee malas (16. augustā). Apstahjās ari elektriske tramwaji, pat ugunsdsehjeji streikoja un tirgus palika neslauzits. Dselszela darbnizās notureja weeteju strahdneeku šapulzi, pehz kam wisi dewās us drahschu fabriku, tur bij lemts šapulzetees wiseem Deepajas strahdneekem. Us tureeni paschlaik ari nahza 2½ tuhst. leelais kara oštas strahdneeku bars sem šarkanā karoga. Drahschu fabrikā tika uswilkti 2 šarkani karogi un sem teem lihds 10,000 leelais strahdneeku bars notureja protesta šapulzi. . . Treschdeen pehz pusdeenas drahschu fabriku eenehna šaldati. Tomehr zeturtdeenās rihtā (ap pulkst. 6) strahdneeki atkal eelausās fabrikā un peespeeda šaldatus to atstah. Pehz runām latweeschu un kreewu walodās wifs 3000 leelais bars ar kleešeeneem: „Nost ar patwaldibu! Nost ar mobilizāciju!“ dewās us eelas. Dsižeeris un pusrotas šaldatu par schahdu „kara stahwolla“

meewehroschanu tikai azis ween bolija." Un eesaukteem referwisteem prom ejot (20. augustâ) Leepajâ noteek celu zihnas. Rahds ofizeeris komandè jaht druhsmâ wirsû, bet tam galwu ker sweests afmens. Kasaki sahî kapat ar sobenu asme neem, lihds iî kahda nama logeem riib pirmais rewolwera schahweens. Weselas flinschu salwes zara saldati raida pret strahdneeku nameem un ar schtikeem klupp wirsû wezischeem, seewam un behrneem. Druhsmâ kahdi 10 krituschî un ap 60 eewainoti — kasaku saudejumi naw usdoti.

Wispahrim us augustâ iissludinato mobilisaziju Baltijâ skatijâs kâ us gaidamo generalkauju pret patwaldibas spehkeem. Domehr par tahdu neiîwehrtâs masu protests, jo paschâ mobilisazijas deenâ peenahza jau wehsts par noslehgtu pameeru ar Japanu un lihds ar to, protams, atslahba maju sawilnojums. Rigâ generalstreiks gan tika iissludinats un ussahkts, bet pameera sinas kâ remdens leetus dsehja rewoluzionara entusiasma uguni.

„Pameers noslehgts ar Japanu,“ skan Rigas komitejas iislaistais ussaukums. „Ja tam sekos meers, tad tas buhs rewoluzionara proletariata nopelnâs. Mobilisazija teek turpinata, jo karsch ar „eekschejo eenaidneeku“ naw beigts. Mehâs, strahdneeki, neslehggfim ne meeru nedî pameeru. Mehâs gatawofimees us zihnu, uî iisschkiroscho zihnu!“

Ar breefmigeem pametumeem zariskâ waldbiba bij no-beiguse sawu nelaimigo zihnu Mandischurijas klajumos, bet par to nu ihsti sahktâs atkal tikpat smaga zihna Kreewijas pilsehtâs, fabriku sahdschâs, dselszetu mesglu punktos, kura oktobra deenâs noweda pee patwaldibas katastrofas.

Un schini rewoluzijas zehleenâ weens no drosmigakeem preekschpulkeem Kreewijas tautas zihnâ bij Latwijas pilsehtu un lauku proletariats. Tas stahweja

pirmās rindās vēsturiskās oktobra deenās, tas gājā tuhlit nemitīgi zihnā tahlaĀ pret Kreewijas wezo walsts waru, tas ar revoluzijas dseļs ahmuru šafita Baltijas junkuru pilis tā reekstu tšchaumalas, tas peerahdija lihds tam wehl nepeeredsētu un nezeretu apsinibu, solidaritati, organisetu zihnas špehtu — un tamdehl ari Latwijas proletariatam bij wehlaĀ japahrzeesh wišbreesmigakās kontrrevoluzijas ugunis.

Un kaut ari šimteem šapu un upuru mums aplahrt, tad tomehr toreis šafneegtā tautas ušwara naw wairš isdšehšchama un isnihžinama...

Pirmās dašas beigas.

Ortografija šhini grahmatā eetureta taišni tahda, kahdu to leetojis autors, resp. kahda ta ir Briselē drukatā pirmajā isdewumā.

Red.

J. Jansonā (Brauna) raksti kronologiski*).

1892.

1. Domas par jaunlaiku literaturu. Populāri zinātnisku rakstu krājums. „Deenas Lapa” izd. 1892. (24 l. p. Zittautu literatūra.)

1893.

2. Domas par jaunlaiku literaturu. II. „Deenas Lapa” 1893. Nr. 200—204, 206, 213—216, 218, 275—279. Vēlāk atsevišķā izdevumā. Druk. P. Bīšneks, Rīgā, 1894. 78 l. p. 8°. (Latviešu literatūra.)

1894.

3. Mūžu vežai paaudzei. „Deenas Lapa” 1894. Nr. 119, 120, 123.

1895.

4. Mūžu mehēniskā raksti. „Deenas Lapa” 1895. Nr. 278, 279, 280.

1896.

5. Uj pilnēhtas teatra stāstus. (Kritika par H. Sudermana „Das Glück im Winkel“.) „Deenas Lapa” 1896. Nr. 23, 24.

*) Šeit eewētojam J. Jansonā rakstu nosaukumus, zik tos ij pēejameem materialeem bija eēpehjamš issinat. Šis šaraktš naw pilnigs, beš tam war buht, ka eewēsusēs weena otra kluhda, furu luhdsam atwainot.

6. Ģernhuteešči. „Deenas Lapa“ 1896. Nr. 64, 65.
7. Wašaras teatris Ārkadijā. (Kritika par D. Seltina dramu „Saites“.) „Deenas Lapa“ 1896. Nr. 122, 123.
8. Ģenrika Ģbfena „Sadsihves pilari“. „Deenas Lapa“ 1896. Nr. 128, 129, 130, 132.
9. Sinibu komiſijas ahrfahrteja ſapulze. „Deenas Lapa“ 1896. Nr. 171, 172, 175, 176.
10. Trihnes grehki. „Deenas Lapa“ 1896. Nr. 281.
11. Jſ jaunatās wahzu literaturas. „Deenas Lapa“ 1896. Nr. 281, 285, 287, 288.

1897.

12. Swahrgulu Ēdwarda „Sahpēs un ſmaidōs“. „Deenas Lapa“ 1897. Nr. 61.
13. Potiwara namš. „Deenas Lapa“ 1897. Nr. 70.
14. Ģenrika Ģbfena „Kora“. „Deenas Lapa“ 1897. Nr. 135. — (?)
15. Sinibu komiſijas wašaras ſapulzes. „Deenas Lapa“ 1897. Nr. 136. — ?
16. Ūda Negri. Saimneetſchu un Seltenu kalendars. 1897. gadam.

1899.

17. Swehtdeenas atpuhta. „Deenas Lapa“ 1899. Nr. 51.
18. Paľihdſiba ar darbu. „Deenas Lapa“ 1899. Nr. 127.
19. Jaunas ſinas par ubagoſchanu Kreewijā. „Deenas Lapa“ 1899. Nr. 170, 171.
20. Lombardi Kreewijā. „Deenas Lapa“ 1899. Nr. 187.
21. Sibirija un winaš leelais zeľſch pehž amerikānu atſaukſmēm. „Deenas Lapa“ 1899. Nr. 191, 192.

1901.

22. Ministru krišje Pruhšijā. „Deenas Lapa“ 1901. Nr. 99.
23. Jaunais likumprojekts par darba deweju atbildibu. „Deenas Lapa“ 1901. Nr. 262, 268.
24. Mūššča rente waj kapitāls? „Deenas Lapa“ 1901. Nr. 231.

1903.

25. Tautišķee zenteeni un šaimņeeziškā nokahrtošchanās. „Auštrums“ 1903. Nr. 3, 4, 8.
26. Politiskās nedelaš apšķats. „Deenas Lapa“ 1903. Nr. 133.

1905.

27. Raina dšēja. „Darbs“. Raštu krašjums. 1905.
29. „Deenas Lapas“ lasitajeem. (Pašinojums.) „Deenas Lapa“ 1905. Nr. 237*).

1906.

30. Nelegala jeb neatklauta literatura. „Beedris“ 1906. Nr. 6.
31. „Karogs“. Tautas teesības. 1906. Nr. 3.
32. Wažzeetibas šlasdos. „Atbalsis“ 1906. Nr. 5.
33. Pežž trim nedelām. „Atbalsis“ 106. Nr. 7.
34. Proletariats, burščuasija un Walsis Dome. „Atbalsis“ 1906. Nr. 12.
35. Parlamentarišms un wina nahšotne. „Nahšotne“ 1906. Nr. 1.

*) Scheit naw eeweeetoti tee Janšona beš parakšta nodrukati eewadrafšji „Deenas Lapa“ 1905. g., furas šaktišķais redaktors wiņšch bija tad.

36. Kreemijas ņemneeku bads. „Āarogs“ 1906. Nr. 1. (—nš.)
37. Strahdneeku ņķķiras aiffardsjibas likums. „Nahkotne“ 1906. Nr. 1, 2.
38. Jī Bahzijas ņķķiru zihnas wehstures. (Pehz Meh-ringa.) „Nahkotne“ 1906. Nr. 2.
39. Uņ nepareija zeka. „Tautas teeņibas“ 1906. Nr. 12.
40. Arodneeziņķas beedribas un ņozialdemokratija. „Tautas teeņibas“ 1906. Nr. 15.
41. Pruhijas laufftrahdneeku ņtahwoklis. No Brauna Āaralautņķoņ. „Āarogs“ 1906. Nr. 4.
42. Strahdneeku arodneeziņķas beedribas un politika. „Seekņs“ 1906.
43. Wehl par nahkamām Walņts Domeņ wehleņķanam. „Tautas teeņibas“ 1906. Nr. 17.
44. Walņts Dome un Kreemijas Sozialdemokratijas Strahdneeku Partijas „maņineeki“. „Zihna“ 1906. Nr. 41. (—nš.)

1907.

45. Latwijas moku ņambari. (Jņwilkums iņ deputata Djola peepraņijuma.) „Progreņs“ 1907. Nr. 11.
46. Bahzu ņozialdemokratija un pehdejās reichņtaga wehleņķanas. Raņņtu kraħjums „Ziba“ 1907.
47. Nahkoņķais ņarptautiņķais kongreņs Stuttgartē. „Zihna“ 1907. Nr. 61. (br.)
48. Propagandas nepilnibas. „Zihna“ 1907. Nr. 75. (br.)
49. Latwijas Sozialdemokratijas II. kongreņs. „Zihna“ 1907. Nr. 76, 77.
50. Starptautiņķais ņozialiņtu kongreņs Stuttgartē. „Zihna“ 1907. Nr. 85, 86. (br.)

1908.

51. Aiz robešām. Ēspaidi un uzzīmejumi iz Beļģijas. (Menobeigts.) „Mehneškraksts“ 1908. Nr. 1.
52. „Baltešči“. Atvafeš II. 1908.
53. Tautiskais waj šķiras karogs? „Seemešblahšma“ 1908. Nr. 91.
54. Par arodneezīfām beedribām. „Wahrpaš“ 1908. Nr. 1, 2.
55. Dubli un putekli. „Wahrpaš“ 108.9 Nr. 18, 19.
56. Jahna Ņjara kopoti raksti. „Mehneškraksts“ 1908. Nr. 3.
57. Tautiska birgeliba un mahšļa. „Seemešblahšma“ 1908. Nr. 85, 86, 87.
58. Viktora Eglīšča pirmee stahsti. „Mehneškraksts“ 1908. Nr. 5.
59. Jauni waj klauni? Pēesihmes par muhšju jaunāko rakstneezibu. Peterburgā 1908. „Dfirkšteles“ apgahdibaš Nr. 3.
60. Jaunu un klaunu leetā. „Seemešblahšma“ 1908. Nr. 74, 75.

1909.

61. Pēesihmes par muhšju literaturu. Peterburgaš Latv. tautas kalendars. 1909.
62. Ņušķewištšča „Par materialistiško wehštures šaprašānu“. „Šģlihtiba“ 1909. Nr. 4.
63. Leonida Andrejewa „Anatema“. „Šģlihtiba“ 1909. Nr. 5, 6.
64. Pēesihmes par literaturu. „Wahrpaš“ 1909. Nr. 63, 64.
65. Roščłowa „Deļzijas par Anglijas, Franziņas etc. wehšturistajām pahrgrošibām. „Šģlihtiba“ 1909. Nr. 3.

66. Wairaf pašchzeenibas! „Wahrpas“ 1909. Nr. 12.
 67. Revisionisms un marxisms Wahzija. „Zihna“ 1909. Nr. 102. (—nš.)
 68. Brunoschanas. „Zihna“ 1909. Nr. 105. (br.)
 69. „Reif deena nahfs“. „Zihna“ 1909. Nr. 107. (br.)

1910.

70. Augusts Bebelš. (Uš wina 70 gadu jubileju.) „Wahrpas“ 1910. Nr. 74, 75.
 71. Slehsatees rindās! „Zihna“ 1910. Nr. 100. (br.)
 72. Sihkee darbi. „Zihna“ 1910. Nr. 110. (br.)
 73. Somijas pretestiba. Turpat. (br.)
 74. Ahrsemju kronika. Turpat. (br.)
 75. Wehsturiskais materialisms. I. daļa. (Broščura.) T. Purina iſd. Riga, 1910.
 76. Wehsturiskais materialisms. II. daļa. Nodaļa: Par eſtetiſkas ſajuhtas elementeem. „Iſglihtiba“ 1910. Nr. 10, 11.
 77. Andreja Upiſcha „Studijas un kritikas“. „Iſglihtiba“ 1910. Nr. 6.
 78. Bjornstjerne Bjornsons. „Iſglihtiba“ 1910. Nr. 6.

1911.

79. Jauna raſcha. XII. „Iſglihtiba“ 1911. Nr. 3.
 80. Andreja Upiſcha „Latweeſchu jaunakas rakſtneezibas wehsture“. „Iſglihtiba“ 1911. Nr. 7.
 81. L. N. Tolſtojs. Dſihwes un darbu rakſturojums. „Iſglihtiba“ 1911. Nr. 1, 2, 3, 4, 5.
 82. Gijs de Mopafans. Broſchurā „Gija de Mopafana rakſti“. I. Dſirzeemneeku iſd. 1911.

83. Literariskās peesihmes. „Laiķa Balsis“ 1911. Nr. 33, 43.
84. Pehz peezeem gadeem. „Zihna“ 1911. Nr. 111. (br.)
85. Baltijas šoda ekspediziju interpelazija. „Zihna“ 1911. Nr. 112. (br.)
86. Par muhsu tuvakeem ušderumeem. „Zihna“ 1911. Nr. 114. (Nepareisi nodrukats 113.) (br.)
87. Kreemijas zarisms un starptautiskā politika. „Zihna“ 1911. Nr. 115. (br.)
88. Lai dsihwo streiks! „Zihna“ 1911. Nr. 116. (br.)
89. Wahzu sozjaldemokratijas ušwara. „Zihna“ 1911. Nr. 119. (br.)

1912.

91. Wiktora Eglišča „Wehrtibas pahrwehrtejt“. „Domas“ 1912. Nr. 1.
92. Jallija „Dischlatweeschi“. „Domas“ 1912. Nr. 2.
93. Tautiskais karogs dublos. „Laiķa Atbalsis“ 1912. Nr. 6.
94. Diwi legeri. „Laiķa Atbalsis“ 1912. Nr. 7.
95. Brihwais wahrds. „Laiķa Atbalsis“ 1912. Nr. 8, 9.
96. No jauna pee darba. „Laiķa Atbalsis“ 1912. Nr. 13.
97. Par wehleščanu platformu. „Zihna“ 1912. Nr. 120. (br.)
98. Tauta ees šawu zihnas gaitu... „Zihna“ 1912. Nr. 121. (Bes paraksta.)
99. D. Brauns. Baltijas revoluzija. Atskats uš 1905. un 1906. gadu. Pirmā daļa. Briselē, 1912. g. Latvijas Sozjaldemokratijas apgahdeens. (Broščura.)
100. Wahzu sozjaldemokratijas ušwara. „Zihna“ 1912. Nr. 119.
101. Muhsu tautiskā pilsoniba. „Zihna“ 1912. Nr. 119.

1913.

102. Ko rahda peedsihvojumi heedribas darbos. „Dsihves Balss“ 1913. Nr. 9.
103. Basesles starptautiskais sozialistiskais kongress. „Zihna“ 1913. Nr. 125.
104. Balsts domes wehleschanas Baltijâ. „Zihna“ 1913. Nr. 125.
105. Ar jaunu drosmi. „Zihna“ 1913. Nr. 128. (Beš paraksta.)
106. Mahkoni krahjas! „Zihna“ 1913. Nr. 129, 130.
107. Par partijas weenibu. Turpat.
108. Augusts Bebelš. „Domas“ 1913. Nr. 9, 10.
109. Pilsoniska prese un markšisti. „Dsihves Balss“ 1913. Nr. 35.
110. Rahds wahrds par „Wahrdu“. „Domas“ 1913. Nr. 9.
111. Waj gaidama mums ihsti proletariska mahkšla? „Wahrds“ II. 1913.
112. A. Schwabes „Intelligenti“. „Wahrds“ II. 1913.
113. Rudolfa Blaumana kopotee raksti. „Wahrds“ II. 1913.
114. A. Kraujas: Raina „Pusidealists“. „Wahrds“ II. 1913.

1914.

115. Draudšigs wahrds ahrsemju grupu birojam. „Bile-tens“ 1914. Nr. 11, 12.
116. Bež 25 gadeem. „Darbs“ 1914. Nr. 2.
117. Pirmee šoli. „Darbs“ 1914. Nr. 3.
118. Š Augusts Bebela dsihves un zihnas. I. „Jaunâ Balss“ 1914. Nr. 8, 9.

1915.

119. Ці ешчйнас галву ліфу. „Зігна“ 1915. №. 135—138. Пахрдрукатс „Сінотајâ“ 1917.

1917.

120. Латышское общественно-культурное развитие и Латышская литература. (Latweešchu šabeedriški-kultūrelā attihštiba un latweešchu literatura.) Krahjumā «Сборникъ латышской литературы». Подъ ред. В. Бюсова, М. Горькаго. Книгоизд. «Парусъ» 1917. (Latw. tulkojums „Brihvā Strehlneekā“ 1917.)
121. Latvijas sociāldemokrātija kara laikā, no J. Jansonā (D. Brauna). Valkas organizācijas izdevums. Valkā 1917. (Brošūra.) Tas pats raksts bija nodrukats jau 1915. g. „Zihnā“ №. 135—138. Bostonā, Amerikā.
-
122. Dzejoli*): Wirs bulwara... I. Wirs bulwara weefulis trihzošchi kauz. II. Bet nospeestas domas man projam tur flihd. Pludona antologijā „Dsihwe un Dseja“. L. Neimana apg. Jelgawā, 1900. 341 un 342 lap. p.

*) Ir dibinats eemešs šchaubitees, ka minete dzejoli peederejuschi Jansonam. Zomehr gan šinams, ka šawā agrā jaunībā Jansons (Brauns) bija šahzis leelafu romanu rakstīt. Fragmenti no tā manuskriptā, loti war buht, ka wehl kaut kur usglabajushees.

Romanditsabeedribas
„Daile un darbš“

isdetvumi:

- J. Raina — „Tahlas noskanas silā wafarā“.
— Wehtras sehja.
— Klusā grahmata.
G. Plechanowa — Marksišma pamatjautajumi.
D. Rühle — Audsinaschana sozialisimam.
H. Manna — Nabagee.
Ašpajijaš — Utrebeja.
J. Janšona (Brauna) — Kopoti raksti I.

Drihjumā išnahšs:

- A. Upišča — Seemela wehšiš.
J. Raina — Nemeeriga širds.

Dabujami wairumā pee atz. šabeedr. Walters un Rapa
un „Kulturās Balšs“ weikalos.

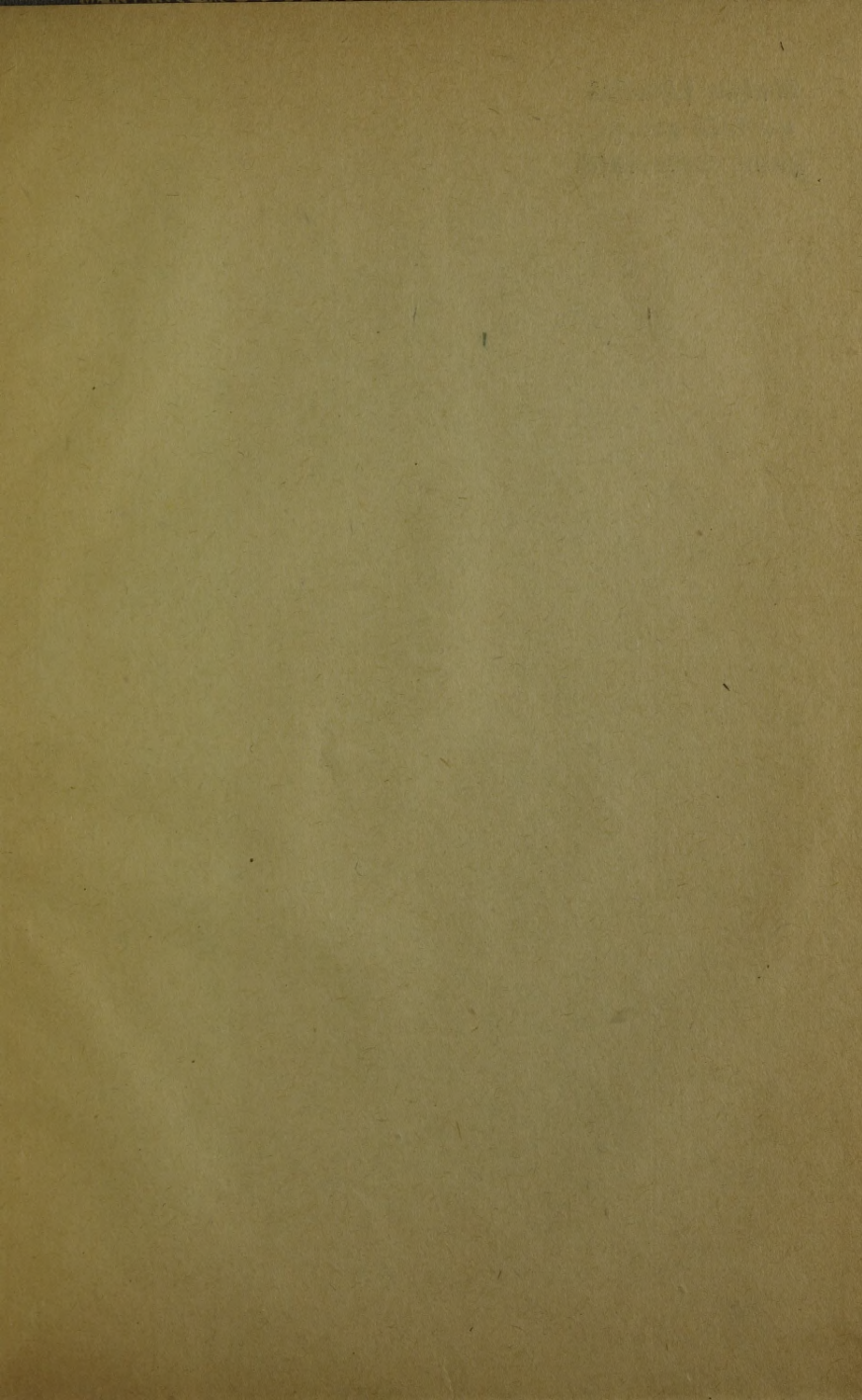
Romanische Sprachen
„Galle in der Hand“

Verfasser:

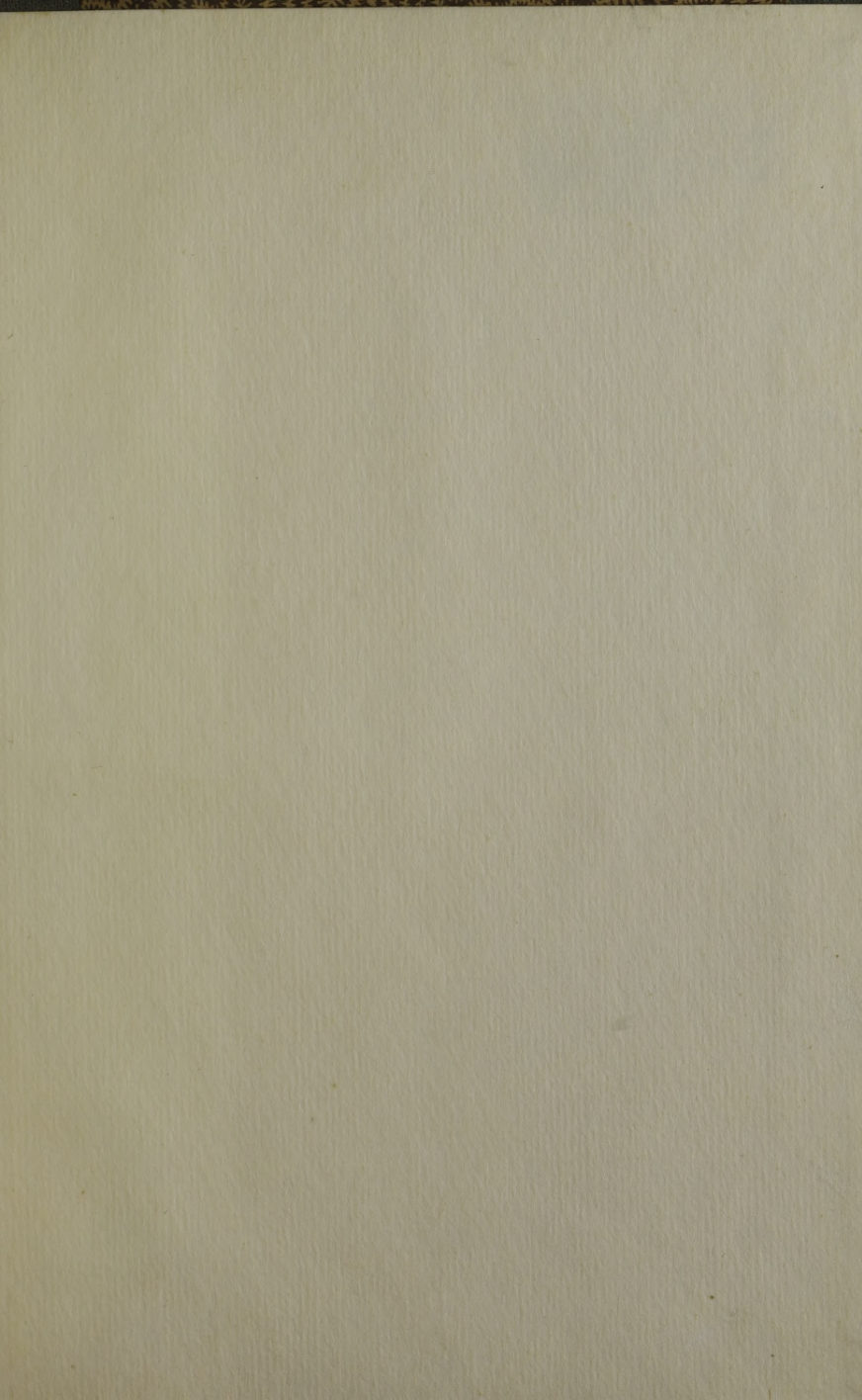
- 1. Auflage - 1875
- 2. Auflage - 1880
- 3. Auflage - 1885
- 4. Auflage - 1890
- 5. Auflage - 1895
- 6. Auflage - 1900
- 7. Auflage - 1905
- 8. Auflage - 1910
- 9. Auflage - 1915
- 10. Auflage - 1920

Verlag:

- 1. Verlag - Leipzig
- 2. Verlag - Berlin
- 3. Verlag - Bonn
- 4. Verlag - Göttingen
- 5. Verlag - Halle
- 6. Verlag - Jena
- 7. Verlag - Köln
- 8. Verlag - München
- 9. Verlag - Paderborn
- 10. Verlag - Regensburg

[0.70]
Waktu simejis
un tofâ greejis
Indr. Seberinsch

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0304009239